

บทที่ 3

ผลการวิจัย

การเสนอผลการวิจัย เรื่อง วิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ และได้ผลการวิเคราะห์ที่จะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ภูมิหลังของชุมชนที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

1.2 ประวัติการก่อตั้งมัสยิดและตาดีกา

1.3 บริบทของชุมชน สภาพสังคม ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม

1.4 โครงสร้างด้านการศึกษาศาสนาอิสลาม ประกอบด้วย บทบาทครูตาดีกา บทบาทคณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) บทบาทคณะกรรมการประจำมัสยิด บทบาทของสมาชิกในชุมชน

2. การจัดการศึกษาตามหลักศาสนาของชุมชน

2.1 ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน

2.2 โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

2.3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนของชุมชน

2.4 บทบาทต่อการพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชน

1. ภูมิหลังและวิถีชีวิตของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านควนลังงา ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี แต่เดิมนั้นหมู่บ้านนี้เรียกว่า “บ้านควน” เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดเชิงเขา มีลักษณะเป็นเนินหินเดี่ยว (ภาษาใต้ใช้ เรียกว่า ควน) แต่ปัจจุบัน ที่ได้เปลี่ยนมาเป็น “บ้านควนลังงา” มีข้อสันนิษฐานจากประวัติศาสตร์ของชุมชน 2 ประเด็นคือ ใช้ชื่อเดียวกับชื่อมัสยิดโบราณบาโงยลังงา (บาโงย คือ ควนหรือเนิน, ลังงา คือ การปะทะ) และในอดีตในชุมชนมีต้นกระดังงาอยู่มากในหมู่บ้านจึงใช้ชื่อว่า บ้านควนกระดังงา เพื่อให้มีชื่อเรียกโรงเรียนเป็นทางการ เมื่อเรียกต่อกันมาจึง

1.2 ประวัติการก่อตั้งมัสยิดและศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดึกา) นัจมุดดีน

1.2.1 ประวัติความเป็นมาของมัสยิดนัจมุดดีน

จากการศึกษา พบว่า มัสยิดนัจมุดดีนมีอาคารจำนวน 2 หลัง คือมัสยิดโบราณ บาโงยลังกา และมัสยิดหลังใหม่ มัสยิดโบราณบาโงยลังกา มีอายุมากกว่า 300 ปี มัสยิดหลังนี้เป็นศาสนสถานในศาสนาอิสลามเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีการก่อสร้างแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมแบบไทยและสถาปัตยกรรมของมุสลิม ซึ่งมัสยิดแห่งนี้เกิดจากความร่วมมือระหว่างเจ้าอาวาสวัดทรายขาวกับโต๊ะอิหม่ามในสมัยนั้น สร้างมัสยิดเพื่อที่จะมีสถานที่ในการประกอบพิธีละหมาด องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว (2550:35-37) ได้สรุปถึงมัสยิดนัจมุดดีนว่ามีพัฒนาการตามลำดับเวลา (Time Line) ดังนี้

พ.ศ. 2167 ของสมัยราชินีราตุอูง บินสุลต่านมันซูร ซาห์ ในรัชกาลที่ 8 แห่งราชอาณาจักรปัตตานีดารุสลามครองราชย์ ซึ่งในสมัยของราชินีราตุอูงได้เกิดสงครามขึ้นระหว่างปัตตานีดารุสลามกับอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ในขณะที่พระเจ้าปราสาททองได้ส่งกองทัพอยุธยาเข้าโจมตีปัตตานีดารุสลาม เกิดสงครามยืดเยื้อเป็นเวลาแรมปี สงครามครั้งนี้เองจึงเป็นที่มาของวีรกรรมอันกล้าหาญของโต๊ะหยางหญิงบ้านบาโงยลังกา (คำว่า บาโงย เป็นภาษามลายู หมายถึงควนหรือเนิน ส่วนคำว่า ลางา แปลว่า การปะทะ สถานที่แห่งนี้คือส่วนหนึ่งของสมรภูมิตั้งสงครามในครั้งนี้)

โต๊ะหยางหญิง เป็นผู้เก็บพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอานในช่วงสงคราม ซึ่งขณะหนีภัยสงครามนั้นโต๊ะหยางหญิงได้ตกลงไปในหุบเหวเป็นเวลาหลายวัน หลังจากสงครามสงบโต๊ะหยางหญิงได้รับความช่วยเหลือจากชาวบ้านควนลังงาให้ขึ้นจากเหว ซึ่งทุกคนต่างตะลึงเมื่อเห็นสิ่งที่โต๊ะหยางหญิงกอดแน่นอยู่กับอกคือพระคัมภีร์อัล-กุรอานเขียนด้วยมือปกทำจากเปลือกต้นมะม่วงหิมพานต์

พ.ศ. 2177 คนในชุมชนบ้านควนลังงาซึ่งตั้งอยู่เชิงเขาใหญ่สันกาลาศิริ ได้ร่วมกันสร้างมัสยิดขึ้นภายหลังสงคราม โดยขณะนั้นเจ้าอาวาสวัดทรายขาว ชาวบ้านไทยพุทธและมุสลิมในพื้นที่ได้ร่วมแรงร่วมใจในการก่อสร้างมัสยิดหลังนี้ โดยไม้ที่นำมาใช้ในการก่อสร้างคือไม้แคและไม้ตะเคียน(กาจูจ้องา) ซึ่งชาวบ้านตัดมาจากป่าในเทือกเขาสันกาลาศิริและใช้หวายมัดเป็นเชือกถลากลงมาจากภูเขา จากนั้นก็จะใช้ขวานถากเสาให้เป็นสี่เหลี่ยม ส่วนกระเบื้องที่ใช้มุงหลังคา ทำมาจากอิฐแดงต้นกำเนิดมาจากหมู่บ้านตาระบาตอ ตำบลกะมียอ อำเภอมือจิ้ง จังหวัดปัตตานี

พระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน ฉบับโต๊ะหยางหญิงและเครื่องมือในการก่อสร้างมัสยิดบางส่วนยังคงเก็บรักษาไว้ในมัสยิดแห่งนี้รูปแบบการก่อสร้างมัสยิดเป็นศิลปะการก่อสร้างตามแบบศิลปกรรมที่สืบทอดมาจากสถาปัตยกรรมลังกาสุกะ ถือเป็นมัสยิดร่วมสมัยกับมัสยิดตะโลละมานะ

(วาตีอัลสุเซน) อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส และมัสยิดเอาห์ บ้านนัตตันหยง ตำบลมะนังยง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ศิลปะการก่อสร้างแบบมลายูชาวา

พระมหาคัมภีร์อัล-กุรอานจึงได้ประดิษฐ์แห่งนี้จนถึงปัจจุบัน มัสยิดบาโงกลางทั้งหลังสร้างขึ้นโดยไม่ใช้ตะปู แต่สิ่งที่ทำจากไม้ นับเป็นภูมิปัญญาและความสามัคคีของชาวมุสลิมท้องถิ่นร่วมกันสร้างศาสนสถานและวัฒนธรรมสถานทั้งงดงามล้ำค่าทางศิลปะแบบราชอาณาจักรลังกาสุกะ นอกจากนี้ ยังมีอีกหนึ่งที่น่าสนใจคือ กลองหรือนางญา ใช้ในการตีบอกเวลาให้สมาชิกในชุมชนรู้ถึงเวลาที่จะต้องมาร่วมละหมาด อีกทั้งยังเป็นกลองที่ใช้เตือนภัยเมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้น ซึ่งกลองหรือนางญาใบนี้ทำมาจากต้นไม้อายุขนาดใหญ่ นำมาคว้านตรงกลาง จากนั้นใช้หนังควายึงเพื่อขึ้นหน้ากลองสำหรับจุดเด่นของกลองนี้ คือ ลึนที่นำมาจากไม้ไผ่ซึ่งอยู่ในตัวกลอง เมื่อมีคนมาตีกลองไม้ไผ่เหล่านี้จะสั่น ทำให้มีเสียงที่ไพเราะขึ้นและมีความดังไปไกลประมาณ 3 กิโลเมตรปัจจุบันยังใช้กลองนี้เมื่อไฟฟ้าในหมู่บ้านเกิดขัดข้องเพื่อตีเรียกคนในหมู่บ้านมาละหมาด

พ.ศ. 2190 มีการจัดการสอนโดยโต๊ะอิหม่ามสอนศาสนาในช่วงกลางคืนหลังจากการละหมาดและมีการสอนศาสนาในช่วงเดือนรอมฎอนซึ่งมีผู้ให้ความสนใจและมาเรียนศาสนาเพิ่มมากขึ้นไม่เฉพาะคนในหมู่บ้านแต่ส่งผลไปถึงผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย

พ.ศ. 2403 มีผู้ที่เรียนจบศาสนาในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นจึงนำความรู้ที่ได้เรียนมาจากโต๊ะครูเปิดสอนด้านศาสนาแก่คนในหมู่บ้านและมีการจัดระบบระเบียบการสอนมากขึ้น

พ.ศ. 2488 มีการจัดการเรียนการสอนด้านศาสนาโดยเด็กหนุ่มในหมู่บ้านที่ไปเรียนศาสนากลับมาสอนในช่วงวันหยุดซึ่งมีการสอนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยแบ่งระดับการสอนที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้ใหญ่จะเน้นเรื่องหลักการปฏิบัติและหลักการศรัทธา และการนำหลักศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กสอนพื้นฐานด้านศาสนาเน้นเรื่องการปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดีตามหลักศาสนา

พ.ศ. 2513 เนื่องจากมัสยิดโบราณมีผู้มาร่วมละหมาดเป็นจำนวนมากไม่เพียงพอในการรองรับชาวบ้านในช่วงการละหมาดแต่ละครั้ง โดยเฉพาะการละหมาดวันศุกร์ คณะกรรมการมัสยิดและชาวบ้านปรึกษารื้อเพื่อสร้างอาคารมัสยิดอีกหนึ่งหลังในหมู่บ้านเพื่อรองรับการประกอบศาสนกิจของคนในหมู่บ้านและคนในหมู่บ้านใกล้เคียง

พ.ศ. 2516 มัสยิดหลังใหม่ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จโดยความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ คณะกรรมการประจำมัสยิดและคนในชุมชนร่วมกันดำเนินงานทั้งในด้านแรงงาน และงบประมาณ

พ.ศ. 2521 มีการจัดการเรียนการสอนที่มัสยิดเป็นประจำโดยคนในหมู่บ้านที่ไปเรียนที่โรงเรียนปอเนาะได้กลับมาสั่งสอนเด็กในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงเพราะเมื่อในอดีตนั้นมีเพียงมัสยิดบาโจยกลางาเพียงแห่งเดียวเท่านั้นที่มีการจัดการเรียนการสอนด้านศาสนาอิสลามที่มีชื่อเสียงที่สุดในตำบลทรายขาว

พ.ศ. 2530 ชุมชนบ้านควนลังงาเป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมทางศาสนาคือการจัดงานในช่วงเดือนรอมฎอนอย่างยิ่งใหญ่จัดการเรียนการสอนทางด้านศาสนาอิสลามในช่วงกลางคืนโดยมีผู้เข้าร่วมที่นับถือศาสนาอิสลามในตำบลทรายขาวทั้ง 3 หมู่บ้านเข้าร่วมหลายร้อยคน

พ.ศ. 2537 มีการจัดกิจกรรมละหมาดขอพรพระเจ้าในช่วงที่เกิดฝนตกหนักทำให้ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้โดยมีชาวบ้านจากชุมชนใกล้เคียงมาเข้าร่วมทั้งอำเภอและมีการจัดเลี้ยงอาหารแก่เพื่อนบ้านอย่างยิ่งใหญ่

พ.ศ. 2541 ชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุงและพัฒนาสถานที่บริเวณรอบๆ มัสยิดและศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดจนได้รับรางวัลชนะเลิศจากการเข้าร่วม โครงการเสริมสร้างสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขซึ่งทำให้หลังจากการได้รับรางวัลดังกล่าวมีผู้สนใจมาดูงานที่มัสยิดเป็นจำนวนมาก

พ.ศ. 2545 คณะที่มิวิจัยจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ร่วมกับตำบลทรายขาวศึกษาวิจัยสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนในตำบลทุกตำบลซึ่งในส่วนของบ้านควนลังงาได้มีนักศึกษาทั้งไทยพุทธและมุสลิมเข้าไปใช้ชีวิตเป็นเวลา 1 เดือน เกิดความประทับใจและได้รับความร่วมมือในมิตรภาพที่ได้รับจากประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี โดยมีโต๊ะอิหม่ามคอยเป็นวิทยากรและใช้พื้นที่ของมัสยิดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

พ.ศ. 2546 ชุมชนบ้านควนลังงา ได้มีการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานภายในชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว โดยในส่วนของหมู่ที่ 4 บ้านควนลังงานั้นได้มีการจัดพื้นที่สำหรับผู้เยี่ยมชมได้เรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยมีโต๊ะอิหม่ามเป็นผู้บรรยายและใช้สถานที่มัสยิดเป็นสถานที่ในการฝึกอบรม

พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ องค์การบริหารตำบลทรายขาว ได้จัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ชุมชน โดยให้ประชาชนร่วมกันทุกหมู่บ้านเข้าร่วมโดยใช้มัสยิดนัจมุดดินเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมซึ่งผู้เข้าร่วมประกอบไปด้วย ผู้นำทางศาสนาทั้งพุทธและมุสลิม ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน

พ.ศ. 2549 ภายหลังจากการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ชุมชนบ้านควนลังงาก็มีผู้เข้ามาศึกษาดูงานมากขึ้นในการเป็นพื้นที่แห่งความสันติสุขและ

ยังคงมีวิถีชีวิตที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างศาสนา อีกทั้งมีโบราณสถานที่ยังคงงาม

พ.ศ. 2550 ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ได้จัดสรรงบประมาณให้แต่ละชุมชนจัดกิจกรรมซึ่งชุมชนบ้านควนลังงาได้วางแผนในการของบประมาณเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงมัสยิดและอาคารเอนกประสงค์ภายในบริเวณมัสยิด และก่อสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติมภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน

พ.ศ. 2551 ได้เข้าร่วมโครงการจัดทำโครงการมัสยิดในโครงการศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนมีการจัดกิจกรรมในการสร้างเสริมความสงบสุขภายในชุมชน โดยความร่วมมือของประชาชนในการทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ดีในการต้อนรับผู้มาเยือนและบอกเล่าให้ผู้เยี่ยมชมหมู่บ้านได้เห็นการใช้ชีวิตตามแบบของอิสลามอย่างสันติสุขในพื้นที่

พ.ศ. 2552-2553 ได้มีการวางแผนการจัดทำพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ชุมชนภายในมัสยิด โดยใช้ศาลาเอนกประสงค์เป็นสถานที่ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ โดยอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ในการเรียนการสอนทางด้านศาสนา หนังสือวิชาการต่างๆ อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันชุมชนได้ร่วมกันซ่อมแซมอาคารเอนกประสงค์มีการเปลี่ยนไม้ในตัวอาคารเพื่อให้เกิดความทนทานมากขึ้น และมีการปรับปรุงรูปแบบการจัดสถานที่เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน

ตาราง 3 เส้นเวลาการก่อตั้งมัสยิดนัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์
2167	เกิดสงครามขึ้นระหว่างปาตานีดาร์ลุสลามกับอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา หลังสงครามพบโต๊ะหยางหญิงและพระคัมภีร์อัล-กุรอานเขียนด้วยมือทำจากเปลือกมะม่วงหิมพานต์ ที่บ้านบาโงยกลางา
2177	ชาวบ้านทั้งไทยพุทธและมุสลิมร่วมกันก่อสร้างมัสยิดโบราณบาโงยกลางา โดยใช้ไม้แคะและไม้ตะเคียนในการก่อสร้าง
2190	มีการจัดการเรียนการสอนศาสนาเป็นครั้งแรกในมัสยิด
2403	มีการจัดระเบียบการสอนศาสนาโดยโต๊ะครู
2488	จัดการเรียนการสอนศาสนาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเยาวชนและผู้รู้ที่จบการศึกษาจากสถาบันปอเนาะ

ตาราง 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์
2513	คณะกรรมการมัสยิดและชาวบ้านปรึกษาหารือเพื่อสร้างอาคารมัสยิดหลังใหม่เพื่อรองรับการประกอบศาสนกิจของคนในหมู่บ้านและคนในหมู่บ้านใกล้เคียง
2516	ดำเนินการสร้างมัสยิดหลังใหม่จนแล้วเสร็จโดยความร่วมมือของชุมชน
2521	มัสยิดนัจมุดดีน บ้านควนลังงา เริ่มมีชื่อเสียงด้านการสอนศาสนาอิสลามในตำบลทรายขาว
2530	เป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมศาสนาช่วงเดือนรอมฎอน โดยมีผู้นำถือศาสนาอิสลามทั้ง 3 หมู่บ้านเข้าร่วม
2537	จัดกิจกรรมละหมาดขอพรช่วงที่เกิดฝนตกหนักจนไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้
2541	มัสยิดได้รับรางวัลชนะเลิศจากการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างสุขภาพจากกระทรวงสาธารณสุข
2545	ชุมชนและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ร่วมทำวิจัยชุมชน
2546	องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาวจัดกิจกรรมศึกษาดูงานให้มัสยิดเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน
2547	จัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ชุมชนช่วงเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้นำศาสนา ทั้งพุทธและมุสลิม
2549	เริ่มมีผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานและได้รับการกล่าวถึงในการเป็นพื้นที่แห่งความสันติสุข
2550	ปรับปรุงมัสยิดโดยได้รับงบประมาณจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)
2551	เข้าร่วมโครงการศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน
2552-2553	วางแผนการจัดทำพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ชุมชนภายในมัสยิดโดยใช้ศาลาอเนกประสงค์และบริเวณมัสยิดเป็นสถานที่ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์

ภาพประกอบ 3 มัสยิดนัจมุดดิน หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

1.2.2 ประวัติการก่อตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดิน(2550:2-3) กล่าวถึงความ เป็นมาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดินว่ามีพัฒนาการตามลำดับ เวลา (Time Line) ดังนี้

พ.ศ. 2521 เริ่มต้นการจัดการเรียนการสอนตาดีกา โดยช่วงแรกเปิดสอนอยู่ที่ มัสยิดบาโงลังกา (มัสยิดโบราณ) โดยมีชื่อว่า โรงเรียนสอนศาสนาประจำหมู่บ้าน ซึ่งตอนนั้นมีเด็กนักเรียน 20 คน โดยมีครู 1 คนคือ นายดลฮาฟ สาหล่าสุหรี จะสอนวันเสาร์และวันอาทิตย์ เป้าหมายในการสอน คือ เพื่อให้เด็กสามารถอ่านได้ และเขียนได้ การเรียนการสอนในช่วงแรกนี้ไม่ได้ใช้หลักสูตรในการสอนแต่เป็นการสอนจากตำราเรียนของผู้สอนเอง เด็กนั่งเรียนบนพื้นใช้โต๊ะโดยตอกไม้สองท่อนให้ติดกัน หลังเลิกเรียนก็เก็บไว้และนำมาใช้เมื่อเริ่มเรียน

พ.ศ. 2526 สถานที่เรียนเริ่มคับแคบเนื่องจากมีจำนวนเด็กนักเรียนเพิ่มมากขึ้น โต๊ะอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดจึงตัดสินใจสร้างอาคารเรียนสำหรับการสอนตาดีกาโดยเฉพาะ ซึ่งใช้พื้นที่บริเวณใกล้มัสยิด

พ.ศ. 2528 ได้สร้างอาคารเรียนหลังใหม่เป็นอาคารคอนกรีต 1 ชั้น 3 ห้องเรียน ได้รับงบประมาณบริจาคจากชาวบ้านที่เป็นผู้ปกครองนักเรียนและชาวบ้านในชุมชน และมีนักเรียนมาเรียนจำนวน 65 คน มีครูจำนวน 3 คน

พ.ศ. 2538 ทางมัสยิดได้จัดงานเลี้ยงกินน้ำชา เพื่อนำเงินมาต่อเติมอาคารเรียน จัดสร้างเป็นอาคารสองชั้นโดยส่วนหนึ่งก็ได้รับเงินสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ จนสามารถสร้างอาคารเรียนเป็นอาคาร 2 ชั้น จำนวน 6 ห้องเรียน และมีห้องพักครู 1 ห้องพักครู

พ.ศ. 2540 จากการสร้างอาคารเรียนที่มีมาตรฐานและสามารถรองรับนักเรียนได้มากขึ้นทำให้มีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 90 คน ครูผู้สอน 6 คน

พ.ศ. 2541 ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนตาดีกา เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ตอนนี้อยู่ที่ ศูนย์ศึกษาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด มีนายหะยีดรอหมาน สาหาล่าสุหรี โต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดนัจมุดดีน เป็นผู้รับผิดชอบศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน และอยู่ในการดูแลของกระทรวงมหาดไทย ได้รับเงินอุดหนุนจากกรมศาสนาใช้เป็นค่าตอบแทนครูผู้สอน

พ.ศ. 2545 ได้มีการสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติมอีก 1 หลังโดยอาคารหลังนี้มีจำนวน 2 ห้องเรียน มีที่อาบน้ำละหมาดพร้อมห้องน้ำและห้องส้วม ปัจจุบันเป็นอาคารสำหรับสอนนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2 (นักเรียนที่ศึกษาชั้นปีที่ 4-6)

พ.ศ. 2547 ได้รับงบประมาณอุดหนุนจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ด้านค่าตอบแทนครูผู้สอน จำนวน 4 คน เดือนละ 2,000 บาท ต่อ คน โดยคณะกรรมการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ได้มีมติในการจัดสรรงบประมาณแก่ครูผู้สอนและเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมแก่นักเรียนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

พ.ศ. 2548 กระทรวงมหาดไทยได้มีการถ่ายโอนการดูแลตาดีกาให้กับกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดูแล และได้เปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) หลังจากนั้นก็มีกรอบพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) พัฒนาครูผู้สอนและการจัดทำหลักสูตรจากความร่วมมือของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และผู้นำศาสนาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ โดยแบ่งช่วงชั้นการเรียนรู้ของนักเรียนตาดีกาเป็น 2 ช่วงชั้นคือ ช่วงชั้นที่ 1 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 2 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4-6 มีนักเรียนจำนวน 135 คน ครูผู้สอนทั้งหมด 9 คน

พ.ศ. 2549 ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ได้เข้าร่วมงานมหกรรมวิชาการจังหวัดชายแดนภาคใต้ จัดโดยสำนักผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการที่ 12 ได้รับคัดเลือกเป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ประเภทครูผู้สอนและโรงเรียนขนาดใหญ่ ดีเด่น อันดับที่สอง

พ.ศ. 2550 ได้รับการคัดเลือกจากการเข้าร่วมประเมินศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 2 ได้รับคัดเลือกดีเด่น อันดับ 1 โดย

นางสาวรอปีอะห์ มุณีมุสตี ได้รับการคัดเลือกเป็นครูผู้สอนดีเด่น อันดับ 1 ของเขตพื้นที่การศึกษา ปัตตานี เขต 2 และ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ได้รับการคัดเลือกเป็นศูนย์การศึกษา อิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ดีเด่น อันดับ 1 ประเภทโรงเรียนขนาดใหญ่

พ.ศ. 2551 ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ได้เข้าร่วมการ คัดเลือกศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จากสำนักผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ที่ 12 ผ่านการคัดเลือกเป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ดีเด่น อันดับ 1 ประเภท โรงเรียนขนาดใหญ่ และผ่านการประเมินการคัดเลือกจากสำนักงานเขตพื้นที่ปัตตานี เขต 2 ประเภทโรงเรียนขนาดใหญ่ ดีเด่น อันดับ 2 และนายอับดุลอาสิทธ์ ะหะยีชาเคร์ ครูผู้สอนได้รับการ คัดเลือกการประเมินการสอนประจำศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ขนาดใหญ่ ดีเด่น อันดับ 2

พ.ศ. 2553 ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดิน จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของเขตพื้นที่การศึกษาแต่นำสาระการเรียนรู้มาประยุกต์กับรูปแบบการดำเนิน ชีวิตของเด็กในหมู่บ้านจัดการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตตาม ข้อตกลงของคณะครูผู้สอนภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดิน มีจำนวน นักเรียน 135 คน และครูผู้สอนจำนวน 10 คน

ตาราง 4 เส้นเวลาการก่อตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ตำบลทรายขาว

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์
2521	เริ่มต้นการจัดการเรียนการสอนตาดีกาของหมู่บ้านที่มีสยิบบาโงยกลาง มีชื่อว่า โรงเรียนสอนศาสนาประจำหมู่บ้าน
2526	สถานที่เริ่มคับแคบและมีการวางแผนเพื่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่
2528	สร้างอาคารเรียนหลังใหม่ 1 หลัง ได้รับงบประมาณจากชาวบ้านในชุมชน
2538	จัดงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อหารายได้ต่อเติมอาคารเรียนเป็นอาคาร 2 ชั้น
2540	มีนักเรียน จำนวน 90 คน ครูผู้สอน จำนวน 6 คน
2541	ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนตาดีกา มีชื่อว่า ศูนย์ศึกษาอิสลามและจริยธรรม ประจำมัสยิด
2545	สร้างอาคารเรียนเพิ่มเติมมีที่สำหรับอาบน้ำละหมาด และห้องน้ำห้องส้วม
2547	ได้รับงบประมาณอุดหนุนจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ด้าน ค่าตอบแทนครูผู้สอน

ตาราง 4 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์
2548	มีการถ่ายโอนการดูแลและเปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)
2549	เข้าร่วมงานมหกรรมวิชาการจังหวัดชายแดนภาคใต้และได้รับคัดเลือกเป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ประเภทครูผู้สอนและโรงเรียนขนาดใหญ่ ดีเด่น อันดับที่สอง
2550	ได้รับคัดเลือกจากการประเมินศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) อันดับที่หนึ่ง ประเภทครูผู้สอนและโรงเรียนขนาดใหญ่
2551	ผ่านการคัดเลือกเป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ดีเด่น อันดับ ที่หนึ่ง ประเภท โรงเรียนขนาดใหญ่จากสำนักผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการที่ 12 และโรงเรียนขนาดใหญ่ดีเด่น อันดับที่สอง จาก สำนักเขตพื้นที่ปัตตานี เขต 2
2553	จัดการเรียนการสอนโดยหลักสูตรจากสำนักงานเขตพื้นที่ปัตตานี เขต 2 และ การบูรณาการการสอน โดยชุมชน

1.3 บริบทของชุมชน สภาพสังคม วิถีความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม

1.3.1 บริบทของชุมชนบ้านควนลังงา

บ้านควนลังงาตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีประชากรมาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยจำนวน 183 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมดจำนวน 714 คน บ้านควนลังงาห่างจากที่ว่าการอำเภอโคกโพธิ์ ประมาณ 7 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณทั้งสิ้น 2,800 ไร่ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่แนวเทือกเขาสันกาลาคีรีเป็นที่ราบสูงเชิงเขาเหมาะแก่การประกอบอาชีพทางการเกษตร ดินอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกยางพารา ไม้ผล และมะพร้าว ส่วนพื้นที่ทำนาเป็นพื้นที่ราบบริเวณรอบๆ หมู่บ้าน ภูมิอากาศของบ้านควนลังงา มี 2 ฤดู ได้แก่ ฤดูฝน และฤดูแล้ง ซึ่งฤดูฝนจะอยู่ในช่วงเดือนกันยายน - ธันวาคม และในเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน จะเป็นช่วงที่ฝนตกชุก ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านเริ่มทำนากัน ส่วนฤดูแล้งจะอยู่ในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ประชากรในชุมชนจะนับถือศาสนาอิสลาม 100% อาชีพหลักของคนในชุมชน ได้แก่ การทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ซึ่งเกือบทุกบ้านจะมีสวนยางพาราและสวนผลไม้เป็นมรดกของครอบครัวที่ตกทอดกันมาหลายชั่วอายุตั้งแต่บรรพบุรุษเพราะคนในชุมชนบ้านควนลังงาจะนิยม

อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่าออกไปทำงานยังต่างถิ่น ส่วนอาชีพเสริมนั้นก็จะเป็นการทำนาซึ่งการทำนาส่วนใหญ่จะเป็นการทำนาเพื่อไว้กินเองหรือใช้ในการทำพิธีงานบุญต่างๆ ตามหลักศาสนาอิสลามนอกจากนั้นก็ยังมีอาชีพรับจ้างและค้าขาย ผลผลิตที่ทำรายได้หลักให้แก่คนในชุมชน ได้แก่ อยางพารา ทุเรียน ลองกอง มะพร้าว โคนุน ไข่ เป็นต้น

คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะทำการเกษตรและในการทำการเกษตรนั้นจะต้องพึ่งพาธรรมชาติ เช่น ในการทำนา ทำสวน คนในหมู่บ้านจะใช้น้ำซึ่งมาจากน้ำตกทรายขาว โดยมีคลองบ้านควนลังงาและคลองทุ่งแรด ไหลผ่านที่นา พื้นที่ทำการเกษตรของคนบ้านควนลังงา เฉลี่ยแล้วมีประมาณ 5-10 ไร่ ลักษณะการใช้ประโยชน์ของที่ดินเป็นแบบเกษตรผสมผสานและเป็นที่ดินมรดกจากบรรพบุรุษ มีการจับจองกันตั้งแต่อดีตโดยมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าบนภูเขาเพื่อจับจองที่ดินทำการเกษตร แต่ภายหลังรัฐได้เข้ามากำหนดเขตป่าสงวน ซึ่งปัจจุบันเรื่องการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าจึงหมดไป

บ้านควนลังงามีพื้นที่ทั้งหมด 2,800 ไร่ ภายในหมู่บ้านประกอบด้วยมัสยิดหลังเก่าที่มีอายุเก่าแก่กว่า 300 ปี (จากการสันนิษฐานของกรมศิลปากร โดยดูจากไม้ที่ใช้ในการก่อสร้างซึ่งเป็นไม้แค) และมัสยิดหลังใหม่ที่มีความสวยงามตามแบบของการก่อสร้างมัสยิดร่วมสมัย จากนั้นโดยรอบบริเวณมัสยิดซึ่งถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านควนลังงาก็ยังประกอบไปด้วยศาลาอเนกประสงค์ ที่ใช้ในการจัดประชุม พุดคุย สอนศาสนา หรือทำกิจกรรมต่างๆ ทางด้านศาสนา ซึ่งปัจจุบันได้มีการปรับปรุงโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ตามโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนระดับหมู่บ้าน (โครงการพนม.) เพื่อพัฒนาและปรับปรุงเป็นที่จัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะรวบรวมประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้านไว้เพื่อเป็นแหล่งในการศึกษาเรียนรู้แก่ผู้สนใจ นอกจากนี้ยังมีบ่อน้ำโบราณซึ่งสร้างขึ้นมาพร้อมกับมัสยิดโบราณ กลอง(นางญา)ที่ใช้ตีเรียกเมื่อถึงเวลาละหมาดซึ่งในปัจจุบันกลองนี้ก็ยังมีการใช้อยู่เมื่อไฟฟ้าในหมู่บ้านเกิดขัดข้องก็จะมีการตีกลองเพื่อบอกสัญญาณถึงเวลาละหมาด บริเวณใกล้มัสยิดก็จะมีอาคารอเนกประสงค์ซึ่งใช้เป็นที่อ่านหนังสือของคนในหมู่บ้าน ที่นั่งพักของผู้มาเยี่ยมเยือนหมู่บ้านและที่ประชุมหรือพุดคุยของผู้นำท้องถิ่นและผู้มาศาสนาเมื่อมีงานหรือกิจกรรมต้องทำในหมู่บ้าน นอกจากนี้แล้วบริเวณด้านหลังมัสยิดก็ยังมีสุสาน(กูโบร์) ที่เก่าแก่ที่มีประวัติมายาวนานและเป็นสุสาน(กูโบร์) ที่มีบริเวณที่กว้างใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายคลุสหาฟ สาหล่าสุหรี(สัมภาษณ์), 20 มิถุนายน 2553 ได้กล่าวไว้ว่า “กูโบร์ที่บ้านควนเรานี้จะเป็นกูโบร์ที่มีทั้งคนบ้านควนเอง คนบ้านใหญ่ และคนบ้านลำหยัง เพราะคนสามหมู่บ้านนี้เป็นพี่น้องกันหมดเมื่อตายก็ต้องนำศพมาไว้ร่วมกันเพราะถือว่าพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่อยู่ที่นี่เมื่อลูกหลานเสียชีวิตก็ต้องให้มาอยู่ด้วยกัน” ภายในหมู่บ้านยังมีการแบ่ง

พื้นที่เป็นบ้านตะหลังออกและบ้านตะหลังตก มีบลาซาเซา(สถานที่ละหมาด)ซึ่งไว้ให้คนในชุมชนที่อยู่ในบริเวณนั้นได้ใช้ประโยชน์และปฏิบัติศาสนกิจ

ห่างจากทางมัธยคติไปทางเชิงเขาใกล้กับสุสาน(กุโบร์) จะมีโรงสีข้าวของหมู่บ้านซึ่งโรงสีข้าวแห่งนี้จากการคำบอกเล่าว่าเปิดบริการมาตั้งแต่พ.ศ. 2543 ปัจจุบันมีเครื่องสีข้าว 2 เครื่อง ให้บริการสีข้าวกับชาวบ้านทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน

ภายในหมู่บ้านประกอบด้วยร้านค้าขายของชำ ประมาณ 3-4 ร้านและมีปั้มน้ำมันขนาดกลาง 1 แห่ง ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้าหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมี โรงผลิตปุ๋ย 1 โรงงาน และจุดรับซื้อน้ำยางสดจากในหมู่บ้าน และด้านหน้าหมู่บ้านจะมีตลาดนัดประจำหมู่บ้านซึ่งจะเปิดขายทุกวันอังคารจะมีแม่ค้าจากภายนอกและแม่ค้าในหมู่บ้านนำผัก ผลไม้ที่ปลูกมาตั้งร้านขายกันในราคาถูก บริเวณใกล้ตลาดนัดก็จะมีศาลาพักผ่อน (ศาลาริมทาง) ติดกับถนนสายสะบาย้อยซึ่งเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านนอกจากมัธยคติคือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ศาลาดันโด” (ศาลาดันประคู้) ที่ชาวบ้านจะใช้พักผ่อนเนื่องจากการเดินทาง

การปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านจากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเล่าว่า แรกเริ่มการมาตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้เริ่มจากการนำสัตว์เข้ามาเลี้ยง ได้แก่ วัว ควายที่บริเวณชายทุ่ง และได้ปลูกขนานเอาไว้เพื่อใช้เป็นที่เฝ้าสัตว์ในช่วงเวลากลางคืน เพราะชาวบ้านในอดีตนั้นไม่นิยมจูงวัวควายกลับบ้านแต่จะนอนเฝ้าไว้ จึงเป็นที่มาของการปลูกบ้านเรือนมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งมีความมั่นคงและปลอดภัยมากกว่าในอดีต เนื่องจากแต่เดิมนั้นบริเวณชายทุ่งน้ำท่วมง่ายเมื่อเกิดฝนตกหนัก จึงได้มีการย้ายมาตั้งบ้านเรือนบริเวณเขาเตี้ย (เชิงเขา) ที่แยกออกมาจากเทือกเขาสันกาลาคีรี รูปแบบการสร้างบ้านเรือนในอดีตจะนิยมสร้างบ้านด้วยไม้ทั้งหลัง หลังคาทำจากกระเบื้องดินเผา ฝาบ้าน พื้นบ้าน รวมทั้งบันไดก็ทำจากไม้เช่นกัน ซึ่งไม้นำมาสร้างบ้านเรือนทั้งหมดจะตัดมาจากป่า ไม้ที่เป็นต้นเล็ก ๆ ก็จะตัดด้วยมือและแบกลงมาจากเขา แต่ถ้าเป็น ไม้ที่มีขนาดใหญ่จะใช้เลื่อยและจ้างช่างจากตำบลป่าบอน อำเภอ โคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในขณะที่นั้นมาลากจากป่า การสร้างบ้านเรือนที่นี่จะมีลักษณะที่แตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากทำเลที่ตั้งหมู่บ้านอยู่บริเวณเชิงเขา ก่อนสร้างบ้าน เจ้าของที่ดินปรับพื้นที่ดินให้เป็นระดับลดหลั่นลงมาในที่ดินของตนเองซึ่งบางครั้งจะเป็นการลงแขกร่วมกันทำ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลและรวมพลังกันของคนในหมู่บ้าน สำหรับบ้านเรือนในช่วงแรกเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านมีจำนวนไม่มากนัก ประมาณ 9-10 หลัง โดยการปลูกบ้านนั้นจะปลูกติดๆ กัน ระยะต่อมาเมื่อมีจำนวนบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น จึงได้ขยายตัวออกจากศูนย์กลางในลักษณะวงแหวน แม้การสร้างบ้านเรือนในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เริ่มหันมานิยมสร้างบ้านด้วยอิฐฉาบปูนทั้งหลัง หรือบางบ้านก็มีการต่อเติมจากบ้านใต้ถุนสูงมาเป็นบ้านกึ่งปูนกึ่งไม้ แต่ก็ยังมีบ้านที่ยังคงสภาพการก่อสร้างแบบดั้งเดิมให้เห็นอยู่บ้างพอสมควรในหมู่บ้าน

1.3.1.1 ประชากรของชุมชนบ้านควนลังงา

ปัจจุบันชุมชนบ้านควนลังงา อยู่ในเขตการปกครองของตำบลทรายขาว มีประชากรทั้งสิ้น 714 คน เป็นเพศชาย 347 คน และประชากรเพศหญิง 367 คน มีจำนวนครัวเรือน 183 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงวัยแรงงาน (อายุ 15-60 ปี)

ตาราง 5 จำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรทั้งหมดของหมู่ที่ 4 บ้านควนลังงา

หมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร ชาย	จำนวนประชากร หญิง	รวม
หมู่ที่ 4 ควนลังงา	183	347	367	714

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจจำนวนครัวเรือน โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

ตาราง 6 จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริง แยกตามช่วงอายุ หมู่ที่ 4 บ้านควนลังงา

ช่วงอายุประชากร	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	จำนวนรวม (คน)
น้อยกว่า 1 ปี	11	13	4
1 ปี - 2 ปี	18	21	11
3 ปี - 5 ปี	27	30	18
6 ปี - 11 ปี	35	35	50
12 ปี - 14 ปี	21	24	26
15 ปี - 17 ปี	34	23	19
18 ปี - 49 ปี	131	141	234
50 ปี - 60 ปี	50	57	88
60 ปีขึ้นไป	20	23	44
รวม	347	367	714

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจจำนวนประชากร โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

1.3.3.2 ด้านการคมนาคม

จากเดิมบ้านควนลังงาแห่งนี้ถนนภายในหมู่บ้านเป็นเพียงถนนที่เป็นทางเดินของช้างเท่านั้น ซึ่งชาวบ้านจะไม่สัญจรมากนักเพราะถนนแคบและอันตราย ต่อมามีการ

ขยายเส้นทางถนนลูกรังเพื่อเพิ่มความสะดวกในการเดินทางติดต่อระหว่างหมู่บ้านและใช้เป็นเส้นทางในการประกอบอาชีพ ได้มีการปรับปรุงถนนด้านหน้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ เมื่อปีพ.ศ. 2523 ถนนภายในหมู่บ้านจึงได้มีการปรับปรุงสภาพถนนเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาวเป็นผู้รับผิดชอบ เมื่อปี พ.ศ. 2543 ตั้งแต่ทางเข้าหมู่บ้านจนถึงบริเวณหน้ามัสยิดเพิ่มความสะดวกในการเดินทางมากขึ้นกว่าเก่าเนื่องจากทำเลที่ตั้งหมู่บ้านอยู่บริเวณดินเขาและค่อนข้างสูงชัน

การเดินทางในอดีตจะนิยมเดินทางโดยทางเท้าเพื่อติดต่อกันภายในหมู่บ้านหรือต่างหมู่บ้านเมื่อมีการจัดงานบุญหรืองานทางด้านศาสนาก็จะชวนกันเดินจากหมู่บ้าน โดยจะมีมัสยิดหมู่ที่ 4 บ้านควนลังงาเป็นจุดศูนย์กลางในการทำกิจกรรมดังที่นายหะยีดรอหมาน สาหาล่าสุหรี (สัมภาษณ์), 30 มีนาคม 2553 กล่าวไว้ว่า “เมื่อก่อนไปไหนมาไหนก็ใช้การเดินกันตลอดเมื่อถึงช่วงเดือนบวชคนจากอีกสองหมู่บ้านทั้งบ้านใหญ่และบ้านลำอาน ก็จะเดินกันมาอ่านหนังสือ อ่านคัมภีร์อัล-กุรอานที่นี่ อ่านหนังสือเสร็จแล้วก็ร่วมกันพาข้าวมาเลี้ยง เปิดบวชด้วยกันที่มัสยิดบ้านควนลังงา ตอนเดินมาเด็กๆ ก็จะเอาลูกประทัดจุดมาตามทางตลอดทางที่เดินมาจนถึงมัสยิด หลังจากกินข้าวเสร็จก็อยู่อ่านอัล-กุรอาน อ่านประวัติท่านนบีนรูง คนที่เป็นครูอ่านประวัติท่านนบิชาบ้านก็จะให้กล้วยมั่ง ข้าวเหนียวมั่งให้กลับบ้านครูก็หากลับบ้านจนรูง”

ปัจจุบันการเดินทางที่สะดวกรวดเร็วมีมากขึ้นก็ทำให้พื้นที่หมู่ที่ 4 บ้านควนลังงาเป็นที่รู้จักของผู้คนภายนอกมากขึ้น ถนนทุกสายที่เป็นซอยเล็กๆ ในหมู่บ้านก็กลายเป็นถนนคอนกรีตทุกสายอีกทั้งการที่ทุกบ้านมีพาหนะในการขนส่งและติดต่อกับคนภายนอกมากขึ้นก็ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้หมู่บ้านที่มีผู้คนมากหน้าหลายตาเข้ามาในหมู่บ้านอย่างไม่ขาดสาย

1.3.3.3 ด้านการสาธารณสุข

การให้บริการทางด้านสาธารณสุขภายในหมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่าในอดีตนั้นบ้านควนลังงายังไม่มีสถานอนามัย เมื่อคนในหมู่บ้านเจ็บไข้ชาวบ้านที่นี่ก็จะนิยมนำรักษาที่หมอบ้าน ใช้ยาสมุนไพร เช่น ยาหม้อ ยาต้ม ใช้หมากพลูในการรักษาโรคต่างๆ ต่อมาจึงมีแพทย์ที่ทางจังหวัดส่งมาประจำที่สถานอนามัยประจำตำบลนาประดู่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน โดยเมื่อมีคนป่วยไข้ชาวบ้านก็จะเดินทางไปรักษาที่สถานอนามัย

ต่อมาไม่นานทางจังหวัดได้มีการจัดส่งทีมแพทย์เพิ่มขึ้นอีก 2 คน เข้ามาในหมู่บ้านเพื่อตรวจรักษาโรคและฉีดวัคซีนป้องกันโรคไข้ฉี่ โดยวิธีการตรวจรักษาของแพทย์สมัยนั้น จะใช้วิธีการประกาศให้ชาวบ้านเข้ามาใช้บริการผ่านทางเครื่องขยายเสียงของหมู่บ้านและใช้การประชาสัมพันธ์ในการมาร่วมละหมาดวันศุกร์ของชาวบ้านในหมู่บ้านว่าจะมีการให้บริการด้านการ

ตรวจรักษาโรคต่างๆ ส่วนวิธีการตรวจรักษาก็จะให้ชาวบ้านมายื่นเข้าแถวยื่นฝ่ามือฝ่าเท้าให้ดู ลักษณะการบิดขาในสมัยนั้น ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า แพทย์จะเอาไม้คกรัดลงบนผิวหนัง ตรงบริเวณหัวไหล่ ต่อมาจึงใส่ยาลงบนแผลที่กันไว้

สมัยต่อมาการบิดขาป้องกันรักษาโรคก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ เริ่มมีการใช้เข็มฉีดยา แทนการใช้ไม้คกรัดและมีสถานีนามัยเข้ามาตั้งอยู่ภายในตำบลทรายขาว ทำให้ชาวบ้านเข้ามารับ บริการตรวจรักษาโรคเวลาป่วยไข้เบื้องต้นก่อนจะเดินทางไปรักษาพยาบาลในโรงพยาบาล โศภโศภ ซึ่ง เป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอ

ปัจจุบัน ในหมู่ที่ 4 บ้านควนลังงายังไม่มีสถานีนามัยประจำหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านจะไปรับบริการจากสถานีนามัยประจำหมู่ที่ 5 ซึ่งอยู่รอยต่อระหว่างบ้านควนลังงา แม้ภายใน หมู่บ้านจะไม่มีสถานีนามัยประจำหมู่บ้านแต่ภายในหมู่บ้านก็ได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยมีเจ้าหน้าที่จากอนามัยเข้ามาให้การช่วยเหลือและมีการจัดยา สามัญประจำบ้านไว้ให้บริการ ชาวบ้านที่นี้ส่วนใหญ่จะเป็น โรคไข้หวัด โดยเฉพาะเด็กจะพบมากซึ่ง เมื่อปีที่ผ่านมาโรคที่ทำให้คนที่นี่เป็นมากที่สุดคือโรคชิคุนคุนยาซึ่งระบาดในพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทำให้ทราบว่าโรคดังกล่าวได้ทำให้ผู้นำศาสนาคือบิลาล บ้านควนลังงาต้องเสียชีวิตเพราะโรคดังกล่าวนี้ด้วย แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการแพทย์ที่ทันสมัยแต่ ชาวบ้านบางส่วนก็ยังพึ่งพาการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคเช่นเดิมแต่ก็มีเป็นจำนวนน้อยเพราะ ไม่มีการศึกษาเรื่องการใช้ยาสมุนไพรอย่างจริงจังทำให้สูตรยาต่างๆ ได้หายไปตามกาลเวลา

1.3.3.4 ด้านความปลอดภัย

ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชาวบ้านควนลังงาได้มีการ จัดตั้งจุดตรวจป้อมยาม 1 แห่งภายในหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บริเวณทางเข้าหมู่บ้านและในแต่ละคืนก็จะมี ชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน (ชรบ.), อพปร, ตำรวจชุมชน เข้ามาผลัดเปลี่ยนเข้าเวรยาม กันตามหน้าที่รับผิดชอบ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า บ้านควนลังงาถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความสงบ และไม่เคยเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงใดๆ ที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดความหวาดระแวงและหวาดกลัวแต่ ชาวบ้านยังคงใช้วิถีการดำเนินชีวิตอย่างปกติ

1.3.2 สภาพสังคมและวิถีความเป็นอยู่

1.3.2.1 วิถีความเป็นอยู่ของคนในชุมชนบ้านควนลังงา

ประชาชนบ้านควนลังงาทั้งหมดที่อาศัยภายในหมู่บ้านเป็นคนไทยเชื้อ สายมลายู มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี เนื่องจากการนับถือพระเจ้าองค์เดียวกันคือพระอัลลอฮ์อัน นำมาซึ่งความสามัคคีกันในทุกด้าน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และอีกส่วนหนึ่งของ

ความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่นี่คือ โดยส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน จะเห็นได้จากการสร้างบ้านเรือนในบริเวณเดียวกัน และมีลักษณะการแต่งงานกันภายในหมู่บ้านหรือภายในตำบลเดียวกัน เป็นส่วนใหญ่ แม้จะมีชาวบ้านบางส่วนที่แต่งงานกับคนต่างถิ่น และอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ต่างหมู่บ้าน และมีลักษณะความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเครือญาติค่อนข้างเหนียวแน่น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวอบอุ่นพอสมควร เห็นได้จากเมื่อมีการประกอบกิจกรรมต่างๆ บรรดาญาติพี่น้องจะมารวมตัวช่วยเหลือกัน เช่น งานแต่งงาน งานบุญ (คินคูรี) เป็นต้น

พื้นที่ส่วนใหญ่บริเวณในหมู่บ้านเป็นที่สูงเชิงเขา (ควน) ด้านล่างเป็นที่ราบลุ่ม ที่นา พื้นที่ด้านบนภูเขาเป็นสวนผลไม้ สวนยางพาราและที่อยู่อาศัย ที่ดินในหมู่บ้านค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีความชุ่มชื้น ทำให้การทำสวนของชาวบ้านในหมู่บ้านได้ผลผลิตค่อนข้างดี คนในชุมชนจึงประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่น ทำสวนยางพารา สวนผลไม้และเลี้ยงสัตว์ โดยมียางพาราและผลไม้เป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ส่วนการเลี้ยงสัตว์และการปลูกผักนั้นถือว่าเป็นอาชีพรอง แต่ก็สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ดีเช่นกัน การทำสวนนั้นเป็นลักษณะสวนผสม(สวนผสมผสาน) คือเป็นสวนที่ปลูกพืชหลายชนิด เช่น มะพร้าว สะตอ และผลไม้หลายชนิด เช่น ทุเรียน ลองกอง เงาะ มะไฟ มะม่วง สละ เป็นต้น รวมทั้งเลี้ยงลิงเพื่อเก็บมะพร้าวและสะตออีกด้วย การประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านควนลังงามีการดำเนินชีวิตโดยส่วนใหญ่จะอยู่กับสวนยางพาราและสวนผลไม้ หลังจากออกกรีดยางในรุ่งเช้าและเสร็จในตอนเที่ยงแล้วก็จะกลับมาบ้านเพื่อรับประทานอาหารและปฏิบัติศาสนกิจ เสร็จแล้วก็จะเข้าสวนผลไม้ในตอนบ่าย แต่สำหรับชาวบ้านที่ไม่ได้มีสวนยางพารา ก็จะออกทำสวนตั้งแต่เช้า ทำให้ชาวบ้านบ้านควนลังงาใช้เวลาตอนเย็นและค่ำเท่านั้นอยู่กับครอบครัวและจะเห็นได้ว่ากิจกรรมทางด้านศาสนาหรือการพบปะพูดคุยกันก็จะนิยมจัดในเวลาตอนค่ำเนื่องจากทุกคนเสร็จสิ้นภารกิจการทำงานและมีเวลาในการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องศาสนาได้เป็นอย่างดี

คนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองแต่อาจจะมีจำนวนน้อยมากตามแต่สภาพของครัวเรือนและจำนวนสมาชิกในครอบครัวเพราะพื้นที่ทำกินส่วนใหญ่จะเป็นมรดกจากบรรพบุรุษจึงไม่นิยมซื้อขายแต่จะเก็บไว้ทำมาหากินและแบ่งปันกันในเครือญาติ คนส่วนใหญ่จึงไม่นิยมออกไปทำงานนอกหมู่บ้านเพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องดิ้นรนเพื่อไปแข่งขันกับคนอื่น ดังที่มีคำพูดของชาวบ้านพูดกันว่า “จะไปเสียเวลาหางานที่อื่น ไช (ทำไม) แค่อับจอบ อับเสียมขุดดินข้างบ้านก็มีงานทำมีเงินใช้แล้ว”

จากการศึกษา พบว่าการประกอบอาชีพด้านการเกษตรของคนบ้านควนลังงา มีการประกอบอาชีพตามฤดูกาลและผลผลิตทางการเกษตร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 7 ปฏิทินฤดูกาล (seasonal calendar) ด้านการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านควนลังงา

เดือน/ อาชีพ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
กรีดยางพารา	←————→					←————→				←————→		
สวนผลไม้		←————→				←————→						
ปลูกผัก	←————→											
ทำนา		←————→				←————→						
สวนมะพร้าว	←————→											
เลี้ยงไก่	←————→											
เลี้ยงโค	←————→											

ที่มา: ระยะเวลาที่แสดงในตารางนี้เป็นระยะเวลาที่รวบรวมโดยสอบถามจากคนในชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเกือบทุกครัวเรือน แต่ละครัวเรือนจะมีสวนยางพาราในปริมาณน้อย ซึ่งการทำสวนยางพาราของชาวบ้านหมู่ที่ 4 บ้านควนลังงานี้มีการทำสวนเกือบตลอดทั้งปี สำหรับช่วงที่น้ำยางให้ผลผลิตมากที่สุดคือช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมีนาคม แต่การเก็บผลผลิตของยางจะได้ผลดีที่สุดคือช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม เนื่องจากเป็นช่วงที่ภูมิอากาศเอื้อต่อการทำให้น้ำยางมีผลผลิตดี อีกทั้งเป็นช่วงที่มีปริมาณน้ำฝนที่ตกมาอย่างพอเหมาะ ทำให้ต้นยางอุดมสมบูรณ์และเป็นช่วงฤดูกาลที่สามารถไปกรีดยางได้สะดวกที่สุดเพราะไม่ต้องกังวลกับสภาพอากาศ เช่น ฝน สำหรับช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม แม้จะเป็นช่วงที่น้ำยางให้ผลผลิตมาก แต่จะมีข้อจำกัดเรื่องฝนตกบ่อย ทำให้โอกาสในการไปกรีดยางได้น้อย หรือบางครั้งกรีดยางเสร็จแต่ไม่ได้เก็บน้ำยางเนื่องจากฝนตก ซึ่งการกรีดยางในช่วงนี้อาจส่งผลต่อหน้ายางเสียได้ เมื่อเปียกน้ำขึ้นมาก็จะทำให้เกิดเชื้อราที่ต้นได้ เหตุผลอีกประการคือการเดินทางไปยังสวนเพื่อกรีดยางก็มีความลำบากไม่สะดวก ส่วนช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม จะเป็นช่วงพักการกรีดยางเพราะจะเป็นช่วงที่ใบยางผลัดใบและแตกใบอ่อน อีกทั้งเป็นช่วงหน้าแล้งฝนไม่ตกทำให้ดินไม่ชุ่มชื้น ปริมาณน้ำยางที่ได้จะน้อย แม้บางครั้งเรือนอาจจะยังกรีดยางบ้างแต่ส่วนใหญ่จะเป็นช่วงดูแลบำรุงรักษาต้นยางโดยการใส่ปุ๋ยเพื่อให้น้ำยางเตรียมพร้อมเมื่อฝนตกก็จะให้น้ำยางในปริมาณที่สูง

กระบวนการในการกรีดยางนั้นชาวบ้านควนลังงาส่วนใหญ่จะทำการกรีดยางใน 2 ช่วงเวลา คือ เวลาตีค คือประมาณ 03.00-04.00 นาฬิกาซึ่งสามารถกลับมาละหมาดที่บ้านได้ทันเวลา

ละหมาดศุบฮิ (การละหมาดเวลารุ่งอรุณ) และอีกช่วงคือเวลาประมาณ 05.30 นาฬิกา ซึ่งช่วงนี้ชาวบ้านจะทำการละหมาดศุบฮิ (การละหมาดเวลารุ่งอรุณ) ก่อนไปกรีดยาง ซึ่งช่วงนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่มีพื้นที่สวนยางจำนวนน้อย โดยการกรีดยางนั้นจะช่วยกันทั้งครอบครัว พ่อแม่จะเป็นคนทำหน้าที่กรีดยาง และลูกที่โตพอจะช่วยครอบครัวได้ก็จะทำหน้าที่เก็บน้ำยาง สำหรับการนำผลผลิตไปขายนั้นส่วนใหญ่จะนิยมขายในรูปของน้ำยาง และการทำขี้ยาง เนื่องจากมีความสะดวกเป็นการประหยัดเวลา ในชุมชนบ้านควนลังก์ก็มีจุดขายน้ำยางในหมู่บ้านที่ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องเดินทางไปขายไกล อีกทั้งพ่อค้าแม่ค้าก็ยังเป็นคนในหมู่บ้านที่ชาวบ้านมั่นใจได้เพราะมุสลิมจะเชื่อมั่นในหลักการของความซื่อสัตย์ในเรื่องของการค้าขาย พ่อค้าแม่ค้าจึงให้ความสำคัญและไม่คิดจะโกงราคาน้ำยางจากชาวบ้าน

สำหรับอาชีพการทำสวนผลไม้ที่ส่วนใหญ่ชาวบ้านควนลังก์จะนิยมปลูกผลไม้แบบผสมผสานกันหลายชนิดในพื้นที่ที่มีอยู่ เช่น เงาะ ทุเรียน ลองกอง มังคุด มะพร้าว เป็นต้น การปลูกผลไม้ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ไม่อาจทราบได้ว่าที่มาของการปลูกผลไม้เป็นอย่างไรจากการสอบถามคนในชุมชนทำให้ทราบว่าจุดเริ่มต้นของการปลูกผลไม้ในชุมชนเริ่มจากการปลูกทุเรียนหมอนทองได้จากการซื้อขายจากพ่อค้าในจังหวัดนนทบุรี ลักษณะการปลูกทุเรียนนั้นมีการแบ่งแรงงานกันในการปลูกซึ่งเป็นลักษณะการพึ่งพาและการทดแทนทางด้านแรงงานกล่าวคือชาวบ้านจะให้สัญญากันว่าในวันนี้จะไปช่วยถางป่าและปลูกทุเรียนให้ครอบครัวนี้ แล้วในวันถัดไปก็จะไปช่วยถางป่าและปลูกทุเรียนกันจนครบ และเจ้าของสวนก็จะมีการแบ่งปันน้ำใจค่าแรงเป็นอาหารที่ทำจากผลผลิตในสวนมาแบ่งกันรับประทานแก่เพื่อนบ้านที่มาช่วยถางป่าและปลูกทุเรียน การดูแลรักษาผลไม้ทุกประเภทจะใส่ปุ๋ยหมักและปุ๋ยเคมีในช่วงที่กำลังผลิตดอกออกผล ผลไม้ของหมู่บ้านจึงมักเป็นผลไม้ที่มีรสชาติดีกว่าแหล่งอื่นเนื่องจากการเอาใจใส่ดูแลผลไม้เป็นอย่างดีและการใช้ปุ๋ยส่วนใหญ่จะเป็นปุ๋ยหมักที่ทำขึ้นเองในแต่ละครัวเรือนผสมกับการใส่ปุ๋ยเคมี โดยปุ๋ยหมักที่ผลิตขึ้นมาก็จะใช้วัสดุที่มีในหมู่บ้าน เช่น เศษไม้ ใบไม้ ผสมกับมูลสัตว์ ผลไม้ล่องกอง จะมีการใส่ลูกเห็บมันแฉวนไว้ตามต้นไม้ มีการกำจัดวัชพืช และใส่ปุ๋ย การดูแลพืชผลไม้ยังมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้แทนแรงงานคนอีกด้วยดังคำบอกเล่าของนายอับดุลชาริม หมดสู (สัมภาษณ์), 16 มิถุนายน 2553 “ในสมัยก่อน(ในอดีต)จะมีการใช้ลูกคิ่ง(กระคิ่ง)กระบอกทำจากไม้ไผ่ทำให้เกิดเสียงดังเพื่อยึก(ไล่) ค้างคาวไปทั้งสวนและมีการติดไฟ(จุดไฟ)เพื่อให้มีแสงสว่างไปทั้งสวน และบางสวนก็จะมีการยิงปืนขู่ถ้ามีความผิดปกติเพื่อเป็นการยึก(ไล่) ซึ่งใช้ได้ผลดีกับสัตว์และคนที่คิดจะมาลัก(ขโมย)ผลไม้ด้วย” สำหรับการดูแลรักษาชาวบ้านจะให้ความสำคัญและดูแลผลไม้เป็นอย่างดีสม่ำเสมอแต่ช่วงที่ไม้ผลออกผลถือว่าเป็นการดูแลเป็นพิเศษ หลังจากเข้าสวนยางเสร็จในตอนเที่ยงของแต่ละวันนั้นชาวบ้านจะเข้าสวนทุกวันจนกว่าจะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ช่วงที่ให้ผลผลิต

ผลไม้ทุกประเภทจะใกล้เคียงกันคือช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน แต่จะมีผลไม้บางชนิดที่เกิดออกผลผลิตหลงฤดูบ้างคือช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม แต่ก็จะมีผลผลิตที่ไม่มากนัก

การนำผลไม้ไปขายนั้นชาวบ้านนิยมขายกัน 2 แบบ คือแบบแรกเน้นการขายแบบเหมาสวน โดยจะมีพ่อค้าแม่ค้ามาคำนวณชั่งน้ำหนักผลไม้ แบบที่สองที่นิยมขายคือการขาย แบบปลีกและขายแบบส่ง โดยจะนำไปขายตามร้านค้าในชุมชน และจะมีผู้ซื้อที่เป็นคนในหมู่บ้านและคนจากต่างตำบลมารับซื้อและไปขายต่ออีกทอดหนึ่ง

สำหรับอาชีพการทำนาของชาวบ้านควนลังงาตั้งแต่ในอดีตนั้นจะใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมือง ซึ่งต่อมาทางราชการได้เข้ามาแนะนำการทำนาและนำพันธุ์ข้าวจากจังหวัดพัทลุงมาแจกจ่ายให้กับชาวบ้าน ได้แก่ พันธุ์มะลิ พันธุ์ข้าวนางพญา วิธีการทำนาในอดีตชาวบ้านจะใช้วัวควายในการไถนา แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้รถไถนาแทนเนื่องจากมีความสะดวกและรวดเร็ว ระยะเวลาในการหว่านกล้าจะเริ่มในช่วงเดือนสิงหาคมซึ่งจะใช้เวลา 1 เดือน ถ้าเป็นนาดอนจะมีการหว่านอย่างเดียวจะไม่มีมีการดำนาเพราะไม่ค่อยมีน้ำ ส่วนนาถักจะดำนาในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม ระยะเวลาในการบำรุงรักษาโดยการใส่ปุ๋ยจะอยู่ในช่วงข้าวตั้งท้องเพื่อเร่งผลผลิตให้ออกมาสมบูรณ์ ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวเป็นช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม โดยข้าวเบาใช้เวลา 3 เดือน และข้าวหนักใช้เวลา 5 เดือนข้าวที่เก็บเกี่ยวเสร็จส่วนมากจะเก็บไว้กินเอง การเก็บเกี่ยวข้าวจะนิยมวิธีการลงแขกร่วมกันเกี่ยวเพราะพื้นที่การปลูกข้าวจะอยู่ติดกันเมื่อเกี่ยวข้าวของตนเสร็จแล้วก็จะช่วยเหลือเกี่ยวข้าวในนาของเพื่อนบ้านบริเวณใกล้เคียงโดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องต้องเอ่ยปากแต่ชาวบ้านควนลังงาจะถือว่าการปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์นั้นเป็นการทำบุญและจะเป็นผลบุญในโลกหน้าแก่เขาได้ ดังคำบอกเล่าของนายอับดุลขาริม หมัดสุ (สัมภาษณ์), 16 มิถุนายน 2553 “เมื่อถึงฤดูเกี่ยวข้าวก็ไม่ต้องออกปากไหว้วานให้เสียเวลาเพราะคนบ้านควนเรานี้จะปฏิบัติกันอย่างสม่ำเสมอมาตลอดแล้วคือการช่วยกันเกี่ยวเกี่ยวข้าวใครมีนาห้อยเกี่ยวข้าวเสร็จเร็วก็ไปช่วยเกี่ยวข้าวในนาที่อยู่ใกล้ๆ จนเสร็จกันพร้อมหมดทุกบึงนา เพราะคนที่นี่ไม่มีความเป็นพี่น้องกันสูงถ้านับไปถึงบรรพบุรุษก็เป็นบรรพบุรุษคนเดียวกันทั้งนั้น อีกอย่างการช่วยเหลือก็ถือว่าการทำบุญอย่างหนึ่งเพราะเราได้ทำตามแนวทางที่ถูกต้องของการเป็นมุสลิมที่ดีคือการไม่นั่งเฉยที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและผลบุญนี้ก็จะติดตัวเราไปจนถึงโลกหน้า”

หลังจากการทำนาเสร็จสิ้นแล้ว ชาวบ้านก็จะนิยมปลูกพืชในบริเวณทุ่งนาซึ่งเป็นพืชหมุนเวียนเสริมรายได้ เช่น ถั่วลิสง ถั่วฝักยาว ข้าวโพด เป็นต้น การปลูกผักถือว่าการสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านควนลังงาได้เป็นอย่างดีและจะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงในสวน โดยหลังจากมีการเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วก็จะมีการไถดิน และพรวนดินเพื่อปลูกถั่วในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคม

หลังจากเดือนสิงหาคมแล้วก็จะมีการปรับพื้นที่เพื่อปลูกผักประเภทอื่นตามแต่เจ้าของพื้นที่ที่จะเห็น
ควร

สำหรับการเลี้ยงสัตว์นั้นจากเดิมชาวบ้านควนลังงานิยมเลี้ยงสัตว์พื้นเมือง เช่น ไก่
โค แพะ แต่ต่อมาได้รับการสนับสนุนในด้านการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น โคขุน ก็เป็นการสร้าง
รายได้แก่ชาวบ้านได้อีกทางหนึ่งสำหรับครัวเรือนที่มีการเลี้ยงแต่บางครัวเรือนก็ยังมีเลี้ยงสัตว์
พื้นเมืองเช่นเดิมเนื่องจากไม่ต้องเสียเวลาในการดูแลและต้นทุนในการเลี้ยงต่ำ และส่วนใหญ่การ
เลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิมก็เพื่อใช้ในพิธีทางศาสนาและงานบุญต่างๆ ของหมู่บ้านมากกว่าจะเลี้ยงอย่าง
เป็นจริงเป็นจัง

รายได้ที่เป็นรายได้หลักของแต่ละครัวเรือนได้มาจากการกรีดยางพาราเป็นสำคัญ
และจะมีรายได้จากสวนผลไม้ซึ่งจะได้ในช่วงฤดูที่ผลไม้มิให้ผลผลิตแต่ปัจจุบันราคาผลไม้ตกต่ำทำ
ให้ประชาชนไม่ให้ความสนใจในการดูแลสวนผลไม้เท่าที่ควร แต่จะเน้นในเรื่องของสวนยางพารา
เป็นหลักเนื่องจากให้ผลผลิตที่ได้ราคาสูง ซึ่งจากปัญหาราคาผลไม้ตกต่ำนี้เองได้ส่งผลต่อต้นทุน
การดูแลสูงทำให้ประชาชนหันไปให้ความสนใจในการปลูกยางพารามากขึ้นซึ่งมีราคาสูง โดย
ชาวบ้านบางครัวเรือนได้แปลงพื้นที่ปลูกผลไม้ที่ไม่ให้ผลผลิตตามที่ต้องการเปลี่ยนมาปลูกยางพารา
ทดแทน

ลักษณะเด่นอีกประการของคนในชุมชนบ้านควนลังงาคือด้านการใช้ภาษาซึ่งจาก
การศึกษาพบว่า ภายในหมู่บ้านควนลังงาแห่งนี้ ภาษาที่ชาวบ้านใช้ในการติดต่อสื่อสารทั้งภายใน
และภายนอกหมู่บ้านเป็นภาษาหลักคือภาษาไทย ถิ่นใต้ ส่วนภาษามลายูท้องถิ่นหรือภาษาขาวถิ่น
ถือเป็นภาษารอง ถึงแม้ชาวบ้านที่นี่จะนับถือศาสนาอิสลามก็ตาม จะมีชาวบ้านบางส่วนเท่านั้นที่พูด
ภาษามลายูได้ คือชาวบ้านที่ได้ไปเรียนหนังสือในโรงเรียนสอนศาสนา (ปอเนาะ) ส่วนเด็กที่ไม่ได้
เรียนในโรงเรียนสอนศาสนาก็จะอาศัยเรียนจากเพื่อนหรือญาติที่ไปเรียนในโรงเรียนสอนศาสนา
และเรียนจากศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งทำให้การเรียนการสอนของศูนย์
การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จะมีการสอนโดยใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ควบคู่ไปกับการใช้
ภาษามลายูท้องถิ่น หรือภาษาขาวด้วย ถือว่าเป็นเอกลักษณ์พิเศษและเป็นความสามารถพิเศษของ
ครูผู้สอน

แม้ว่าคนในชุมชนบ้านควนลังงาจะใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการติดต่อสื่อสารแต่ก็
มิได้หมายความว่าความเคารพศรัทธาต่อศาสนาจะลดน้อยลงคนในชุมชนให้ความสำคัญกับกิจการ
ด้านศาสนาเป็นอย่างดีและอย่างเคร่งครัดซึ่งจะเห็นได้จากการแต่งกายเมื่ออยู่ในบ้านของตนเองก็ยัง

มีการสำรวจในการแต่งกาย และแม้คนในชุมชนบ้านควนลังงาส่วนใหญ่จะใช้เวลาในแต่ละวันอยู่ในสวนผลไม้บ้าง สวนยางพาราบ้าง แต่เมื่อถึงเวลาละหมาดก็จะเห็นว่ามีมารวมตัวละหมาดกันที่มีสติอย่างพร้อมเพรียง

อาจสรุปได้ว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชนบ้านควนลังงา แสดงให้เห็นถึงวิถีการใช้ชีวิต ทั้งในด้านการประกอบอาชีพว่าควรมีการวางแผนในการประกอบอาชีพอย่างไรและแนวทางในการแก้ปัญหาทั้งแนวทางที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาและแนวทางตามหลักการศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งซึ่งส่งผลสู่การสืบทอดมาเป็นเวลานาน และมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตให้เหมาะสมกับยุคสมัยในปัจจุบัน เพื่อเป็นการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้ในชีวิตประจำวัน ถือว่าเป็นการจัดการครัวเรือนตามวิถีแห่งความพอมีพอกินตามหลักการของศาสนาในด้านการประกอบอาชีพที่กล่าวว่า “อิสลามเน้นเรื่องการหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง ไม่เอาเปรียบเมื่อมีโอกาสมากกว่า” (มานี ชูไทย, 2544:321) เพราะมุสลิมทุกคนทราบดีว่า ทรัพยากรธรรมชาติเป็นของอัลลอฮ์ที่ทรงสร้างเพื่อประโยชน์สุขของมนุษย์ มนุษย์เป็นเพียงผู้ดูแลรักษา เพื่อใช้ประโยชน์อย่างเสมอภาค มิใช่เอาไรต์เอาเปรียบกัน เน้นเรื่องความพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ การดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยกันบ้างเป็นครั้งคราวในหมู่บ้าน โดยเฉพาะเมื่อมีการจัดงานบุญที่สำคัญหรือประเพณีทางศาสนา ทำให้เกิดความรักสามัคคีกันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านที่ติดตามไปด้วย

1.3.3 การจัดงานบุญ ประเพณี และวันสำคัญทางศาสนาในชุมชน

จากการศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตชาวบ้านควนลังงา พบว่า ชาวบ้านมีลักษณะวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จากการศึกษานี้สามารถจำแนกลักษณะวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความเกี่ยวพันทางด้านพิธีกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรมความเชื่อ ดังนี้

1.3.3.1 การหุงข้าวใหม่ หรือที่เรียกว่าการเก็บข้าวใหม่ เป็นการทำคินดูรี (งานบุญ) หลังจากที่บ้านไหนมีการเก็บเกี่ยวข้าวจากที่นาของตนเองจนเสร็จเรียบร้อยหมดแล้วแล้วนำข้าวนั้นไปสีที่โรงสีได้ข้าวสารใหม่มา ในอดีตจะนำข้าวสารใหม่ที่สีแล้วมารวมกันทุกบ้านแล้วชาวบ้านก็จะช่วยกันหุงข้าวใหม่เหล่านี้ บ้างก็ทำเป็นขนมจิ้นแล้วเรียกคนในหมู่บ้านมากินร่วมกันที่มีสติ กรณีที่บ้านไหนไม่สะดวกที่จะทำร่วมกันที่มีสติ ก็จะทำกินกันที่บ้านของตนเอง โดยเจ้าบ้านจะเชิญเพื่อนบ้านทั้งคนที่สนิทและไม่สนิทมาร่วมรับประทานอาหารที่บ้าน ซึ่งเป็นผลผลิตจากข้าวใหม่ที่ตนได้รับ งานบุญนี้กระทำกันทุกปีหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว แต่ไม่ได้กำหนดว่าทุกบ้านจะต้องกระทำขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละครอบครัว และอีกข้อสันนิษฐานคือเพื่อเป็นการขอบคุณผู้ที่มาช่วยเก็บเกี่ยวข้าวจนเสร็จสิ้น

1.3.3.2 การเยี่ยมสุสาน (กูโบร์) เป็นการร่วมกันเข้าไปเคารพวิญญาณบรรพบุรุษในฐานะที่เป็นลูกหลาน เช่นเดียวกับคำกล่าวของอัสมัน แดอาลี (สัมภาษณ์), 8 พฤศจิกายน 2553 กล่าวว่า “การเยี่ยมกูโบร์เพื่อให้ระลึกถึงความตาย การรู้จักข่มใจ ข่มความรู้สึกในความต้องการด้านวัตถุให้ทุกคนได้เห็นความจริงในวันที่ตนตายไปว่าไม่สามารถนำอะไรติดตัวไปได้ เพื่อเป็นการลดความรู้สึกอยากได้ อยากมี และกิเลสของคนที่อยู่ในโลกนี้ให้ลดน้อยลง”

การเยี่ยมกูโบร์นั้นเป็นสุนัต(การกระทำที่ศาสนาไม่บังคับ) สำหรับผู้ชาย ส่วนหญิงไม่มีสุนัต แต่เป็นมัก โรฮ์(ไม่ควรทำ) เพราะผู้หญิงมักมีจิตใจอ่อนแอ บางทีไม่สามารถอดกลั้นความรู้สึกได้

1.3.3.3 เด็กเกิดใหม่ในชุมชน สำหรับเด็กที่เกิดใหม่ในชุมชนพ่อ แม่ หรือผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาจะเป็นผู้ “อาซาน” (กล่าวเชิญชวนให้สรรเสริญพระเจ้า) ให้เด็ก เด็กผู้ชายจะอาซานที่หูทั้ง 2 ข้าง แต่เด็กผู้หญิงจะอาซานที่หูขวา และ “อิกอมะห์” (การละหมาดจะเริ่มแล้ว) ที่หูข้างซ้าย

หลังจากนั้นจะมีการทำอากีเกาะห์คือ สิ่งที่จะถูกนำมาเชือดในวันที่ 7 ของวันที่เด็กเกิดซึ่งสิ่งที่จะถูกเชือดให้กับเด็กผู้ชาย คือ แกะ 2 ตัว และให้กับเด็กผู้หญิง คือ แกะ 1 ตัว ซึ่งเป็นวันที่มีการโกนผมไฟเด็ก สำหรับการทำอากีเกาะห์นั้นตามหลักศาสนาเป็นถือสุนัต ซึ่งบางบ้านในชุมชนที่มีลูกเกิดใหม่ก็ไม่ได้ทำอากีเกาะห์ บางบ้านก็ไม่ได้ทำหลังจากเด็กเกิดได้วัน 7 วัน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนิอับดุลรากีบ บินนิฮ์สซัน (สัมภาษณ์), 8 พฤศจิกายน 2553 กล่าวว่า “อากีเกาะห์ถือเป็นสุนัตคือทำก็ได้บุญไม่ทำก็ไม่บาป การทำอากีเกาะห์เป็นการเชือดในวันที่ 7 ของเด็กที่เกิดใหม่ แต่พ่อแม่บางคนก็ไม่จำเป็นต้องทำอากีเกาะห์ถ้าไม่สามารถทำได้ หรือไม่จำเป็นต้องทำภายใน 7 วันก็ได้ ถ้ายังไม่มีความพร้อม แต่เมื่อพ่อแม่ทำอากีเกาะห์ สุนัตให้นำเนื้ออากีเกาะห์มาทำเป็นอาหารและนำไปแจกจ่ายให้กับคนยากจน โดยมีสุนัตอยู่ว่าให้ทำเป็นอาหารที่มีรสหวานตามธรรมชาติที่ถูกต้องที่สุด เพื่อเป็นรางวัลด้วยการทำให้เด็กมีจรรยา มารยาทที่อ่อนหวาน”

1.3.3.4 ประเพณีเกี่ยวกับการเข้าสู่สุนัต การเข้าสู่สุนัต เป็นพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามที่สำคัญยิ่ง เป็นจุดเริ่มต้นชีวิตของการเป็นมุสลิมสมบูรณ์แบบ และปลูกฝังให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา ประพฤติตนเป็นคนดีของสังคม

สำนักการศึกษาเทศบาลนครยะลา (2550:1-2) กล่าวถึง การเข้าสู่สุนัตเป็นพิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนมุสลิม ถือกันว่าคนมุสลิมที่แท้จริงต้องเข้าสู่สุนัต และเป็นสิ่งจำเป็นที่เด็กผู้ชายชาวมุสลิมจะต้องผ่านให้ได้ พิธีเข้าสู่สุนัตของเด็กไทยมุสลิม ซึ่งภาษาอาหรับ เรียกว่า คีตาน ภาษามาลาญ เรียกว่า มาฮะยาวิ ส่วนคนไทยโดยทั่วไป เรียกว่า พิธีเข้าสู่สุนัต หมายถึง การขลิบ

ปลายอวัยวะเพศของเด็กไทยมุสลิม ทั้งชายและหญิง เมื่อเข้าวัยอันควร คือ อายุระหว่าง 8 - 12 ปี ซึ่งส่วนใหญ่จะนิยมทำในช่วงเด็กเพราะจะทำให้แผลหายเร็วและถือว่าเด็กที่ยังไม่มีการขลิบนั้นเมื่อถึงเวลาที่สามารถละหมาดได้ก็ถือว่าการละหมาดนั้นไม่สมบูรณ์เพราะร่างกายยังไม่สะอาด ส่วนในเด็กผู้หญิงก็จะทำบ้างเป็นบางคนเท่านั้นเพื่อเป็นการรักษาความสะอาด โดยให้มีการกรีดบริเวณอวัยวะเพศให้เลือดออกเพียงเล็กน้อย การเข้าสู่นัดถือเป็นส่วนหนึ่งของความดีต่างๆ ตามบทบัญญัติอิสลามที่อัลลอฮ์ทรงบัญญัติแก่ปวงบ่าวของพระองค์และทำให้ความดีต่างๆ ของพวกเขาทั้งภายนอกและภายในมีความสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นการชำระความสกปรกสร้างความสะอาดสร้างบุคลิกที่ดี สร้างอารมณ์ทางเพศที่พอดี

เด็กไทยมุสลิมผู้นับถือศาสนาอิสลามสามารถที่จะเป็นมุสลิมได้โดยการปฏิญาณตนว่า “อัสหะดูลลา อีลาหะ อิลลัลลอฮุ วะอัสหะดุนนะ มุฮัมมัด ร่อซูลุลลอฮุ ข้าพเจ้าให้คำปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และข้าพเจ้าให้คำปฏิญาณว่า “มุฮัมมัด (คือลฯ) เป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์” หลังจากนั้นผู้นั้นจะต้องขลิบปลายหนังอวัยวะเพศหากเป็นเพศชายเรียกว่า การทำสู่นัดและปฏิบัติตามศาสนวินัยต่างๆ ของอิสลามทั้งวาญิบและฮะรออม (กฎบัญญัติห้ามที่มุสลิมผู้อยู่ในศาสนานิติภาวะทุกคนต้องละเว้น ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกลงทัณฑ์) (ดลมนรจัน บากาและคณะ , 2551: 55)

การเข้าสู่นัดของเด็กในหมู่บ้านนั้นจะนิยมไปให้หมอสู่นัดนอกหมู่บ้านเป็นคนทำพิธีเนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีหมอที่มีความชำนาญในเรื่องนี้และเคยมีครั้งหนึ่งที่ได้มีการจัดการทำสู่นัดหมู่บ้านทั้งตำบลทรายขาวโดยรวบรวมเด็กจากสามหมู่บ้านในตำบลทรายขาวทั้งหมดที่มีอายุที่สามารถทำสู่นัดได้ร่วมกันซึ่งได้จัดขึ้นในช่วงปิดภาคการศึกษาเพราะเด็กที่ทำสู่นัดจะต้องใช้เวลาในการรักษาแผลและจะทำให้ไม่เสียการเรียนด้วย แต่ปัจจุบันคนในหมู่บ้านก็นำลูกหลานไปทำสู่นัดนอกหมู่บ้านและบางคนก็ใช้บริการจากโรงพยาบาลประจำอำเภอโคกโพธิ์

1.3.3.5 การแต่งงาน (การนิกะห์) การแต่งงานหรือการมีคู่ครองนั้น เป็นแนวทางหนึ่งจากบรรดาแนวทางที่อัลลอฮ์ได้กำหนดให้แก่ผู้ศรัทธาทั้งหลาย โดยจะเห็นได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อัลลอฮ์ได้ให้มีขึ้นนั้นเป็นคู่กัน มีเพศชายก็ต้องมีเพศหญิง มีตัวผู้ก็ต้องมีตัวเมีย ความว่า “จากทุกสิ่งนั้นเราได้สร้าง (มัน) ขึ้นเป็นคู่ๆ เพื่อพวกเขาจะได้ใคร่ครวญ” (อิซซารียาต: 49)

การแต่งงานหรือการนิกะฮ์ เป็นการร่วมชีวิตกันระหว่างชายหญิง ซึ่งมุสลิมจะต้องกระทำให้ถูกต้องตามบทบัญญัติของศาสนา อัสมัน แดอาลี(สัมภาษณ์), 8 พฤศจิกายน 2553 กล่าวถึงการแต่งงานว่า “อิสลามสนับสนุนให้แต่งงาน (ห้ามละเมิดเด็ดขาด) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มีการสืบพันธุ์และรักษาเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ และเพื่อให้แต่ละฝ่าย ได้สร้างความสนิทสนม แน่นแฟ้น และ

ผูกพัน และเพื่อให้แต่ละฝ่ายมีที่พึงพิง และปรึกษาหารือในขณะที่เหน็ดเหนื่อย และ ทุกข์ยากกับ การดำเนินชีวิต จนกระทั่งทั้งสองได้บรรลุ ถึงความรักใคร่และความเมตตา”

นुरुคติน สาริมิง (2541:42) พิธีแต่งงานเริ่มต้นเมื่อชายหญิงตกลงใจกันและฝ่ายชาย จะส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขอ การสู่ขอนี้จะตกลงกันระหว่างผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย เกี่ยวกับเรื่อง สินสอดทองหมั้น และตกลงเรื่อง กำหนดวันแต่งงาน (นิกะห์) การทำพิธีนิกะห์ จะต้องมืองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. ผู้ปกครองของฝ่ายเจ้าสาว เรียกว่า วะลี คือชายที่มีสิทธิในการประกอบพิธีนิกะห์ให้แก่หญิง ซึ่งจะต้องเป็นชายที่นับถือศาสนาอิสลามที่ไม่เป็นคนวิกลจริต และไม่อยู่ในระหว่าง ประกอบพิธีฮัจญ์

2. ผู้ทำพิธีนิกะห์ ผู้ปกครองอาจทำพิธีนิกะห์เอง หรือมอบให้โต๊ะอิหม่าม โต๊ะครู ก็ได้

3. เจ้าบ่าว

4. พยาน 2 คน ต้องเป็นชายมุสลิมที่เชื่อถือได้

5. ผู้อบรมหรืออ่านคฺฎะฮ์นิกะห์

6. มะฮัร คือ สินสอดทองหมั้นที่จะมอบแก่เจ้าสาว

คำกล่าวที่ใช้ในพิธีนิกะห์

คำเสนอของวะลีย์ (ผู้ปกครองของเจ้าสาว) คือคำกล่าวของผู้ปกครองฝ่ายเจ้าสาว เพื่อให้เจ้าบ่าวขอรับการแต่งงานครั้งนี้ มีหลักใหญ่ใจความว่า “ฉันนิกะห์ท่าน (ชื่อเจ้าบ่าว) กับลูกสาว (ชื่อเจ้าสาว) ด้วยมะฮัรที่ตกลงกันไว้” เมื่อวะลีย์กล่าวคำเสนอจบแล้ว เจ้าบ่าวต้องกล่าวคำสนองว่า “ผมรับการนิกะห์กับนางสาว (ชื่อเจ้าสาว) ด้วยมะฮัรตามที่ตกลงไว้” หลังจากนั้นจะมีการอ่าน คัมภีร์อัลกุรอาน (บทที่ว่าด้วยการครองเรือน) ให้บ่าวสาวฟัง เพียงแค่นี้ก็เสร็จสมบูรณ์

การแต่งงานในหมู่บ้านจะเน้นในเรื่องพิธีการแต่งงานตามหลักศาสนาให้เสร็จสิ้น และจะมีการจัดงานแต่งงาน หรือมาแกปูโละ (กินเหนียว) ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดภายหลังพิธีแต่งงานแล้ว ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความพร้อมของกลุ่มบ่าวสาวในการกำหนดวันเวลา จะเชิญญาติพี่น้องมาร่วมงาน เพื่อให้รับทราบว่าคุณบ่าวสาวได้แต่งงานกันแล้ว สำหรับเพื่อนบ้านก็จะมาร่วมกันช่วยจัดงานรับแขก ที่มาร่วมงานนอกจากนั้นเพื่อนบ้านยังร่วมกันช่วยงาน โดยนำข้าวสารในบ้านของตนมาช่วยเจ้าภาพจัดงานด้วย แต่สำหรับกลุ่มบ่าวสาวบางกลุ่มเมื่อทำพิธีทางศาสนาหรือมีการนิกะห์แล้วก็มิได้จัดงานมาแกปูโละ (กินเหนียว) เพราะถือว่าได้แต่งงานแล้วจึงไม่จำเป็นต้องจัดงานเลี้ยงแต่งงาน

1.3.3.6 วันสำคัญทางศาสนา

(1.) การจัดงานวันอารีรายออีดิลฟิตรี นิอับดุลรากีบ บินนิฮัสซัน (สัมภามณ์), 8 พฤศจิกายน 2553 กล่าวถึงวันอารีรายออีดิลฟิตรีว่า “อีดิลฟิตรีเป็นวันแรกของการออกจากเทศกาลถือศีลอดของชาวมุสลิม คือวันที่ 1 ของเดือนเซาวาล (เดือนที่ 10) เป็นวันแห่งรางวัลและการตอบแทนสำหรับผู้ผ่านการทดสอบประจำปีในเดือนรอมฎอน อิสลามจึงประกาศให้วันนี้เป็นวันอีด (วันแห่งเทศกาลการเฉลิมฉลอง) ที่ยิ่งใหญ่ของพวกเขาพร้อมกับมีจ่ายชะกาต (การบริจาคทาน) ให้กับผู้ที่ขัดสน”

วันฮารีรายออีดิลฟิตรีถือเป็นการรวมตัวของคนในหมู่บ้าน ทุกคนจะมีการเตรียมเสื้อผ้าชุดใหม่ๆ หรือที่คิดว่าสะอาดที่สุดใส่ในวันนั้น เมื่อถึงเวลาประมาณ 08.00 นาฬิกา ชาวบ้านทั้งชายและหญิง เด็กและคนชราจะไปละหมาดร่วมกันที่มัสยิด เมื่อเสร็จจากการละหมาดแล้วจะมีการบริจาคเงินให้เป็นเงินกองกลางเพื่อนำไปบริจาคให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการในหมู่บ้าน หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะมีการขอภัยโดยการจับมือกัน ในวันนั้นถือว่าเป็นวันที่พระองค์อัลลอฮ์ให้อภัยทุกคนที่ขอภัยในวันนี้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายหะยีดรอหมาน สาหล่าสุหรี (สัมภามณ์) , 1 เมษายน 2553 ได้กล่าวถึงการฉลองวันฮารีรายออีดิลฟิตรีภายในชุมชนว่า “วันรุ่งเช้าทุกคนก็จะแต่งตัวด้วยชุดที่สะอาดที่สุดเพื่อเป็นการต้อนรับวันรายอ และจะมารวมตัวกันที่มัสยิดเพื่อละหมาดร่วมกันที่นี่ และมีการรวมเงินเพื่อให้คนแก่(ผู้สูงอายุ) คนพิการที่ช่วยตัวเองไม่ได้แล้ว เห็นว่าทุกคนยิ้มแย้มแจ่มใสและมีความสุข”

ในวันฮารีรายออีดิลฟิตรี เด็กๆ จะมีความสุขสนุกสนานมาก มีการเล่นประທတ်กัน ในหมู่บ้าน เด็กจะเดินไปตามหมู่บ้านและทุกบ้านก็จะเตรียมขนมสำหรับแจกเด็กๆ คนที่ค่อนข้างมีฐานะก็จะให้มากและคนที่ไม่ค่อยมีฐานะจะแจกเท่าที่มี ในวันนี้จะมีการทำข้าวต้มที่เรียกว่า “ตูปะ” (ขนมต้ม) แจกจ่ายแก่คนในหมู่บ้านและในวันนี้ก็ถือว่าเป็นวันแห่งการเยี่ยมเยียนพบปะกันทั้งเพื่อนบ้าน ญาติมิตรก็จะมีการไปมาหาสู่กันจึงทำให้ในวันนี้มีรถเข้าออกในหมู่บ้านตลอดทั้งวัน

(2.) การจัดงานวันฮารีรายออีดิลอัฎฮา อัสมัน เตอาลี(สัมภามณ์), 8 พฤศจิกายน 2553 กล่าวถึงวันฮารีรายออีดิลอัฎฮา “รายออีดิลอัฎฮาเป็น วันที่ 10 ของเดือนซุลหิจญะฮฺ(เดือนที่ 12 ตามปฏิทินอิสลาม) ซึ่งเป็นวันที่ถัดจากวันอะเราะซะพะฮฺ(วันแห่งการกิน การดื่มสำหรับมุสลิม) หนึ่งวัน และเป็นวันส่งท้ายของสิบวันแรกของเดือนซุลหิจญะฮฺ ที่การปฏิบัติศาสนกิจในวันดังกล่าว จะมีความประเสริฐที่สุด และอัลลอฮ์จะพึงพอใจที่สุด เพราะเป็นวันฮัจญ์ อักบร (ฮัจญ์ใหญ่)”

ในหมู่บ้านทุกคนจะมารวมตัวกันที่มัสยิดเพื่อร่วมพิธีละหมาดสุนัตหลังจากนั้นก็มีการเชือดสัตว์ قربานเพื่อทำบุญ ซึ่งในการเชือดสัตว์นั้นหลังจากเชือดเสร็จแล้วจะมีการนำเนื้อ

ของสัตว์ส่วนหนึ่งเพื่อบริจาคแก่คนยากจนและเพื่อนบ้านและนำเนื้ออีกส่วนหนึ่งที่เหลือจากการทำบุญมาประกอบอาหารร่วมกัน สำหรับการเชือด قربานนั้น ไม่ได้มีการบังคับแต่ควรทำกันทุกคน เพราะผู้กระทำจะได้บุญ สอดคล้องกับคำกล่าวของอิสมัน เตอาลี(สัมภาษณ์), 8 พฤศจิกายน 2553 ที่กล่าวว่า “การทำ قربานได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยของท่านนบีอิบรอฮีม ไม่ได้บังคับให้กระทำแต่ควรกระทำเพราะผู้กระทำจะได้บุญ ดังนั้นผู้ที่อยู่ในฐานะที่จะทำได้ ไม่ควรละเลยข้อปฏิบัตินี้”

(3.) การละหมาดวันศุกร์ นิอับดุลรากีบ บินนิฮ์สซัน (สัมภาษณ์), 8 พฤศจิกายน 2553 กล่าวว่า “ศาสนาอิสลามได้มีบัญญัติให้การละหมาดวันศุกร์เป็นสิ่งจำเป็นแก่มุสลิมที่เป็นผู้ชายทุกคน ให้เป็นการชุมนุมเพื่อประกอบศาสนกิจประจำสัปดาห์ของชาวบ้านในตำบลหมู่บ้านนั้นๆ และให้อิหม่ามหรือคอเต็บ ผู้ใดผู้หนึ่งขึ้นพูดอบรมหรืออ่านคุดบะฮ์แก่ผู้มาร่วมละหมาด ให้ภักดีต่ออัลลอฮ์ เกรงกลัวต่อพระองค์ในการกระทำความดีและละเว้นจากการกระทำความชั่ว”

สำหรับชาวบ้านควนลังงาที่เป็นผู้ชายในวันสุครั้นนั้นก็มารวมตัวกันที่มัสยิด คอเต็บจะทำหน้าที่ในการอ่านคุดบะฮ์(การอบรม) ซึ่งแม้ผู้หญิงจะไม่ได้เข้าร่วมการละหมาดในมัสยิด แต่ก็สามารถฟังการอบรมผ่านทางเครื่องขยายเสียงของมัสยิดได้ ซึ่งคุดบะฮ์ที่ใช้ในการอบรมนั้นคอเต็บก็จะดูสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นหรือบริบทของชุมชนในช่วงนั้นๆ ว่ามีสภาพเป็นเช่นไรก็จะนำหลักคำสอนของศาสนาอบรมสั่งสอนคนในชุมชน ดังคำกล่าวของนายคลฮาฟ สาหรัาสูหรี (สัมภาษณ์) , 20 มิถุนายน 2553 กล่าวว่า “ทุกวันศุกร์จะต้องรีบทำงานให้เสร็จก่อนเที่ยงและจะต้องรีบไปมัสยิดก่อนเพื่อเตรียมตัวอ่านคุดบะฮ์ อบรมสั่งสอนซึ่งในแต่ละวันสุครั้นนั้นก็จะต้องให้เข้ากับสภาพ และบรรยากาศของหมู่บ้านว่าช่วงนี้สภาพหมู่บ้านของเราเป็นอย่างไร มีการเคลื่อนไหวในเรื่องใดบ้างก็จะนำปรากฏการณ์เหล่านั้นมาเสนอให้แก่ชาวบ้านได้เข้าใจ เช่น เรื่องปัญหา ยาเสพติดบ้าง การศึกษาบ้าง กฎหมายบ้าง ก็แล้วแต่ซึ่งตัวเราจะสอนอย่างเดียวไม่ได้แต่ต้องคิดด้วยว่าเรื่องที่สอนต้องเป็นประโยชน์ด้วยในฐานะที่เป็นผู้นำและผู้นำก็ต้องสังเกตสภาพชุมชนด้วยเช่นกัน”

แม้บ้านควนลังงาจะมีบิลาซาเซาะ(สถานทีประกอบศาสนกิจตามหลักศาสนาอิสลาม) อีก 2 แห่งแต่การละหมาดวันศุกร์ผู้ชายทุกคนจะต้องมารวมกันที่มัสยิดนัจมุดดินทั้งหมู่บ้าน และส่วนใหญ่ก็จะมารวมกันตั้งแต่ก่อนจะมีการอะซานหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “คนบัง” ก็จะมานั่งรอการละหมาดและฟังคุดบะฮ์ซึ่งในระหว่างที่รอเวลานั้นคอเต็บก็จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ของหมู่บ้านผ่านเครื่องขยายเสียงของมัสยิดไปด้วยสำหรับผู้หญิงเมื่อได้ยินเสียงอะซานแม้จะทำกิจการโดยอยู่หรืออยู่ที่ไหนก็จะรีบกลับบ้านและจะไม่เดินไปใกล้กับมัสยิดเด็ดขาด สำหรับนักเรียนในช่วงเวลาวันสุครั้นนักเรียนในหมู่บ้านที่เรียนโรงเรียนบ้านควนลังงา

และมีอายุครบที่สามารถเข้าร่วมละหมาดวันศุกร์ได้แล้วครูจะพาร่วมละหมาดที่มีสยิดเช่นกันและการละหมาดวันศุกร์ถือเป็นวันรวมกันเมื่อมีข่าวสารหรืองานบุญต่างๆ ชาวบ้านก็มักจะใช้การประกาศและบอกเล่าแก่เพื่อนบ้านผ่านการละหมาดวันศุกร์เพราะจะเป็นเวทีที่สามารถใช้ในการประชาสัมพันธ์งานต่างๆ ด้วยและหลังจากนั้นชาวบ้านก็จะทราบข่าวโดยทั่วกันและจะมาช่วยกันอย่างพร้อมเพรียง

(4.) การถือศีลอด การถือศีลอดตามความหมายทางศาสนาของอิสลาม คือการงดเว้นจากการกิน การดื่ม การเสพ และการมีความสัมพันธ์ทางเพศ งดเว้นการพูดจาโกหก เหลวไหล ไร้สาระ เว้นจากการประพฤติชั่ว ทั้งโดยลับ และเปิดเผย ถือปฏิบัติตามแบบอย่างที่ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้ทรงกำหนดไว้โดยให้ควบคุม พร้อมทั้งมือ เท้า หู ตา ใจ ลิ้น และอวัยวะทุกส่วน มิให้ใช้ไปในทางไร้สาระ (อัสมัน แดอาลี, สัมภาษณ์: 8 พฤศจิกายน 2553)

บรรยากาศภายในหมู่บ้านช่วงเดือนรอมฎอน (เดือนที่ 10 ตามปฏิทินอิสลาม) นี้ ชาวบ้านในหมู่บ้านจะประกอบอาชีพตามปกติแต่จะงดเว้นในเรื่องการทำงานที่หนักมากจนเกินไป ในช่วงเวลากลางวันและจะให้ความสำคัญในด้านศาสนามากขึ้น เพราะส่วนใหญ่ในช่วงกลางวันชาวบ้านก็จะทำงานเล็กๆ น้อยๆ บริเวณใกล้บ้านมากกว่าเข้าไปอยู่ในสวนทั้งวัน จึงทำให้มีเวลาในการพูดคุยและอ่านคัมภีร์อัล-กุรอานมากขึ้น ในอดีตช่วงเดือนการถือศีลอดจะเป็นช่วงเดือนที่ชาวบ้านจะมารวมตัวกันที่มีสยิดโบราณในช่วงเวลากลางคืนนำอาหารมารับประทานพร้อมกันในช่วงเวลาหลังพระอาทิตย์ตกดินหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าการเปิดบวชและหลังจากนั้นก็พร้อมกันละหมาดและอ่านอัล-กุรอาน เรียนศาสนากันที่มีสยิดจนค้างจนกระทั่งถึงปัจจุบันการนำอาหารมารับประทานในช่วงเดือนรอมฎอนก็ยังคงทำกันอยู่และก็ยังมีการสั่งสอนเรื่องศาสนาอยู่

ในช่วงเดือนรอมฎอนจะสังเกตเห็นว่าในหมู่บ้านนั้นชาวบ้านจะตื่นตั้งแต่เด็กเพื่อประกอบอาหาร(ประมาณ 03.00-04.00 นาฬิกา) สำหรับรับประทานอาหารเพื่อเตรียมถือศีลอดในวันรุ่งเช้า ในตอนเช้าทุกคนก็แยกย้ายกันไปทำงานตามหน้าที่ของตนเอง ผู้ใหญ่ก็จะไปทำงาน เด็กก็จะไปโรงเรียน แต่ทุกคนก็มีใบหน้าที่ยิ้มแย้มเพื่อต้อนรับเดือนที่ทุกคนปรารถนา แม้ตอนเย็นทุกคนจะเหนื่อยหิวเล็กน้อย สังเกตจากริมฝีปากที่แห้งผากเพราะไม่ได้รับประทานอาหารในตอนกลางวัน พวกคนเฒ่าคนแก่ที่อยู่บ้านก็จะอ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน ซึ่งถือว่าในเดือนนี้จะได้รับผลบุญตอบแทนอย่างมหาศาล สำหรับชาวบ้านที่มีความเคร่งครัดจริงๆ ในหมู่บ้าน ก็จะไม่ยอมออกจากบ้านเพื่อไปหาความบันเทิงเช่น การชมภาพยนตร์ หรือ การเล่นเกมต่างๆ เพราะสิ่งเหล่านี้ทุกคนเชื่อว่าเป็นความเพเลิดเพลินที่อาจทำให้ลืมความหิวได้ การอดอาหารตั้งแต่เช้ามืดจนพระอาทิตย์ตกดินไม่ใช่การทำที่ง่ายเลย แต่ทุกคนก็สามารถปฏิบัติไปด้วยดี เป็นเพราะทุกคนมีความศรัทธามุ่งมั่นต่อองค์อัลลอฮ์ของพวกเขา แม้แต่เด็กเล็กๆ ก็จะถูกพ่อแม่ปลุกมาในตอนเช้ามืดเพื่อรับประทานอาหารในการเตรียมถือ

คือผลที่ได้คือการได้รับผลบุญจากองค์อัลลอฮ์ ที่ชาวบ้านทุกคนมีความศรัทธา ซึ่งจากการศึกษาสามารถแยกผลที่ชาวบ้านได้รับจากการถือศีลอด ดังนี้

ด้านจิตใจ การกำหนดข้อห้ามสำหรับผู้ถือบวชนั้นเป็นการยอมรับโดยทั่วไปของมุสลิมในการปฏิบัติ ซึ่งข้อบัญญัติก็เป็นหลักการที่ดีเพื่อการพัฒนาชุมชน และสังคมให้เจริญก้าวหน้า เป็นวิธีการของศาสนาที่ได้สอดแทรกบทบัญญัติทางด้านความประพฤติให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตของมุสลิมทุกคนและมุสลิมก็จะรับเอาบทบัญญัตินี้มาปฏิบัติอย่างง่ายดาย และฝังแน่นอยู่ในอยู่ภายในจิตใจของพวกเขาที่จะปฏิบัติเพื่อความมุ่งมั่นต่อองค์อัลลอฮ์ พระผู้เมตตาของพวกเขาเพียงพระองค์เดียว

ด้านร่างกาย การไม่ได้รับประทานอาหารเลยตลอดเวลากลางวันไม่ถือว่าเป็นการทำร้ายร่างกาย แต่กลับมีประโยชน์คือช่วยผ่อนคลายการตรากตรำทำงานของกระเพาะอาหาร โดยการกินอาหารเป็นเวลาอย่างแน่นอนสม่ำเสมอตลอดเดือนและกระเพาะจะทำงานเพียงตอนเช้าและตอนเย็นเท่านั้น ช่วงแรกของการถือบวชนั้นจะมีความรู้สึกเกี่ยวกับสภาพร่างกาย เช่นรู้สึกอ่อนเพลีย กระเพาะอาหารมีการบีบตัวอย่างรุนแรงจนรู้สึกแสบท้อง แต่เมื่อร่างกายสามารถปรับสภาพได้แล้ว ก็เป็นปกติตามเดิม และเมื่อถึงเวลาแก้วบวชในตอนเย็นนั้นก็จะเห็นว่าแต่ละบ้านก็ไม่ได้ทำอาหารมากมายกว่าเดิมแต่จะทำอาหารตามปกติ และการกินเมื่อถึงเวลาแก้วบวชก็ไม่ได้มีการกินแบบคนหิวโหยแต่พวกเขาก็จะกินแค่เล็กน้อยในตอนแรก เช่น การรับประทานขนมหวานและน้ำและก็จะเร่งไปละหมาดมัฆริบ (การละหมาดเมื่อดวงอาทิตย์ตกดินแล้ว) และจะกลับมากินข้าวอีกครั้งหนึ่ง การกระทำเช่นนี้ก็เพื่อให้กระเพาะอาหารเริ่มทำงานที่ละน้อยหลังจากที่ไม่ได้รับอาหารมาทั้งวัน และสำหรับการรับประทานอาหารในช่วงรุ่งเช้านั้นก็กินอาหารแต่น้อยไม่ได้กินเสียนอ้มมากเพื่อจะเป็นการตุนไว้ในตอนกลางวัน เพราะทุกคนเชื่อว่าการกินอาหารมากเป็นผลเสียมากคือทำให้กระเพาะอาหารทำงานหนักมาก ต้องย่อยอาหารมากและในตอนกลางวันกระเพาะไม่ได้รับอาหารก็จะทำให้เกิดอาการปวดท้องขึ้นได้

ดังนั้น การถือศีลอดจึงมีประโยชน์ได้ฝึกความอดทน อดกลั้น ต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้นทั้งจากสภาพร่างกายและจิตใจของคนๆ นั้น ได้รู้จักการระงับอารมณ์ของตนเองเข้าใจและเรียนรู้สภาพสังคมและมองเห็นสังคมจากการกระทำของตนเองได้เป็นอย่างดีและรู้จักวิธีในการแก้ไขเพื่อที่จะสามารถนำพาชีวิตของตนเองให้หลุดพ้นจากวงจรแห่งกิเลสได้

อาจกล่าวโดยสรุปว่าวิถีการใช้ชีวิตทางด้านประเพณี วัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นแกนกลาง สะท้อนให้เห็นถึงการรวมตัวกัน การทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน อันนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งพาตนเองได้ โดยสืบทอดสิ่งดีงาม ประเพณีวัฒนธรรม มาจากบรรพบุรุษ และสามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของ

สังคมสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม ช่วยให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อีกทั้งสะท้อนให้เห็นถึงผลของการอยู่ใกล้ชิดกับหลักคำสอนของศาสนาที่เปรียบเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตประจำวัน ในไปสู่การทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสั่งสอนและสามารถนำคำสั่งสอนเหล่านั้นมาใช้ให้เข้ากับการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้ ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในหมู่บ้านที่คงความเหนียวแน่นเพราะมีกิจกรรมและงานบุญเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ให้คนในหมู่บ้านได้มาช่วยเหลือและพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ

1.4 โครงสร้างด้านการศึกษาศาสนาของชุมชนบ้านควนดงงา

อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ จึงเป็นแรงผลักดันที่ก่อให้เกิดสถาบันการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ในสังคมมุสลิมซึ่งรวมถึงสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สถาบันการศึกษาที่ได้รับความนิยมอย่างมากในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตาดีกาและปอเนาะเพราะในสถาบันแห่งนี้มีการเรียนการสอนวิชาการศาสนาซึ่งเป็นที่ต้องการของชุมชน ที่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในสถาบันดังกล่าว

จากการศึกษา พบว่า การศึกษาของคนในชุมชนบ้านควนดงงา สามารถแบ่งช่วงอายุได้ ดังนี้ กลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไปจะได้รับการศึกษาด้านสามัญในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และบางส่วนก็ไม่ได้ได้รับการศึกษาด้านสามัญเลย สำหรับการศึกษาด้านศาสนานั้นส่วนใหญ่จะจบการศึกษาจากศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด

(ตาดีกา) ประจำหมู่บ้าน และศึกษาต่อในสถาบันศึกษาปอเนาะมีส่วนน้อย ส่วนผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี จะได้รับการศึกษาด้านสามัญในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และจบด้านศาสนาขั้นพื้นฐานด้านศาสนาจากศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ประจำหมู่บ้าน และเริ่มให้ความสำคัญทางการเรียนศาสนาในชั้นสูงมากขึ้น เช่นการศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และสถาบันการศึกษาปอเนาะ สำหรับเยาวชนในรุ่นหลัง เริ่มให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้นภายในหมู่บ้านมีหลายครัวเรือนที่ส่งบุตรหลานของตนไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา และพบว่า เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านนิยมเรียนหนังสือตามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากกว่าโรงเรียนสามัญของรัฐบาล เนื่องจากโรงเรียนดังกล่าวเปิดสอนทั้งหลักสูตรสามัญและศาสนาควบคู่กัน ไป ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เด็กและเยาวชนมีพื้นฐานด้านศาสนาขั้นพื้นฐานคือ การเรียนตาดีกาที่ดีจึงสามารถสอบแข่งขันกับนักเรียนคนอื่นๆ เพื่อเข้าเรียนต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาได้และเมื่อเข้าไปเรียนก็สามารถเข้าใจด้านศาสนาได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายอับดุลรอเอบ กาเสมี่ยมล่า (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 กล่าวว่า “เดี๋ยวนี้ครูตาดีกาก็มีความภาคภูมิใจที่เห็นว่าเด็กที่จบตาดีกาที่มัสยิดจนมุดดินเมื่อไปสอบแข่งขันเข้าเรียนในโรงเรียน

เอกชนสอนศาสนาแล้วนั้นก็สามรถสอบเข้าในลำดับต้นๆ ของห้อง ก็รู้สึกว่สิ่งที่ครูตาดีกาทุกคนได้เคี่ยวเข็ญพวกเขาก็สำเร็จผลและเมื่อไปเรียนแล้วการเรียนด้านศาสนาก็ไม่แพ้เพื่อนที่เรียนจบมาจากที่อื่น”

จากการที่ชาวบ้านเห็นว่าเมื่อลูกเรียนจบจากศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และสามารถสอบเข้าโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามได้มากขึ้นทำให้ชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มากขึ้น อีกทั้งยังคอยเป็นผู้ประเมินการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อีกด้วย ซึ่งนำไปสู่การแสดงให้เห็นถึงบทบาทของโครงสร้างหลักทางการศึกษาศาสนาของชุมชนในการเป็นแกนนำเพื่อร่วมกันพัฒนาการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ศาสนาของมุสลิมทุกคนที่สำคัญยิ่ง

1.4.1 ครูตาดีกา จุดเริ่มต้นของตาดีกา เกิดจากความร่วมมือของชุมชนเพื่อให้เป็นสถาบันที่เป็นพื้นฐานในการสั่งสอนทางด้านศาสนาอิสลามให้เด็กมุสลิมได้เรียนรู้และเข้าใจศาสนาตั้งแต่เด็ก ครูตาดีกาจึงเป็นครูที่มาจากกรออาสาและครูตาดีกาจึงเป็นผู้ที่มีจิตอาสาในการสอนเพราะเมื่อในอดีตนั้นการสอนตาดีกาเป็นการสอนที่ไม่มีค่าตอบแทนแต่จะขึ้นอยู่กับน้ำใจของผู้ปกครองในการร่วมกันช่วยเหลือครูตาดีกา જેจะครูตาดีกาจึงต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละอย่างมากในการยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อชุมชนและเด็กในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายคลลชีพ สาหล่าสุหรี (สัมภาษณ์) , 2 เมษายน 2553 กล่าวว่ “ต้องพยายามให้ครูนั่นเข้าใจเรื่องจิตอาสา เพราะตาดีกาเริ่มต้นมาจากจิตอาสา เมื่อก่อนค่าตอบแทนนะไม่มี จนสอนนานๆ ผู้ปกครองคงจะสงสารเลยมาประชุมกันว่าจะช่วยจะครู) ตาดีกาบ้าง โดยเก็บเด็ก เดือนละ 5 บาท อยู่มาสักพักก็รู้สึกว่น้อยเกินไป ก็เลยเพิ่มเป็นเก็บวันละบาท คือ เสาร์ 1 บาท อาทิตย์ 1 บาท คนเก็บนะพอพุงนี้วันเสาร์ ให้พาเบี้ยมาคนละบาท พอวันอาทิตย์ ก็คนละบาทอีก รวมเป็น 2 บาท ก็มีนะเด็กที่พอวันเสาร์ก็บอกแล้วว่าให้เอาเบี้ยมาคนละบาท แต่พอถึงเวลาต้องจ่าย ก็บอกว่าลืมเอามาทางเราก็ไม่ได้ว่าอะไร เพราะกลัวว่เขาก็จะคิดว่เราเห็นแก่เบี้ยอีก ก็เลยบอกว่ให้เอามาอาทิตย์หน้า ก็ไม่เอามา มีเด็กลืมแบบนี้บ่อย ๆ แต่ส่วนมากเด็กที่ลืมนะไม่ใช่เป็นเด็กที่ไม่มีเบี้ย แต่ส่วนมากแล้วเป็นเด็กที่มีเบี้ย ส่วนมากคนที่อยากจนรายได้น้อยนะจะพามาทุกครั้ง แต่ว่เด็กที่พามา 5 บาทนะ ก็เอาไปจ่ายหมด ก็เลยบอกเรว่ว่าลืม ส่วนมากถ้าเราไปดูในสมุดบันทึกที่ให้นะ คนที่ไม่ให้ส่วนใหญ่เป็นลูกคนรวย ก็เลยเปลี่ยนใหม่เป็นเก็บเป็นเดือน เดือนละ 100 บาท เราก้ไม่ได้หวังที่เบี้ย แต่จะท่อย่างไรให้เด็กอ่านได้ เขียนได้ เท่านั้นแหละ”

สำหรับบุคลากรภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นั้นมุคดึนประกอบไปด้วยครูผู้สอนประจำที่ทำการสอนมาตั้งแต่การก่อตั้งตาดีกาซึ่งบางท่านก็เป็นผู้ที่จบจาก

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน และไปเรียนทางด้านศาสนาในชั้นที่สูงขึ้น และกลับมาสอนที่ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และครูผู้สอนที่เป็นนักศึกษาฝึกสอน ที่มาช่วยสอนโดยนักเรียน นักศึกษาเหล่านี้จะมาช่วยสอนในแต่ละปีเป็นเวลา 1 ภาคการศึกษาซึ่ง ส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนนักศึกษาที่เป็นเยาวชนในหมู่บ้านหรือชุมชนใกล้เคียงและได้ศึกษาต่อในด้านศาสนา ซึ่งครูผู้สอนที่เป็นครูประจำในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน มีรายชื่อดังนี้

1. นายดลฮาฟ สาหาล่าสุหรี มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นครูใหญ่ ดูแลภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำ (ตาดีกา) นัจมุดดีน จบการศึกษาสายสามัญชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สายศาสนาชั้นชานาวี (ชั้น 10)

2. นายอับดุลละาะ ตาเมาะบาช่า มีหน้าที่รับผิดชอบงานบริหารบุคคล จบการศึกษาสายสามัญชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สายศาสนาชั้นชานาวี (ชั้น 10)

3. นายอับดุลรอเอบ กาเส็มยิมล่า มีหน้าที่รับผิดชอบงานกิจการนักเรียน จบการศึกษาสายสามัญระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สายศาสนาจากสถาบันการศึกษาปอเนาะ

4. นายอับดุลอาลิทรี หะยีบาเคร์ มีหน้าที่รับผิดชอบงานบริหารทั่วไป จบการศึกษาสายสามัญระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สายศาสนาชั้นชานาวี (ชั้น 10)

5. นายอารีฟีน มูซอ มีหน้าที่รับผิดชอบงานบริหารงบประมาณ จบการศึกษาสายสามัญระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ศาสนาจากสถาบันการศึกษาปอเนาะ

6. นางกัลยา สาหาล่ายาดิ มีหน้าที่รับผิดชอบงานสวัสดิการและพยาบาล จบการศึกษาสายสามัญระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ศาสนาชั้นมูตาวัช

7. นางสาวรอปีอะ มูณิมูตี มีหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการและสัมพันธ์ชุมชน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ศาสนาชั้นชานาวี (ชั้น 10)

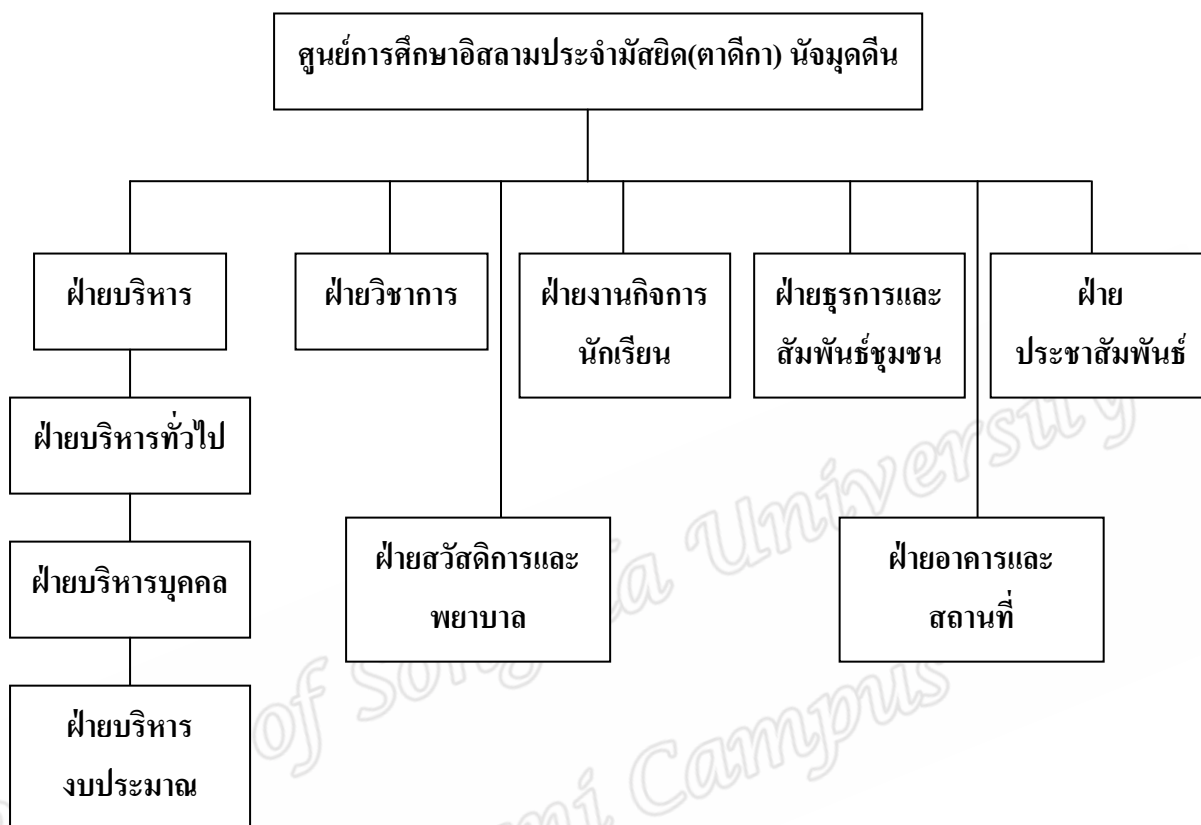
8. นายมาเล็ก อาหวัง มีหน้าที่รับผิดชอบงานวิชาการ จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ศาสนาจากสถาบันการศึกษาปอเนาะ

9. นางวาสนา สามัด มีหน้าที่รับผิดชอบงานประชาสัมพันธ์ จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ศาสนาจากสถาบันการศึกษาปอเนาะ

10. นางซารีพะห์ มะโน มีหน้าที่รับผิดชอบงานอาคารสถานที่ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ศาสนาชั้นชานาวี (ชั้น 10)

นอกจากภาระงานสอนภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน แล้วนั้นครูผู้สอนยังมีหน้าที่ในการร่วมรับผิดชอบเพื่อพัฒนากิจกรรมและการดำเนินงาน

ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน สามารถอธิบายตามโครงสร้าง ภาระหน้าที่แต่ละฝ่าย ดังนี้

ภาพประกอบ 5 โครงสร้างภาระหน้าที่ของครูผู้สอนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน

ฝ่ายบริหาร มีหน้าที่ในการดูแลทุกเรื่องภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน เช่น ด้านการสอน การประสานงานระหว่างหน่วยงาน การอบรม และประชุม เป็นต้น

ฝ่ายงานบริหารบุคคล มีหน้าที่ในการดูแลเรื่องครูผู้สอนในการจัดตารางการเรียนการสอนในแต่ละภาคการศึกษา และการจัดครูเพื่อเข้าสอนในแต่ละวัน ดำรงจำนวนครูผู้สอนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน การให้ความช่วยเหลือแก่ครูผู้สอนในด้านการสอน

ฝ่ายงานกิจการนักเรียน มีหน้าที่ในการดูแลเด็กนักเรียน ทั้งในการสำรวจพฤติกรรม ทั้งในด้านการแต่งกาย การพูดจา และการปฏิบัติ อีกทั้งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่คอยตรวจสอบการมาเรียนของนักเรียนและการเข้าชั้นเรียนของนักเรียน

ฝ่ายงานบริหารทั่วไป มีหน้าที่ในด้านการตรวจสอบและดูแลศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน การจัดเก็บเอกสารและหลักฐาน ระเบียบประวัติการศึกษาของนักเรียนภายใน

ฝ่ายงานบริหารงบประมาณ มีหน้าที่ในการจัดสรรงบประมาณของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่าตอบแทนครูผู้สอน งบประมาณในการจัดกิจกรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน และวางแผนการใช้จ่ายภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน

ฝ่ายงานสวัสดิการและพยาบาล มีหน้าที่ดูแลด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียนและดูแลในด้านกิจกรรมสุขภาพ การจัดมุมสุขภาพของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดินและการจัดกิจกรรมด้านกีฬา

ฝ่ายงานธุรการและสัมพันธ์ชุมชน มีหน้าที่ในด้านการจัดการเรื่องเอกสารการเรียนการสอน เช่น ตำราและหนังสือเรียนของนักเรียน เป็นต้น และทำหน้าที่ในการชี้แจงรายละเอียดต่างๆ ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน แก่ผู้ปกครองนักเรียนและชาวบ้านในหมู่บ้าน

ฝ่ายงานวิชาการ มีหน้าที่ในการจัดกิจกรรมทางด้านวิชาการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ดูแลเรื่องเนื้อหาการเรียนรู้ การจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน และการทำรายงานประเมินผลของศูนย์ฯ ในแต่ละภาคการศึกษา

ฝ่ายงานประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์บอกข่าวการจัดกิจกรรมหรือเรื่องราวต่างๆ ภายในศูนย์ฯ แก่ผู้ปกครองนักเรียนและชาวบ้านทั่วไป เช่นการจัดกิจกรรมกีฬาสีของศูนย์ฯ การเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

ฝ่ายงานอาคารสถานที่ มีหน้าที่ในการดูแลความเรียบร้อยและความสะอาดของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน มีการจัดเวรการทำงานสะอาด แบ่งพื้นที่ในการทำความสะอาดและเก็บขยะของนักเรียน

บทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอนตาดีกาแม้จะมีคนมองว่าเป็นเพียงศูนย์การเรียนรู้ในขั้นพื้นฐานที่ไม่มีความซับซ้อนเหมือนโรงเรียนของรัฐบาล แต่ในความเป็นจริงแล้วการดำเนินงานภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นั้น ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่ในการดูแลต่างเห็นพ้องกันว่า เป็นสิ่งที่ยากเพราะเปรียบเสมือนตัวแทนของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนมุสลิมที่ถือว่าศาสนาคือวิถีชีวิตของพวกเขา ถ้าครูตาดีกาปลูกฝังเรื่องศาสนาที่ไม่ถูกต้องให้แก่เด็กก็เท่ากับเป็นการปลูกฝังวิถีชีวิตของเยาวชนที่ผิดด้วยซึ่งก็จะส่งผลด้านลบต่อการใช้ชีวิตของเด็กในอนาคตได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนางรัตนา กาเต็ม (สัมภาษณ์) , 1 เมษายน 2553 ได้กล่าวว่า “ครูก็เหมือน

ตัวแบบของเด็กเพราะเด็กมันเชื่อครูมากกว่าพ่อแม่ด้วยซ้ำไป ถ้าครูสอนดี บอกแต่เรื่องดีๆ ทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดี เด็กมันก็จะเห็นแต่เรื่องที่ดีๆ มันก็อยากจะทำแต่เรื่องที่ดีๆ เหมือนที่ครูมันทำ เราก็จะรู้อนาคตของเด็กได้ว่าต่อไปมันจะเป็นคนดีหรือไม่ดี มันก็ขึ้นอยู่กับครู และที่สำคัญเรื่องศาสนาสำหรับอิสลามเราแล้วนี่ทุกคนต้องใช้ตั้งแต่เกิดจนตาย ถ้าครูตาดีกาสอนดีเด็กมันก็จะมีพื้นฐานที่ดีด้วยแบบนี้ผู้ปกครองก็สบายใจ”

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการได้เข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการพัฒนาตาดีกา มีการสนับสนุนเงินเดือนให้แก่ครูผู้สอนทุกคนๆ ละ 2,000 บาทต่อ ครูผู้สอนหนึ่งคน และศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ได้รับจำนวน 5 คน อีกทั้งยังมีการจัดอบรมพัฒนากระบวนการเรียนการสอนแก่ครูผู้สอนเพื่อให้ครูผู้สอนได้พัฒนาการสอนให้มีความทันสมัยเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง

1.4.2 คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) แม้ภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นางมุคดิดิน จะมีครูผู้สอนและมีหน้าที่ในการดูแลศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นั้น แต่ก็ไม่เพียงพอในการพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เพราะครูตาดีกาจะทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ในการสอนมากกว่าการทำกิจกรรมอื่น ดังนั้น คณะกรรมการบริหารศูนย์จึงมีความสำคัญในการร่วมกันบริหารจัดการศูนย์ ซึ่งคณะกรรมการศูนย์นั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานด้านศาสนา เช่น โต๊ะอิหม่าม คอเต็บ บิลาต คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เจะฆู(ครูผู้สอนตาดีกา) ครูสอนศาสนา เป็นต้น ซึ่งจะทำหน้าที่เชื่อมประสานการทำงานทางด้านศาสนาได้เป็นอย่างดี คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นางมุคดิดิน มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นายหะยีดลอรอหมาน	สาหล่าสุหรี	ประธาน/โต๊ะอิหม่าม
2. นายดลฮาฟ	สาหล่าสุหรี	รองประธาน
3. นายหาดิง	มะโน	กรรมการ
4. นายคนเถาะ	หมัดคิมสา	กรรมการ
5. นายตอเลส	มะดาเร๊ะ	กรรมการ
6. นายมุฮัมหมัด	บาเหมบุงา	กรรมการ
7. นายฮาตัน	หมัดสุ	กรรมการ
8. นายเซาวลิต	เวาะหลี	กรรมการ
9. นายดลกาเคร์	หมัดแกเรต	กรรมการ
10. นายดาโอะ	มุณีมุลี	กรรมการ
11. นายอุทัย	บิลกาญจน์	กรรมการ

12. นางสาวอปี๊อะ มุณีมุณี กรรมการ

บทบาทและหน้าที่หลักคือการดำเนินงาน ประชุมวางแผน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาคีตา)นัจมุดดีน เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานหรือการจัดกิจกรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาคีตา) ซึ่งคณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาคีตา) จะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่สัปบุรุษ(คนในชุมชนที่เป็นมุสลิม) ทั้งในด้านการวางตัว และความประพฤติ รวมทั้งการมีคุณธรรมในอิสลามเป็นสิ่งสำคัญ

1.4.3 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มัสยิดแต่ละมัสยิดจะมีคณะกรรมการคณะหนึ่งไม่น้อยกว่า 7 คน แต่ไม่เกิน 15 คน เพื่อบริหารกิจการของมัสยิด ประกอบด้วยโต๊ะอิหม่าม คอเต็บ บิลาล ซึ่งอยู่ในตำแหน่งโดยไม่จำกัดเวลาและกรรมการคนอื่นๆ ซึ่งอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี โดยประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้เสนอชื่อและคัดเลือกแล้วเสนอต่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นผู้ดำเนินการแต่งตั้งต่อไป

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ยะลา (2536: 32-33) ได้อธิบายว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มีโต๊ะอิหม่าม เป็นประธาน โดยตำแหน่ง คอเต็บและบิลาล เป็นรองประธานกรรมการ

อิหม่าม เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า “ผู้นำ” ถ้าในการละหมาด เรียกว่า “ผู้นำการละหมาด” ในประเทศไทย อิหม่าม หมายถึงผู้นำท้องถิ่นมุสลิม โดยมีมัสยิดเป็นจุดศูนย์กลาง แต่เดิมนั้นปฏิบัติภายในหน้าที่แต่เฉพาะศาสนาเท่านั้น ไม่มีเงินประจำตำแหน่ง มีงานทำเป็นอาชีพเช่นเดียวกับชายทั่วไป ในปัจจุบันอิหม่ามต้องทำหน้าที่ทั้งด้านศาสนาและสังคมอีกด้วย จากการศึกษาพบว่า อิหม่ามต้องปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

1. ปฏิบัติการในหน้าที่อิหม่ามตามพระธรรมวินัย
2. ปกครองและสอดส่องให้สัปบุรุษ (คนในชุมชนที่เป็นมุสลิม) ในมัสยิดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ข้อบังคับและระเบียบของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือกรรมการกลางแห่งประเทศไทย
3. อำนวยความสะดวกแก่บรรดาสัปบุรุษ (คนในชุมชนที่เป็นมุสลิม) ในการบำเพ็ญกุศล
4. สั่งสอน อบรมวิद्याการทางด้านศาสนาอิสลามแก่สัปบุรุษ (คนในชุมชนที่เป็นมุสลิม) และหน้าที่ตามระเบียบการปฏิบัติของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คือ เป็นผู้ทำหน้าที่ในกิจการนิกะฮ์ (การแต่งงาน) การตอละและการรอเยาะ ให้แก่สัปบุรุษ (คนในชุมชนที่เป็นมุสลิม) ในเขตมัสยิดนั้นๆ หรือบุคคลท้องถิ่นนั้นอันไม่ขัดแย้งกับระเบียบ

คอเต็บ เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า “เทศกหรือผู้แสดงเทศนา” โดยทั่วไปมักเข้าใจคำว่า “คอเต็บ” เพียงเป็นผู้แสดงธรรมในวันศุกร์หรือเทศนาในวันสำคัญๆ ทางศาสนาเท่านั้น ซึ่งความจริงแล้ว คอเต็บ ยังหมายถึง แสดงเทศนา ชักชวนให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติในคุณธรรมอันดีงามแห่งอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นในมัสยิดหรือนอกมัสยิด และคอเต็บยังมีหน้าที่บริหารอีกด้วย ในฐานะเป็นรองประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด หน้าที่ของคอเต็บ มีดังนี้

1. หน้าที่ทางศาสนา ได้แก่ การแสดงธรรมกถาในวันศุกร์ หรือวาระสำคัญทางศาสนา หรือที่เรียกว่า “แสดงกุตบะฮ์”
2. หน้าที่ทางการบริหาร คอเต็บมีตำแหน่งเป็นรองประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ซึ่งต้องทำหน้าที่แทนอิหม่าม (ประธาน) ได้ทุกอย่างในเวลาอิหม่ามไม่อยู่หรือได้รับมอบหมายจากอิหม่าม

บิลาล หรือบิหลัน เดิมเป็นชื่อของเศาะฮาบะฮ์(เหล่าสาวกหรือมิตรสหายของท่านนบี) คนหนึ่งของท่านนบีมุฮัมมัด เป็นผู้ประกาศเชิญชวนละหมาด (บั้งหรืออะซาน) เป็นคนแรกในประวัติศาสตร์อิสลาม ชาวบ้านจึงนิยมชื่อนี้แก่ผู้มีตำแหน่งประกาศเชิญชวนละหมาด เป็นการให้เกียรติและรำลึกถึงผู้ทำหน้าที่นี้เป็นคนแรก บิลาลมีหน้าที่สองด้านเหมือนคอเต็บเช่นกัน คือ ในฐานะผู้บริหารมัสยิด และหน้าที่ด้านศาสนา คือ บั้งหรืออะซาน (การประกาศเชิญชวนละหมาด) เมื่อเข้าเวลาละหมาด

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนัจมุดดิน มีดังนี้

1. นายหะยีดรอหมาน	สาหล่าสุหรี	ประธาน/อิหม่าม
2. นายคลฮาฟ	สาหล่าสุหรี	รองประธาน/คอเต็บ
3. นายสาและ	สะหมาน	รองประธาน/บิลาล
4. นายอับดุลเลาะ	หมัดคิมสา	กรรมการ
5. นายมุฮัมหมัด	บาเหมบุงา	กรรมการ
6. นายดลกาเดร์	หมัดแกเรต	กรรมการ
7. นายหาดิง	มะโน	กรรมการ
8. นายอาซิด	หมัดสุ	กรรมการ
9. นายตอเลส	มะคาเร๊ะ	กรรมการ
10. นายหะหมัด	มิดขาคี	กรรมการ
11. นายสมาน	หมัดแกเรต	กรรมการ
12. นายคาโอะ	มุณีมุลี	กรรมการ
13. นายมะลาและ	แปเนาะ	กรรมการ

14. นายหิม	สะมะแอ	กรรมการ
15. นายกอเล็ม	กาเต็ม	กรรมการ

1.4.4 บทบาทของสมาชิกในชุมชน บทบาทของสมาชิกในชุมชนด้านการศึกษาทางด้านศาสนา ทำหน้าที่ทั้งในส่วนที่เป็นผู้ปกครองและเป็นผู้ศึกษาเล่าเรียนด้านศาสนาเพิ่มเติมด้วย การจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดินนั้น นอกจากการทำงานร่วมกันของครูตาดีกา คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) คณะกรรมการประจำมัสยิดแล้วนั้น ผู้ปกครองนักเรียนถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างมากในการจัดการศึกษาภายในศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ซึ่งกิจกรรมของโรงเรียนจะต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนจึงสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งสมาชิกในชุมชนจะมีหน้าที่ทั้งในด้านการร่วมวางแผนและการปฏิบัติงานกิจกรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน จากความร่วมมือดังกล่าวนี้ในอดีตอาจจะไม่สามารถเห็นได้ชัดเจนเท่าในปัจจุบันเพราะยังไม่มีทำให้ความสำคัญทางด้านการศึกษามากนักแต่ในปัจจุบันสมาชิกในชุมชนเล็งเห็นว่าการเรียนตาดีกาเป็นพื้นฐานที่ดีที่เด็กสามารถนำเอาข้อมูลที่ได้เรียนรู้จากตาดีกาไปใช้เพื่อศึกษาต่อในชั้นที่สูงขึ้นและส่งผลต่อการใช้ชีวิตของลูกหลานทำให้ตนเองไม่ต้องกังวลกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับลูกหลานมากนัก เช่น ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนางฮามีดี๊ะ สาหัสฮาอิ (สัมภาษณ์) , 1 เมษายน 2553 ได้กล่าวว่า “ตาดีกา นี้ช่วยลูกเราได้มาก เพราะจะเป็นพื้นฐานให้เป็นคนดี รู้เรื่องศาสนา ให้รู้ว่าสิ่งไหนผิด สิ่งไหนถูกต้องตามศาสนา พอเวลาโตความคิดก็จะยิ่งสูงขึ้น ไปอีก ถ้าเราไม่ให้เด็กมันเรียนเลยมันก็คิดไม่ เป็นทำแต่สิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่ถ้ารู้เรื่องศาสนาเด็กก็จะได้ว่าถ้าทำสิ่งนี้มันผิดถ้าเด็กได้เรียนสิ่งที่เขา สอนมันผิดมันก็จะไม่ทำเพราะกลัวบาป”

เมื่อมีการจัดกิจกรรมต่างๆ หรืองานที่ต้องขอความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนครูตาดีกาจะต้องเป็นผู้ประสานการดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) คณะกรรมการประจำมัสยิด และสมาชิกในชุมชนในการขอความร่วมมือและเสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมซึ่งผู้ดำเนินงานส่วนใหญ่ก็จะเป็นสมาชิกในชุมชนที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายมาเล็ก อาหวัง (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 ได้กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชนกับตาดีกานั้น ส่วนใหญ่ครูผู้สอนจะมีการเรียกมา ประชุมส่วนมากก็จะเรียกผู้นำ เช่น คณะกรรมการมัสยิด ผู้นำท้องถิ่น คือเอาแนวร่วมหลาย ๆ ฝ่าย มาประชุมร่วมกัน ครูตาดีกา ชาวบ้าน แกนนำชุมชน ก็จะมาประชุมหาข้อถกเถียงกัน หลังจากนั้น ทางตาดีกาก็จะเอามติในชุมชนไปดำเนินการ ก็จะตั้งคณะกรรมการ โดยตั้งจากผู้เข้าร่วมประชุม

กิจกรรมแต่ละอย่างนั้นจะมีกิจกรรมที่ต่างกัน เหมือนกับกิจกรรมวันเด็กให้ครูไปช่วยด้านหนึ่ง คณะกรรมการมัสยิดก็ไปช่วยในอีกด้านหนึ่ง ผู้ปกครองและเยาวชนก็ไปช่วยอีกด้านหนึ่ง แบ่งงานคนละงาน การรับผิดชอบของแต่ละคนคู่กับความเหมาะสมของงาน”

นอกเหนือจากการช่วยเหลือในด้านกำลังสมองและกำลังแรงงานแล้วในด้านการอำนวยความสะดวกทั้งในด้านเครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์และสิ่งของจำเป็นที่ต้องใช้ในการจัดกิจกรรมสมาชิกในชุมชนก็มีส่วนร่วมอย่างมากในการให้การสนับสนุนสิ่งเหล่านั้นซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายมาเล็ก อาหวัง (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 ได้กล่าวว่า “งานเมาลิดเราก็แบ่งงานกันทำ ครูให้เด็กไปช่วยขนไม้พิน เด็กจะต้องเดินถือรถรุ่นแล้วเดินตามบ้านแล้วกล่าวสลามไปตามบ้านแล้วชาวบ้านก็จะใส่ข้าวสารในถุงแล้วก็ให้เด็ก เหมือนงานเมาลิดนี้ก็ใช้สูตรนี้เหมือนกันต้องใช้เบี้ยในการจัดงาน เราจะใช้เงินทุกส่วนเลย เงิน โรงเรียนก็มี เด็กก็มีหน้าที่เหมือนกัน เหมือนจัดวันเด็ก เราก็ขอเอาจากพ่อแม่ของเด็ก เราก็ต้องการความสมัครใจของคน โดยให้เด็กเป็นคนเก็บเอง ใช้การประกาศเสียงตามสาย บางคนจะให้ทั้งเบี้ยทั้งข้าวสารใครมีเท่าไรก็ให้เท่านั้น เด็กไปกันหลายคนก็สนุก เราได้ใช้เด็กให้เป็นประโยชน์และชาวบ้านก็เห็นว่าสิ่งที่ทำเพื่อลูกหลานของเขา และลูกหลานของพวกเขาก็เป็นคนมาขอความช่วยเหลือเอง”

นอกเหนือจากการช่วยเหลือกิจกรรมภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน แล้วนั้นการร่วมมือด้านศาสนาซึ่งเป็นกิจกรรมของมัสยิดของเป็นส่วนหนึ่งที่จะต้องให้สมาชิกในชุมชนได้เห็นความสำคัญ ซึ่งในปัจจุบันภายในมัสยิดและศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ได้มีการหาแนวทางในการสั่งสอนทางด้านศาสนาแก่ประชาชนในชุมชนซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากชุมชนตลอดมาโดยผู้นำได้มีการสำรวจความต้องการในการเรียนของสมาชิกในชุมชนร่วมกันกำหนดช่วงเวลาในการสอนซึ่งทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานและเห็นความสำคัญดังกล่าวของนายฮาเบน โด๊ะสา (สัมภาษณ์) , 19 มิถุนายน 2553 ได้กล่าวว่า “คนบ้านเรานั้นมีความกระตือรือร้นมากขึ้น ตั้งแต่มีการประชุมกันในเรื่องการสอนศาสนาตอนกลางคืน ทั้งคนหญิงคนชายก็มาเรียนกันเพิ่มขึ้นจาก 10 กว่าคน ก็เป็น 50 กว่าคน คือความตื่นตัวของคนเพิ่มขึ้นสามารถวัดได้จากตรงนั้นด้วย คนเริ่มให้ความสำคัญกันมากขึ้น ทั้งวัยรุ่นด้วยซึ่งมันก็ทำให้คนสอนมีกำลังใจในการสอนเหมือนกัน”

อาจกล่าวโดยสรุปว่า โครงสร้างทางสังคมด้านการศึกษาศาสนาของชุมชนบ้านควนลังงานในด้านการจัดการศึกษานั้นต่างฝ่ายต่างเห็นความสำคัญและไม่คิดว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องมีการบังคับต้องปฏิบัติแต่ในทางกลับกันต่างมองว่าเป็นสิ่งดีงามตามแบบของอิสลามเพราะเรื่องศาสนาเป็นเรื่องที่สำคัญและทุกคนเห็นว่าอิสลามเป็นมากกว่าศาสนา กล่าวคือ อิสลามเป็นวัฒนธรรม เป็นระบอบในการดำเนินชีวิต เป็นทางสายกลางที่ไม่ได้แยกศาสนจักรออกจาก

อาณาจักร อิสลามจึงไม่มีสถาบันนักบวช ดังนั้นมุสลิมทุกคนจึงต้องมีทั้งหลักความศรัทธาและการปฏิบัติ ซึ่งอิสลามได้วางแนวทางแห่งการปฏิบัติไว้ทุกอย่างก้าวในการดำเนินชีวิต อิสลามมีทั้งลักษณะที่เป็นข้อห้ามและข้อใช้ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความศรัทธาที่ว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ คือพระเจ้าองค์เดียวและมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) คือศาสนทูตจากพระองค์” ดังนั้นวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานอิสลามจึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพภูมิศาสตร์หรือตามค่านิยมของมนุษย์ อิสลามจึงถูกจัดว่าเป็นวัฒนธรรมที่แข็ง ที่ยากต่อการผสมผสานและผสมกลมกลืน บทบาทและหน้าที่ที่ทุกคนถือปฏิบัติในด้านศาสนาจึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างถูกต้องและเหมาะสมและไม่คิดว่าสิ่งที่ทำเป็นภาระที่หนักหนาแต่เป็นสิ่งที่ดีที่จะนำพาพวกเขาไปสู่สิ่งที่ดีกว่าในโลกหน้าได้ ซึ่งเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษาอิสลามคือการสร้างมนุษย์เพื่อการเคารพภักดี(อิบาดะฮ์)และการเป็นผู้แทน(เคาะลีฟะฮ์)ของพระองค์บนพื้นแผ่นดิน การที่มนุษย์จะเป็นบ่าวที่เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์และเป็นเคาะลีฟะฮ์ได้ ต้องเป็นมนุษย์ที่ศอลิห(ประเสริฐ) และสิ่งสำคัญที่จะทำให้มนุษย์เป็นบ่าวที่ดีของพระองค์นั้นคืออิสลาม การที่จะรู้จักและเข้าใจอิสลามต้องอาศัยการศึกษาเท่านั้น

2. การจัดการศึกษาตามหลักศาสนาของชุมชน

แนวคิดหลักในการจัดการศึกษาตามหลักศาสนาของชุมชนบ้านควนลังงานั้น มุ่งเน้นให้ผู้เรียนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ด้วยความบริสุทธิ์ใจและนำศาสนามาเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิต และยอมรับว่าวะฮยู(คำวิวรณ์) เป็นแหล่งที่มาของสังขธรรม เน้นการศึกษาในทัศนะอิสลามที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ ทั้งวิชาศาสนาและวิชาการเข้าด้วยกัน โดยนำรูปแบบการจัดการศึกษาแบบอิสลามดั้งเดิมและการศึกษาแบบใหม่ตามหลักการของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งทั้งสองระบบสามารถศึกษาด้วยกันอย่างมีกฎเกณฑ์ และทั้งสองระบบจะแยกออกจากกันไม่ได้ ไม่มีการแยกวิชาศาสนาออกจากวิชาสามัญหรือแยกวิชาสามัญออกจากวิชาศาสนาเพราะตามทัศนะอิสลามนั้น ไม่ได้หมายถึงการศึกษาวิชาอัล-กุรอาน หรือวิชาศาสนบัญญัติเพียงอย่างเดียวแต่หมายถึงการศึกษาทุกสาขาวิชาที่สอนตามทัศนะของอิสลามหรืออาจกล่าวว่าการศึกษาอิสลามคือการศึกษาวิถีชีวิตนั่นเอง

แม้ว่าแนวคิดการจัดการดังกล่าวจะเป็นวิธีการที่ส่งผลดีต่อการเรียนการสอนของเด็กในชุมชนแต่สำหรับรูปแบบการจัดการบริหารนั้นไม่ได้ง่ายนักและการแปลแนวความคิดสู่การปฏิบัตินั้นจำเป็นจะต้องมีหลักการในการทำงาน เน้นเรื่องการพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ นำเรื่องราวต่างๆ ในอดีตมาเป็นบทเรียนและผสมผสานเรื่องราวต่างๆ ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ให้สามารถไปด้วยกันได้ มีกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้ เช่น การสร้างเทคนิคการเรียน

การสอนของครูผู้สอน การจัดกิจกรรมที่เกิดจากความต้องการของเด็กและชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดิน มองเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งจะเป็นปัจจัยนำเข้าไปที่เชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับการศึกษาด้านศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

2.1 ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

ชุมชนบ้านควนลังกา เป็นชุมชนที่ใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ใช้ชีวิตแบบคนมุสลิมที่ยึดถือปฏิบัติและศรัทธาต่อหลักการทางศาสนาที่ถูกสั่งสอนมาตั้งแต่เด็กทั้งการเรียนในระบบและตามอริยาสัยของชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันกับศาสนาและการศึกษาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายทุกช่วงเวลาในการใช้ชีวิตจะต้องมีหลักศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง

จุดเริ่มต้นในการก่อตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ซึ่งในอดีตเรียกว่า ศูนย์อบรมเด็กในหมู่บ้าน ใช้พื้นที่ในมัสยิดของหมู่บ้านเป็นสถานที่ในการสอนทำการสอนในช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์โดยมีนักเรียนที่ไปเรียนในสถานศึกษาปอเนาะและกลับมาสอนที่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนางสุดา สาเมญูโชะ (สัมภาษณ์) , 1 เมษายน 2553 กล่าวไว้ว่า “เมื่อก่อนที่เรียนตาดีกานี้ไม่มี แต่ใช้ที่เรียนที่มัสยิดเป็นที่เรียนพอถึงเวลาเด็ก ๆ ก็มารวมกันที่มัสยิด การเรียนก็ไม่ได้มีหนังสือมากมาย แต่จะชู(ครูตาดีกา)ให้คัดลายมือบ้าง ให้หัดอ่าน หัดท่องจำบ้าง หนังสือเรียนก็หากันมาเองบ้าง จะชูหามาให้บ้าง แล้วแต่ความสามารถของเด็กใครเรียนรู้เร็วก็ได้เรียนในเรื่องที่สูงขึ้นเรื่อยๆ เพราะเมื่อก่อนไม่ได้แบ่งเป็นช่วงชั้นก็เลยไม่รู้ว่าจะใครอยู่ชั้นไหน แต่รู้เมื่อตอนที่ชูบอกว่าเรียนจบหลักสูตรของตาดีกาแล้วจึงรู้ว่าเรียนจนตาดีกาแล้วเมื่อก่อนนั่งเรียนกันบนไม้กระดาน ไม่มีโต๊ะเก้าอี้ กระดานเขียนก็ชนกัน แต่เรื่องคุณธรรมจริยธรรมและศาสนาก็จำมาได้จนถึงวันนี้ก็เพราะตาดีกานั่นแหละ”

แต่ที่จริงแล้วนั้น ตาดีกาก็คือสถานที่ที่ใช้เป็นที่สอนหรืออบรมจริยธรรมเบื้องต้นตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งมักจะจัดให้มีการเรียนการสอนในมัสยิดหรือบริเวณที่ใกล้เคียง ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการประจำมัสยิดหรือคณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) และมีหลักสูตรที่ใช้เรียกว่าหลักสูตรอิสลามศึกษาฟัรฎูอินประจำมัสยิด ที่ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2548 หรือ ฮ.ศ. 1426 ครูผู้สอนจะเป็นอิหม่าม หรือครูที่เป็นอาสาสมัครจากในชุมชนเอง หรือนักเรียนที่เรียนอยู่ในปอเนาะใกล้เคียงมาสอน โดยจะมีค่าตอบแทนให้บ้างเล็กน้อยครูส่วนใหญ่จะมาสอนให้ด้วยใจไม่มีเงินเดือนตายตัว

จะเห็นได้ว่าตาดีกาเกิดจากความศรัทธาของชุมชนมากกว่าการหวังผลประโยชน์หรือผลกำไรซึ่งเป็นความศรัทธาที่ต้องการให้คนมุสลิมได้เรียนรู้ศาสนาของคนในชุมชนนั่นเอง

แม้ว่าในปัจจุบันภาครัฐจะให้ช่วยเหลือ สนับสนุน และพยายามสร้างระบบการจัดการให้เกิดขึ้นภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มากขึ้น แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วนั้น ตาดีกาส่วนใหญ่ก็ยังคงใช้ระบบการเรียนการสอนที่เป็นแบบดั้งเดิมและมีการผสมผสานกับการจัดการเรียนการสอนของหน่วยงานรัฐด้วยซึ่งเหตุผลหลักๆ ที่ไม่สามารถทิ้งรูปแบบการสอนแบบเดิมและการจัดการแบบเดิมนั้นทุกคนให้ความเห็นตรงกันว่า เพราะตาดีกาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านศาสนาที่เกิดจากการจัดตั้งของชุมชนและรูปแบบการเรียนการสอนในบางเรื่องก็จะต้องดูบริบทของชุมชนไม่สามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของรัฐมาใช้ทั้งหมดแต่จะต้องรู้จักนำมาใช้ให้เหมาะสมมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายฮาเบน โตะสา (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 กล่าวว่า “ตาดีกาแท้จริงแล้วก็คือ โรงเรียนของชุมชนเพราะความเป็นมาจริงๆ แล้วเกิดจากการรวมพลังกันของชุมชนมากกว่าแต่ตอนนี้รัฐจะเห็นความสำคัญและมองว่าควรจะให้ตาดีกาเข้าสู่ระบบซึ่งก็เป็นเรื่องที่ดี แต่รัฐก็ควรทำความเข้าใจด้วยว่าการที่ตาดีกาเกิดจากความต้องการของชุมชนนั้นและผู้สอนที่เข้ามาสอนส่วนใหญ่แล้วก็จะสอนด้วยใจอาสาซึ่งเป็นหลักการของศาสนาอย่างแท้จริง ตรงนี้ถือว่าเป็นเอกลักษณ์และความสวยงามของตาดีกาซึ่งรัฐก็ไม่ควรมองข้ามและตัดความสำคัญของชุมชนทิ้งไป เพราะถ้าเป็นเช่นนี้ก็จะทำให้ชุมชนไม่เห็นคุณค่า อีกทั้งครูผู้สอนก็จะมองว่าการสอนตาดีกาก็เป็นระบบเช่นเดียวกับระบบการสอนของโรงเรียนทั่วไป แต่สำหรับบ้านควนลังของเรา นั้นอาจจะเป็นเพราะสภาพชุมชนยังมีความเป็นชุมชนดั้งเดิมอยู่มากการใช้ชีวิตของคนในชุมชนก็ยังไม่มีความฟุ้งเฟ้อมากนัก คนส่วนใหญ่จึงยังเห็นว่าตาดีกาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเมื่อมีงานกิจกรรมก็ยังให้ความร่วมมืออยู่เสมอ ตรงนี้เราสามารถมองเห็นได้และถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของตาดีกาคู่กัน”

และสอดคล้องกับคำกล่าวของนางนุรียะ ดองอย (สัมภาษณ์) , 1 เมษายน 2553 กล่าวว่า “การเรียนตาดีกาจะเป็นการเรียนเพื่อให้เด็กได้รู้การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ปลูกฝังให้เด็กรู้จักการทำมาค้าขาย การทำความชั่ว ผลที่จะได้รับจากการกระทำ มารยาทที่จะต้องเรียนรู้ในการอยู่ในสังคม ซึ่งเด็กจะต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากเรื่องการเรียนรู้แล้วยังมีการทำกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันกีฬา การแข่งขันอัล-กุรอาน เสริมการเรียนการสอน โดยได้รับความสนับสนุนจากคนในชุมชนแต่ตอนนี้รัฐเห็นว่าตาดีกาสำคัญกับเด็กมุสลิมและให้การสนับสนุนก็รู้สึกดีใจเพราะอย่างน้อยตาดีกาก็จะได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นซึ่งก็เป็นเรื่องที่ดีเพราะจะทำให้ตาดีกาสามารถเทียบเท่ากับ โรงเรียนทั่วไปได้ แต่รัฐจะต้องพยายามค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไม่ใช่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพราะตาดีกาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเพราะฉะนั้นการจะเปลี่ยนแปลงอะไรก็ตามที่เป็นความดั้งเดิมของชุมชนให้เกิดการปรับปรุงไปในทางที่ดีขึ้นนั้นก็ต้องค่อยๆ เปลี่ยนแปลงและที่สำคัญควรจะให้ความสำคัญกับผู้ใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดนั่นก็คือชุมชน”

จะเห็นว่าชุมชนยังคงมองว่าตาดีกาเป็นส่วนของชุมชนและชุมชนมองการสนับสนุนของรัฐเป็นเพียงส่วนที่จะช่วยพัฒนาตาดีกาให้เกิดความทันสมัยมากขึ้นแต่จะไม่ยอมให้ตาดีกาอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐฝ่ายเดียวแต่จะต้องร่วมกันกับชุมชนในการดูแลและจัดการตาดีกา ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนางรสนา จำปากลาง (สัมภาษณ์) , 1 เมษายน 2553 กล่าวว่า “รัฐกับชุมชนต้องร่วมกันในการดูแลตาดีกา รัฐมีงบประมาณก็สามารถช่วยเหลือได้ในส่วนนั้น แต่คนในชุมชนมีแรงก็จะช่วยในเรื่องของแรงเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ของตาดีกา เราสามารถช่วยได้เพราะที่เรียนในตาดีกาก็เป็นลูกหลานเราทั้งสิ้นจะให้ทิ้งเสียทีเดียวก็คงจะเป็นไปไม่ได้ แม้ว่ารัฐจะไม่ให้การช่วยเหลือเราก็สามารถจะดูแลตาดีกาได้ เพราะเมื่อก่อนไม่มีการช่วยเหลือของรัฐเราก็ยังอยู่มาได้ แต่ตอนนี้เวลาที่รัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เราก็มีการแลกเปลี่ยนความรู้ บทบาทการทำงานของชุมชนกับรัฐเสมอ คนบ้านควรเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ถ้าเขาเต็มใจจะให้ความช่วยเหลือเราก็ไม่ขัด”

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า แรงผลักดันที่ทำให้เกิดตาดีกาคือแรงศรัทธาที่มีต่อศาสนาและความรักที่มีต่ออัตลักษณ์และชาติพันธุ์ของมุสลิมในพื้นที่ มุสลิมถือว่าอิสลามคือวิถีแห่งการดำเนินชีวิต และการดำเนินชีวิตตามครรลองของอิสลามต้องอาศัยความรู้และการปฏิบัติที่ต้องเริ่มต้นตั้งแต่ยังเยาว์วัย สำหรับเด็กๆ มุสลิมเหล่านี้ ทางเลือกที่ดีที่สุดในการศึกษาวิชาศาสนา ระดับปริญญาตรีสำหรับเด็กก็คือตาดีกา นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมในการบริหารจัดการชุมชน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน เป็นแหล่งสร้างสรรค์ความเข้มแข็งแก่ชุมชน นับตั้งแต่อิสลามเริ่มเกิดขึ้นจวบจนปัจจุบัน

ตาดีกาจึงเปรียบเสมือนสถาบันที่เป็นตัวแทนของชุมชนในการทำหน้าที่ให้ความรู้ทางด้านศาสนาเป็นการบูรณาการการศึกษาที่สมบูรณ์แบบเพราะมีหลักสูตร หนังสือแบบเรียน วิธีการสอน ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษาได้รับการจัดสรรอยู่บนพื้นฐานของอิสลาม ซึ่งเกิดจากการร่วมมือของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นจากหน่วยงานภาครัฐและชุมชน แต่ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างรอบคอบ เพราะการบูรณาการที่หละหลวมจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี อย่างไรก็ตาม เมื่อเราตระหนักว่าหลักสูตรการศึกษาในอิสลามเป็นหลักสูตรบูรณาการ ความพยายามที่จะต้องบูรณาการการศึกษาจึงควรได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง นักปราชญ์มุสลิมและบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมืออย่างจริงจังในการแก้ปัญหาการศึกษา และร่วมมือสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับอิสลาม

2.2.1 ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน บ้านควนลังงา

2.2.1.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ได้รับหนังสืออนุญาตการจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ในความรับผิดชอบและทำหน้าที่เป็นประธานศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ของนายหะยีดลรอหมาน สาหล่าสุหรี ตำแหน่งอิมามประจำมัสยิดนัจมุดดิน หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ปรัชญาในการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

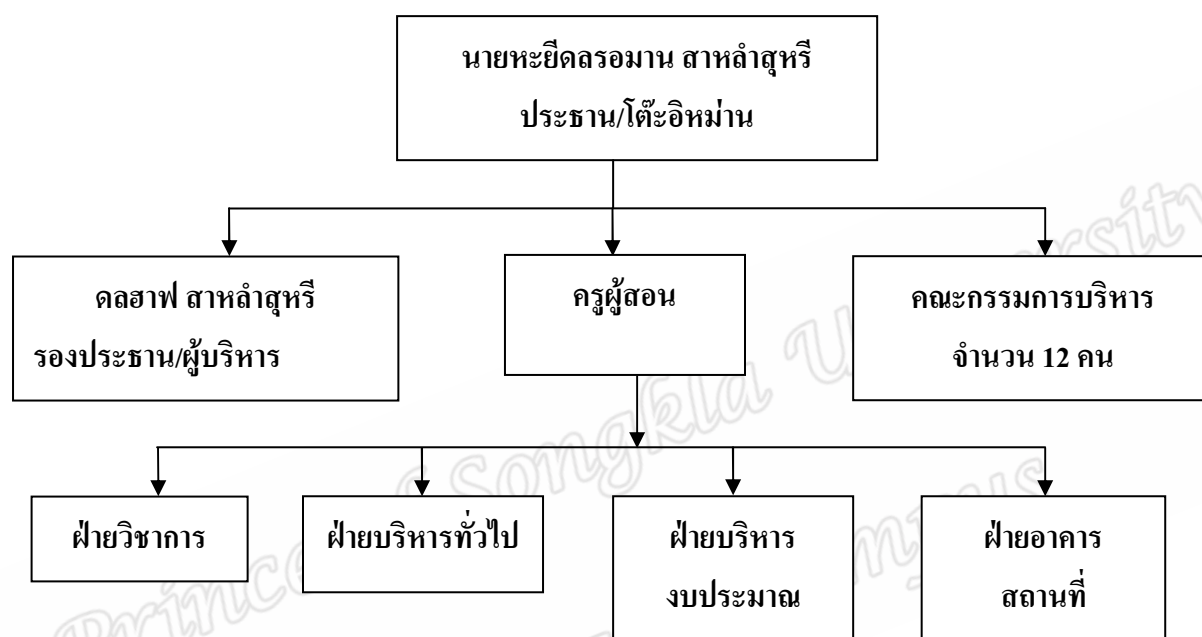
นัจมุดดิน คือ “รักสามัคคี มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ คู่คุณธรรม” กล่าวคือ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน เน้นสำคัญในด้านความสามัคคีเพราะกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นภายในศูนย์จะต้องเกิดจากความร่วมมือของชุมชนเป็นหลัก การสร้างวินัยให้เกิดขึ้นกับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ซึ่งผู้ใหญ่จะต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่เด็กและเยาวชนได้เห็นและปฏิบัติตาม ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ทุกรูปแบบที่จัดโดยชุมชน ทั้งการดำเนินงานของมัสยิดหรือครูสอนอัล-กุรอานก็ตามอีกทั้งจะต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมและดำรงไว้ซึ่งวิถีแห่งอิสลามที่ถูกต้อง

วิสัยทัศน์ เพื่อการจัดการเรียนรู้และจัดการเรียนการสอนคือ 1.) “จัดการศึกษา” หมายถึงการจัดการศึกษาทางด้านศาสนาแก่เด็กในชุมชนให้เกิดความรู้เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม 2.) “มุ่งพัฒนา” หมายถึง การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมในทุกส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ไม่ว่าจะเป็นครูผู้สอน คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) คณะกรรมการประจำมัสยิด ผู้ปกครองนักเรียน ประชาชนทั่วไป และหน่วยงานภาครัฐ ร่วมกันพัฒนากิจกรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ทั้งในด้านวิชาการ ศาสนา สังคมและวัฒนธรรม 3.) “ยึดมั่นในศรัทธา” หมายถึง การยึดมั่นในศรัทธาที่มีต่อพระเจ้า (พระอัลลอฮ์) และอัล-กุรอาน 4.) นำความรู้สู่การปฏิบัติ หมายถึง การนำความรู้ที่ได้จากการเรียนทุกเนื้อหาวิชามาปรับใช้ในการใช้ชีวิตตามวิถีของมุสลิมที่ดี 5.) เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นในสถาบันทางการศึกษาทางด้านศาสนาอิสลาม

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดิน มีเนื้อที่ 2 ไร่ 3 งาน มีอาคารเรียนแบบ 2 ชั้น 1 อาคาร มีจำนวน 6 ห้องเรียน และห้องพักครูจำนวน 1 ห้อง และอาคารเรียนแบบ 1 ชั้น 1 อาคาร 2 ห้องเรียน รวมทั้งหมด 8 ห้องเรียน มีห้องน้ำ ห้องส้วม จำนวน 2 อาคาร

มีสถานที่อาบน้ำละหมาดสำหรับนักเรียนในการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันในช่วงเวลาละหมาด มีสนามกีฬาเอนกประสงค์และสถานที่จอดรถจักรยานสำหรับนักเรียน

การจัดโครงสร้างการบริหารจัดการเพื่อให้การดำเนินการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน ประกอบด้วยโครงสร้างหลักและโครงสร้างย่อยเพื่อจัดการด้านการเรียนการสอน ดังนี้

ภาพประกอบ 6 โครงสร้างการบริหารของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน

2.2.2 การจัดการเรียนการสอน

หลักการในการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอิน(ภาคบังคับ) ควบคู่กับการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ซึ่งหลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอิน(ภาคบังคับ) เป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของอิสลามที่มุ่งเน้นมาตรฐานผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเข้าใจหลักการศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรม จริยธรรมเพื่อยึดถือเป็นระบบแห่งชีวิต โดยผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมที่ว่าด้วยการปฏิบัติความดีตามวิถีของอิสลามอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชั้นอิสลามศึกษาตอนต้น (ปีที่ 1-6) และเกิดความเจริญงอกงามทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และกระบวนการ ตลอดจนเกิดเจตคติและการจัดการได้ อันจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิต มีส่วนร่วมในการนำคำสอนของอิสลามมาพัฒนา

ตนเองและสังคม ตลอดจนทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จากเป้าหมายดังกล่าว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ได้นำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของเด็กในชุมชนและพฤติกรรมของเด็กมุสลิมในปัจจุบันให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในการศึกษาอิสลามศึกษาภาคบังคับ (ฟัรฎูฮีน) ของศาสนาอิสลาม ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานของการศึกษาทางด้านศาสนาอิสลามที่มุสลิมทุกคนจะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ

ประการที่สอง เป็นการศึกษาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจและยึดมั่นในหลักการเพื่อการประกอบศาสนกิจและการดำรงชีวิตประจำวัน อิสลามก็คือวิถีชีวิต ชีวิตของมุสลิมที่เกิดมาทุกคนจึงมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ประการที่สาม เป็นการศึกษาสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อเป็นพื้นฐานทางด้านศาสนาแก่เยาวชนมุสลิม ศูนย์อบรมเด็กหรือศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) เปรียบเสมือนบ้านหลังแรกของเด็กมุสลิมทุกคน ที่จะต้องฝึกฝนและพัฒนาทางด้านศาสนา

ประการที่สี่ เป็นการมุ่งให้ผู้เรียนเป็นมุสลิมที่ดี เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคมและประเทศชาติ บุคคลที่ผ่านการศึกษาจากศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) จะเป็นบุคคลที่สามารถปฏิบัติตนให้เหมาะสมและไม่เป็นภาระของสังคม และชุมชน

การจัดเวลาเรียนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดีน จะมีความยืดหยุ่นของช่วงเวลาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในแต่ละชั้นปี และสภาพของชุมชนในแต่ละภาคการเรียน โดยครูตาดีกาจะจัดเวลาเรียนเป็นรายปีให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ มีเวลาการเรียนวันละ 6 ชั่วโมง ต่อ วัน ภาคเช้าใช้เวลา 3 ชั่วโมง และภาคบ่ายใช้เวลา 3 ชั่วโมง ครูตาดีกาจะเน้นสาระการเรียนรู้เพื่อสร้างพื้นฐานความคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา มีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ในชั้นเรียนและกิจกรรมพัฒนาตนเองตามศักยภาพ โดยความร่วมมือกับชุมชน

สำหรับการจัดเวลาเรียนกำหนดการเรียนการสอนทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ ก่อนจะเข้าชั้นเรียนนักเรียนจะต้องมาขึ้นรวมกันที่หน้าเสาธง จะมีการติระฆังเตือนสองครั้ง ครั้งที่หนึ่งจะเป็นการเรียกเพื่อให้เด็กนักเรียนมาเรียน และการติระฆังครั้งที่สองเพื่อให้นักเรียนมากรวมกัน การทำกิจกรรมตอนเช้าก่อนเข้าชั้นเรียนนั้น จะมีครูเวรหรือครูที่มาถึงก่อนคอยทำหน้าที่และจะให้นักเรียนเป็นผู้นำในการกล่าวดูอาห์ หลังจากนั้นครูตาดีกาจะพูดคุยกับนักเรียนและให้ทุกคนช่วยกันเก็บขยะบริเวณโรงเรียนและแยกย้ายกันเข้าห้องเรียน

เมื่อนักเรียนเข้าชั้นเรียนแล้วครูตาคีก็จะประจำห้องเรียนแต่ละห้อง กระบวนการสอนในชั้นเรียนพบว่า ครูตาคีจะเริ่มต้นการสอนด้วยการพูดทักทายกับนักเรียนและสอบถามเรื่องทั่วไป เช่น การรับประทานอาหารเช้า การเก็บขยะในตอนเช้า จำนวนนักเรียนที่มาเรียน เป็นต้น หรือบางห้องเรียนครูตาคีจะให้นักเรียนได้ช่วยกันทำความสะอาดชั้นเรียนและจัดโต๊ะ เก้าอี้ให้เป็นระเบียบสวยงามก่อนการเรียนและจะเริ่มนำเข้าสู่บทเรียนด้วยการทบทวนวิชาจากการเรียนในอาทิตย์ที่ผ่านมา สำหรับครูบางท่านมีการนำเทคนิคมาใช้ในการเริ่มเข้าสู่บทเรียน เช่น การเล่นเกม การวาดรูป และการทำใบความรู้ แต่การใช้เทคนิคการสอนนั้นส่วนใหญ่จะเป็นครูตาคีที่เป็นนักเรียน นักศึกษาฝึกสอน เพราะมีความรู้ ส่วนครูตาคีซึ่งเป็นครูประจำนั้นจะนำเทคนิคมาใช้ในการสอนน้อยส่วนใหญ่จะใช้การสอนแบบเดิมคือไม่มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่แม้จะมีการพัฒนาการเรียนการสอนจากหน่วยงานภาครัฐแต่จะมีข้อสังเกตในการนำเทคนิควิธีการสอนมาประยุกต์ใช้กับการสอนของครูตาคีนั้นยังเกิดขึ้นน้อยหรือในบางท่านก็ยังคงยึดการเรียนรู้แบบทางเดียว ซึ่งเป็นผลมาจากความไม่เข้าใจในกระบวนการและวิธีการนำเทคนิคมาใช้ในชั้นเรียน อีกประการหนึ่งคือการสร้างสื่อการเรียนรู้ภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาคี) ยังมีอยู่น้อย ส่งผลต่อการรับรู้ของนักเรียน

การสอนเนื้อหาในแต่ละวิชานั้นครูตาคีจะต้องศึกษาเนื้อหาวิชาทั้งหมดที่กำหนดเป็นสาระการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นให้เกิดความเข้าใจและจะต้องเตรียมพร้อมอยู่เสมอในการสอนแต่ละวิชา สำหรับการกำหนดครูผู้สอนนั้นจะกำหนดตามตารางเรียนของนักเรียนแต่ละช่วงชั้น ซึ่งก่อนเข้าชั้นเรียนครูตาคีจะต้องมารวมกันที่ห้องพักครูเพื่อแจ้งวิชาสอนตามตารางเรียนในแต่ละช่วงชั้นที่ได้รับผิดชอบ การสอนจะไม่เกิดปัญหาและเป็นไปอย่างราบรื่นถ้าจำนวนครูผู้สอนมีเพียงพอกับจำนวนห้องเรียน แต่บางวันจะมีปัญหาในการสอนเนื่องจากจำนวนครูผู้สอนไม่เพียงพอต่อจำนวนชั้นเรียน จากการศึกษา พบว่า ครูตาคีแก้ปัญหาด้วยการรวมชั้นเรียนเข้าด้วยกันและสอนวิชาเดียวกันแต่จะมีความแตกต่างกันในด้านเนื้อหาแต่ละชั้นปี ถือว่าประสิทธิภาพในการสอนไม่มีความเท่าเทียมกับการสอนในระดับประถมศึกษา และการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแต่ไม่ได้เป็นแนวทางที่ดีสำหรับการแก้ปัญหาในระยะยาว

บรรยากาศภายในชั้นเรียนครูตาคีจะต้องพยายามควบคุมความวุ่นวายภายในห้องด้วยการให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการเรียนมากที่สุด ซึ่งถือว่าเป็นจิตวิทยาพื้นฐานในการให้การศึกษาแก่เด็กเล็ก เด็กในแต่ละชั้นมักจะชอบให้ครูสอนโดยการวาดรูปและฝึกเขียนแต่จะไม่ชอบเมื่อต้องตอบคำถามคนเดียว ส่วนใหญ่ครูตาคีจึงให้นักเรียนได้ร่วมกันตอบคำถามร่วมกัน และฝึกให้มีการอ่านออกเสียง ซึ่งบางครั้งก็ส่งผลกระทบต่อเรียนการสอนของนักเรียนในห้องเรียนที่อยู่ใกล้เคียงกันบ้างในบางครั้ง แต่ครูตาคีจะแก้ปัญหาด้วยการแยกนักเรียน

ในช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6) มาเรียนอาคารอีกหลังเพื่อแยกออกมาจากนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3) และช่วงชั้นอนุบาล เพราะสองช่วงนี้จะเน้นในด้านการท่องจำแต่สำหรับช่วงชั้นที่ 2 การเรียนจะเป็นลักษณะการฝึกคิด วิเคราะห์ จึงมีการทำกิจกรรมทดสอบหลังเรียนทุกสาระวิชาที่เรียนในแต่ละชั่วโมง และต้องให้มีสมาธิในการเรียนมากขึ้น

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ถือได้ว่าเป็นเป็นกระบวนการที่ให้ครูใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสาระสนเทศ ที่แสดงพัฒนาการของนักเรียน ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของนักเรียนแต่ละ อีกทั้งยังสามารถเป็นข้อมูลสะท้อนกระบวนการสอนของครูได้อีกทางหนึ่งที่จะบ่งบอกเพื่อให้ครูได้ทราบถึงข้อบกพร่องและนำไปปรับปรุงพัฒนาการสอนต่อไปได้ ในแต่ละภาคการเรียนจะมีการจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ปฏิบัติร่วมกัน จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน เพื่อหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม แะะค่านิยมที่พึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด ซึ่งลักษณะการวัดและประเมินผลจะควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยจะประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรมและผลงานจาก โครงการหรือแฟ้มสะสมผลงาน ซึ่งผู้ใช้ผลการประเมินในชั้นเรียนที่สำคัญประกอบไปด้วย ตัวผู้เรียน ครูผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย

การวัดและประเมินนักเรียนนั้นส่วนใหญ่มักผ่านเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้แต่จะมีบ้างที่จะต้องมีการพัฒนาซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันในแต่ละด้าน เช่น บางคนมีความรู้ความเข้าใจสามารถเขียนได้สวยงาม แต่ไม่สามารถอ่านออกเสียงได้ถูกต้อง หรือนักเรียนบางคนชอบทำกิจกรรมแต่ไม่สนใจเรียนในชั้นเรียน ก็จะทำให้ผลการศึกษากลับมาแตกต่างกัน ฉะนั้นครูผู้สอนจะต้องนำผลการประเมินมารวบรวมและสรุปเพื่อให้ครูผู้สอนและพ่อแม่ ผู้ปกครองได้รับทราบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กต่อไป

ปัญหาที่พบมากสำหรับครูผู้สอนคือ ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนที่มีไม่เท่ากันเนื่องจากครูผู้สอนแต่ละคนที่ทำหน้าที่เป็นครูสอนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาที่ไม่ตรงกับทักษะการสอน และอีกประการคือการนำเทคนิคต่างๆ มาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน แม้ในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐจะให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนเอกชนมากขึ้น อีกทั้งยังมีกรอบพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้กับครูผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ แต่ยังมีครูส่วนน้อยเท่านั้นที่นำเทคนิคการสอนมาใช้เพื่อสร้างความเข้าใจ เนื่องจากครูผู้สอนตาดีกาบางท่านมีความถนัดกับการสอนแบบเก่าและไม่พยายามใช้เทคนิคใหม่ๆ

หรือบางท่านไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนได้ จากสภาพปัญหาเหล่านี้นำไปสู่ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน แต่ครูผู้สอนตาดีกาก็มีความพยายามและพยายามผลักดันกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้และพยายามพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถพัฒนากระบวนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไป

จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนโดยอิสลามศึกษาตอนต้น (ฟิรฎูอิน) นี้เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีความตระหนักในหลักการศรัทธา หลักการปฏิบัติ และสามารถนำมาปฏิบัติศาสนกิจตามที่ศาสนากำหนดซึ่งจะสอดคล้องกับการวิถีชีวิตมุสลิมที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาอยู่ตลอดเวลาทุกช่วงของการดำเนินชีวิต จากหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของนายมุฮัมมัด บาเหมบุงา (สัมภษณ์) , 31 มีนาคม 2553 กล่าวไว้ว่า “การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาเป็นสิ่งที่มุสลิมทุกคนต้องเรียนรู้ และสามารถนำไปปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามได้ มัสยิด หรือตาดีกา จึงเป็นแหล่งเรียนรู้พื้นฐาน ของนักเรียนในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 6-12 ปี ที่ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องเคร่งครัด แต่รูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้นก็อาจจะขึ้นอยู่กับการสอนของครูแต่ละคน เพราะเด็กแต่ละช่วงชั้นก็จะมีวิถีภาวะที่ไม่เหมือนกันเพราะฉะนั้นการสอนจึงต้องให้สอดคล้องกันกับสภาพจิตใจ อารมณ์ และสติปัญญาของเด็กด้วย ซึ่งเรื่องเหล่านี้ ทั้งครูผู้สอน คณะกรรมการต่างก็ตระหนักอยู่เสมอและพยายามหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้เด็กได้เกิดความเข้าใจเรื่องศาสนาอย่างถูกต้องที่สุด ซึ่งรูปแบบการสอนก็จะมีทั้งการสอนในชั้นเรียนและการสอนนอกห้องเรียน และการลงมือปฏิบัติจริง เช่นการละหมาด เหล่านี้ ถือว่าเด็กต้องทำให้ได้เพราะเป็นสิ่งที่สำคัญของมุสลิมต้องปฏิบัติไปตลอดชีวิตการเป็นมุสลิม”

อาจสรุปได้ว่า ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดิน จะนำหลักการเรียนการสอนของอิสลามศึกษาซึ่งมีการเรียนการสอนมาตั้งแต่อดีตแต่หน่วยงานภาครัฐได้นำมาพัฒนาจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอิน ให้มีความเหมาะสมกับสภาพผู้เรียน สังคม สิ่งแวดล้อม และบริบทของการจัดการเรียนการศึกษาในท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีมาแต่เดิมแต่ได้มีการปรับปรุงให้มีความเป็นระบบมีเนื้อหาสาระที่ชัดเจนเหมาะสมกับช่วงชั้น แต่ในทางกลับกันการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนอิสลามศึกษาตอนต้นเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอต่อการรับรู้ของเด็กอย่างจริงจัง อีกทั้งบริบทของชุมชนบ้านควนลังกับชุมชนอื่นที่ใช้หลักสูตรเดียวกันอาจจะมีความแตกต่างกัน ปัจจัยที่แตกต่างเหล่านี้จึงทำให้ครูผู้สอน และคณะกรรมการ จัดการศึกษาโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทั้งสองระบบมาประยุกต์เข้าด้วยกันคือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลาม

ศึกษาและการจัดการเรียนการสอนโดยยึดการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการปฏิบัติตามหลักการศาสนาอย่างถูกต้องและเพื่อเป็นการนำเทคนิคการเรียนการสอนต่างๆ โดยใช้คนในชุมชนสิ่งแวดล้อมในชุมชน กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ของเด็กควบคู่กับการเรียนในเนื้อหาวิชาการต่างๆ ให้เด็กได้เกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถจดจำเป็นประสบการณ์เพื่อนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันเมื่อเด็กเหล่านี้ต้องนำหลักการต่างๆ เหล่านี้มาใช้ในการดำเนินชีวิต อีกทั้งการให้ความสำคัญกับการศึกษาศาสนานี้ นำไปสู่การสร้างเกราะป้องกันต่อสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในสังคมมุสลิมในปัจจุบันได้

อย่างไรก็ตามแม้ครูผู้สอน คณะกรรมการ และชุมชนจะมีความพยายามในการรักษาความสำคัญของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา)นัจมุดดีน ไว้แต่การจะสร้างให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลตามหลักการที่ได้ตั้งไว้ นั้นมิใช่เรื่องง่ายนักเพราะต้องมีกระบวนการคิดและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักซึ่งจะทำให้ชุมชนได้แสดงพลังของชุมชนและมีความคิดร่วมกัน เห็นคุณค่าในการกระทำของตนเองและเกิดการเปรียบเทียบและประเมินผลกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมของชุมชน และแม้ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) แต่ยังมีเด็กและเยาวชนอีกบางกลุ่มที่ยังไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของชุมชนและไม่สนใจในการศึกษาต่อทั้งด้านศาสนาและด้านสามัญซึ่งชุมชนจะต้องหาแนวทางในการจัดการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไปและมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เนื่องจากปัจจุบันกระแสสังคมและเทคโนโลยีต่างๆ ได้เข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว จนบางครั้งยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนจึงมีความพยายามในการผลักดันให้กลุ่มเยาวชนได้เรียนรู้ด้านศาสนาโดยการจัดการสอนศาสนาทุกคืนวันจันทร์สำหรับมุสลิมผู้ชายและมุสลิมผู้หญิงในวันพฤหัสบดี แม้จะมีอุปสรรคในการจัดกิจกรรมบ้างไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการสอนยังไม่มีความพร้อมมากนัก หรือตัวผู้เรียนเองบางที่ยังไม่มาเรียนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องยังคงต้องหาแนวทางพัฒนาต่อไป จะเห็นได้ว่า แม้ชุมชนจะเกิดปัญหาแต่คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านการศึกษาแม้ปัจจุบันจะยังไม่เห็นผลชัดเจนแต่ทำให้เห็นถึงความพยายามในการจัดการศึกษาด้านศาสนาของชุมชนให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนได้มากที่สุด

2.2 โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

การจัดโครงสร้างหลักสูตรการเรียนรู้อิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ได้กำหนดหลักสูตรตามระดับการศึกษาของผู้เรียนคือ

ช่วงชั้นอนุบาล หมายถึง ระดับการศึกษาอิสลามสำหรับเด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 4 ปี ถึง 6 ปี โดยประมาณ จำนวนนักเรียนในชั้นอนุบาลซึ่งมีเพียง 1 ห้องเท่านั้นจะมีนักเรียนไม่มากนัก ซึ่งช่วงชั้นอนุบาลเกิดจากความต้องการของชุมชนให้มีการจัดช่วงชั้นอนุบาลเพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็กได้เรียนรู้ศาสนา ลักษณะการเรียนการสอนของเด็กช่วงชั้นอนุบาลจึงไม่ค่อยจะมีซับซ้อนมากนักในด้านเนื้อหาวิชาแต่จะเป็นฝึกให้เด็กได้เกิดความคุ้นเคยและซึมซับในการรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับศาสนามากกว่าการเน้นให้เด็กได้เรียนทางด้านวิชาการเพียงอย่างเดียว

ช่วงชั้นที่ 1 หมายถึง ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1-3 ซึ่งนักเรียนที่เรียนในช่วงชั้นที่ 1 จะมีอายุระหว่าง 7 ปี ถึง 9 ปี โดยประมาณ มีจำนวนทั้งสิ้น 56 คน แยกเป็นนักเรียนชายจำนวน 25 คน และนักเรียนหญิงจำนวน 31 คน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่หมู่ที่ 4 บ้านควนลังงา และมีจำนวนน้อยที่มาจากหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 ซึ่งเป็นหมู่บ้านมุสลิมในบริเวณใกล้เคียง

ช่วงชั้นที่ 2 หมายถึง ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4-6 นักเรียนจะมีอายุอยู่ระหว่าง 10 ปี ถึง 12 ปี โดยประมาณ มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 56 คน แยกเป็นนักเรียนชายจำนวน 30 คน และนักเรียนหญิงจำนวน 26 คน เป็นนักเรียนที่ผ่านการฝึกเพื่อเป็นผู้นำ เช่น ด้านการนำละหมาดสำหรับนักเรียน การทำหน้าที่แทนครูผู้สอนหน้าเสาธง เป็นต้น

ช่วงเวลาในการจัดการเรียนการสอน ภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จะจัดการเรียนการสอนในช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ วันละ 6 ชั่วโมง คือภาคเช้าใช้เวลาสอนในแต่ละช่วงชั้น ชั้นๆ ละ 3 ชั่วโมง และภาคบ่ายใช้เวลาสอนในแต่ละช่วงชั้น ชั้นๆ ละ 3 ชั่วโมง สำหรับช่วงปิดภาคการศึกษาของโรงเรียนระดับประถมศึกษานั้นจะทำการเรียนการสอนตามปกติแต่จะขึ้นอยู่กับมติจากการประชุมของคณะกรรมการและครูผู้สอนในการจัดตารางการเรียนเป็นช่วงใด เช่น จัดการเรียนการสอนทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เป็นต้น

สาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรเพื่อใช้เป็นหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะกระบวนการเรียนรู้ คุณลักษณะ คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนประกอบด้วย 8 สาระวิชา คือ

1. สาระวิชาการเรียนรู้อัล-กุรอาน แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 1 และช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 2 ดังนี้

1.1 ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาประวัติความเป็นมา ความสำคัญและหลักการอ่านอัล-กุรอาน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติต่อตนเอง รวมถึงการศึกษาหลักคำสอน การท่องจำ คุณค่าของการอ่าน ท่องจำและการปฏิบัติดี

ต่ออัล-กุรอาน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถนำหลักคำสอนในอัล-กุรอานมาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เรื่องมารยาทและการปฏิบัติต่ออัล-กุรอาน การปฏิบัติตามหลักคำสอนในอัล-กุรอานมาใช้กับตนเอง เป็นต้น

1.2 ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาความสำคัญหลักการอ่านอัล-กุรอานและหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสังคม ให้มีความรู้ ความเข้าใจ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการศึกษาหลักคำสอน การท่องจำ คุณค่าของการอ่านและการท่องจำให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำหลักคำสอนในอัล-กุรอานมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อปฏิบัติศาสนากิจ

สาระวิชาการเรียนรู้อัล-กุรอานทั้งสองช่วงชั้นสามารถอธิบายมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดังตาราง 8

ตาราง 8 มาตรฐานการเรียนรู้สาระวิชาอัล-กุรอาน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3)	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6)
1. รู้และเข้าใจประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และหลักการอ่านอัล-กุรอาน	1. รู้และเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญและหลักการอ่านของอัล-กุรอาน
2. เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ การอ่าน การท่องจำอัล-กุรอาน และนำคำสอนอัล-กุรอานมาใช้กับตนเอง	2. เห็นคุณค่าของการอ่าน และการท่องจำอัล-กุรอาน
3. อ่าน และท่องจำ อัล-กุรอาน เพื่อให้เกิดทักษะและนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	3. อ่าน และท่องจำอัล-กุรอาน เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบศาสนากิจ
	4. นำหลักการในอัล-กุรอานมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. สาระวิชาการเรียนรู้อัล-หะดีษ แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 1 และช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 2 ดังนี้

2.1 ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาคำนิยาม ความหมายและความสำคัญของอัล-หะดีษ ศึกษาสรุป อ่าน ท่องจำ บทอัล-หะดีษเกี่ยวกับอิสลาม อี้มาน อิฮสาน มารยาท คำพูดที่ดี ความพึงพอใจของพ่อแม่ ความรักต่อครอบครัว (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 1) ศึกษาคำนิยาม ความหมาย ความสำคัญและประเภทของอัล-หะดีษ สรุป อ่าน ท่องจำอัล-หะดีษ

เกี่ยวกับอิสลาม อีมาน อิฮसान สิ่งที่สร้างศรัทธา ผู้เข้มแข็ง ความอ่อนโยน ความละเอียด (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 2) ศึกษาคำนิยาม ความหมาย ความสำคัญและประเภทของอัล-หะดีษ สรุปลง อ่านท่องจำอัล-หะดีษ เกี่ยวกับอิสลาม อีมาน อิฮसान ลูกที่ดี การดูแลจิตใจ การกระทำที่ประเสริฐ สิ่งที่ได้รับการอภัยโทษ การทำบุญทรัพย์ไม่ลดน้อยลง และบาปใหญ่ (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 3) เพื่อให้มีความเข้าใจ เห็นประโยชน์ คุณค่า และสามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

2.2 ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาคำนิยาม ความหมาย ความสำคัญ และประเภทของอัล-หะดีษ ศึกษา สรุปลง อ่าน ท่องจำ เขียนอธิบายอัล-หะดีษ เกี่ยวกับการตัดเดือน ความซื่อ ความสัจจะ เชื่อมสัมพันธ์การมีมารยาทที่ดีงาม การให้สลาม การบริจาค สุขภาพอนามัย บุคลิกภาพที่ดี (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 4) การศึกษาคำนิยาม ความหมาย ความสำคัญ และประเภทของอัล-หะดีษ ศึกษา สรุปลง อ่าน ท่องจำ เขียนอธิบายอัล-หะดีษ เกี่ยวกับการศึกษา หน้าที่ ความเมตตา การไม่พึ่งพาผู้อื่นเป็นอาชญา การพึ่งตนเอง ทางสัญจร การไม่ถือตัว การเริ่มด้วยคำนำหน้าก่อน การเอื้อเฟื้อต่อกัน (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 5) การศึกษาคำนิยาม ความหมาย ความสำคัญ และประเภทของอัล-หะดีษ ศึกษา สรุปลง อ่าน ท่องจำ เขียนอธิบายอัล-หะดีษ เกี่ยวกับการรู้จักใช้ประโยชน์ การห้ามสาบานเท็จ การทำความดีได้ทุกรูปแบบ การรับประทานอาหาร การไม่ด่าว่าบิดามารดาของตน ความเป็นมุสลิม การทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม การไม่ได้รับความเมตตาและเพื่อนบ้าน (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 6) เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่า และสามารถนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัวและผู้อื่นให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สาระวิชาการเรียนรู้อัล-หะดีษทั้งสองช่วงชั้นสามารถอธิบายมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดังตาราง 9

ตาราง 9 มาตรฐานการเรียนรู้สาระวิชาอัล-หะดีษ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3)	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6)
1. รู้ เข้าใจ ความหมาย และความสำคัญเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นของอัล-หะดีษ	1. รู้ เข้าใจ และเชื่อมั่นเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของบทอัล-หะดีษ
2. อ่านและท่องจำ อัล-หะดีษที่เกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติและหลักจริยธรรม	2. อ่าน เขียน ท่องจำ และอธิบายความหมายอัล-หะดีษ ที่เกี่ยวกับหลักปฏิบัติและหลักจริยธรรม
3. นำคำสอนของอัล-หะดีษไปใช้กับตนเองและครอบครัว	3. นำคำสอนของ อัล-หะดีษไปใช้กับตนเอง ครอบครัวและสังคม อย่างมีความสุข

3. **สาระวิชาการเรียนรู้หลักศรัทธา** แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 1 และช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 2 ดังนี้

3.1 ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษา เรียนรู้ อธิบาย และสรุปเกี่ยวกับศาสนา และหลักศรัทธา ฝึกอ่าน ท่องจำ หลักศรัทธาทั้ง 6 ประการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้นำมาเป็นหลักการยึดมั่นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขและถูกต้อง และสร้างความตระหนักในการนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน

3.2 ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษา เรียนรู้ หลักศรัทธา กับโครงสร้างของศาสนาอิสลาม หลักศรัทธา 6 ประการ ประกอบด้วยการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ มลาอิกะฮ์ คัมภีร์อัล-กุรอาน วันกียามะฮ์ และเกาะฎอเกาะดร์ (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 4) การศึกษา เรียนรู้ หลักศรัทธา กับโครงสร้างของศาสนาอิสลาม หลักศรัทธา 6 ประการ ลักษณะของการตั้งภาคี (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 5) การศึกษา เรียนรู้ หลักศรัทธา กับโครงสร้างของศาสนาอิสลาม หลักศรัทธา 6 ประการ การสิ้นสภาพการเป็นมุสลิม การเตาเบฮ์(การกลับเนื้อกลับตัว) และการกลับตัวสู่สภาพมุสลิม(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 6) เพื่อให้เกิดความเข้าใจ นำไปสู่การศรัทธา ปฏิบัติ และการละเว้นในวิถีชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์

สาระวิชาการเรียนรู้หลักศรัทธาทั้งสองช่วงชั้นสามารถอธิบายมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดังตาราง 10

ตาราง 10 มาตรฐานการเรียนรู้สาระวิชาหลักศรัทธา

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3)	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6)
1. รู้เข้าใจ ความหมาย และความสำคัญของหลักศรัทธาและโทษของการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์	1. รู้และเข้าใจ เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญของหลักศรัทธา โทษของการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ และการสิ้นสภาพจากการเป็นมุสลิม
2. เชื่อมั่นยอมรับ และเห็นคุณค่าของการศรัทธา อันนำไปสู่การภักดีต่ออัลลอฮ์	2. รู้และเข้าใจการอ้างอิงหลักฐานของหลักการศรัทธา โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

4. สาระวิชาการเรียนรู้ศาสนบัญญัติ แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 1 และช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 2 ดังนี้

4.1 ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาและฝึกปฏิบัติของหลักการอิสลาม น้ำสะอาดตามศาสนบัญญัติ ขั้นตอนการอาบน้ำละหมาดอิสตินญา หลักการละหมาด 13 ประการ การอาซาน(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 1) การศึกษา ความหมาย ความสำคัญของหลักการอิสลาม อิสตินญา นะญิสและประเภทของนะญิส น้ำและประเภทของน้ำ ขั้นตอนการอาบน้ำละหมาดสั้นที่สุด สิ่งที่ทำให้เสียน้ำละหมาด ขั้นตอนของการอาบน้ำวาญิบ หลักการและสาเหตุของการอาบน้ำละหมาด ขั้นตอนของการตะฮัมมูม ข้อห้ามต่างๆ ของผู้มีชะคัยใหญ่ สิ่งที่ทำให้เสียการละหมาด อิริยาบถการละหมาด หลักการ เงื่อนไขการละหมาด หลักการเงื่อนไขการถือศีลอด สาเหตุของการเสียศีลอด วันที่ห้ามถือศีลอด(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 2) การศึกษาหลักการอิสลาม 5 ประการ การละหมาดญามาอะฮ์ การละหมาดญุมอะฮ์ หลักการอ่านคุดบะฮ์ สิ่งที่สำคัญสำหรับผู้ที่ละหมาดญุมอะฮ์ ละหมาดสั้นๆ เวลาที่ไม่ควรละหมาดสั้นๆ (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 3) เพื่อสามารถนำหลักการเหล่านี้มาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

4.2 ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาความหมาย หลักการเงื่อนไขของการละหมาดคอสอร-ญะมะฮ์ การจัดการญะนะซะฮ์ การจ่ายชะกาต ผู้ที่มีสิทธิรับชะกาต วิธีการจ่ายชะกาต การถือศีลอด คุณค่าของการถือศีลอด วันสำคัญในเดือนรอมฎอน การประกอบพิธีอัจญ์ (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 4) ศึกษาวิธีการจัดการญะนาซะฮ์อย่างสมบูรณ์ ประเภทความเป็นมาพิกัต และประโยชน์ของชะกาต วิธีการประกอบพิธีอัจญ์และอุมเราะฮ์ สิ่งที่ทำให้เสียการประกอบพิธีอัจญ์ ความหมาย หลักการและเงื่อนไขการซื้อขาย องค์กรประกอบเงื่อนไขและวิธีการแลกเปลี่ยน (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 5) ศึกษา พิกัตการจ่ายชะกาตต่างๆ ความหมาย ความสำคัญ เงื่อนไข และวิธีการให้ยืม สหกรณ์ บทลงโทษสำหรับผู้ละทิ้งการปฏิบัติตามบัญญัติอิสลาม ผู้ที่กระทำในสิ่งที่ต้องห้าม(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 6) เพื่อรู้และเข้าใจ สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

สาระวิชาการเรียนรู้ศาสนบัญญัติทั้งสองช่วงชั้นสามารถอธิบายมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดังตาราง 11

ตาราง 11 มาตรฐานการเรียนรู้สาระวิชาศาสนบัญญัติ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3)	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6)
1. รู้และเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับกฎ หลักการ ความสำคัญของหลักปฏิบัติศาสนบัญญัติ	1. รู้และเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญและหลักการ ปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลามเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
2. เห็นคุณค่าของบทบัญญัติอิสลาม	2. เห็นคุณค่าของการปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลามศึกษาและสามารถเปรียบเทียบผลการปฏิบัติ
3. ปฏิบัติศาสนกิจตามบทบัญญัติอิสลาม ดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างมีความสุข	3. ตระหนักถึงประโยชน์ในการปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลาม และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างมีเหตุผลและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

5. สาระวิชาการเรียนรู้ศาสนประวัติ แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 1 และช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 2 ดังนี้

5.1 ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า อภิปราย ความหมาย ความสำคัญ ความเป็นมาของประวัติศาสตร์อิสลาม ประวัตินบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) คุณลักษณะรอสูล จริยวัตร และวิถีชีวิตของรอสูล (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 1) ศึกษา ค้นคว้า อภิปราย ความหมาย ความสำคัญ ความเป็นมาของประวัติศาสตร์อิสลาม ประวัตินบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) บทบาทหน้าที่ของนบีและรอสูล จริยวัตรและวิถีชีวิตของรอสูล (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 2) ศึกษา ค้นคว้า อภิปราย ความหมาย ความสำคัญ ความเป็นมาของประวัติศาสตร์อิสลาม ประวัตินบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) รอสูล คุณลักษณะรอสูล รอสูลที่ควรรู้จัก จริยวัตร และวิถีชีวิตของรอสูล (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 3) เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำจริยวัตรและวิถีชีวิตของรอสูล มาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติและใช้ในชีวิตประจำวัน

5.2 ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า อภิปราย อธิบาย บรรยาย ความหมาย ความสำคัญ ความเป็นมา เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อิสลามคูละฟาอูรรอซิดีน อาหารที่สุญพันธ์ อาหารที่คงอยู่ เผ่ากัร็อยซ์ ปีซัง ตระกูลนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) การรับวะหีย์ และการอิจเราะฮ์ของท่าน จริยวัตรและวิถีชีวิตท่านนบี (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 4) การศึกษา ค้นคว้า อภิปราย อธิบาย บรรยาย ความหมาย ความสำคัญ ความเป็นมา เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อิสลาม และ

ประวัติท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ตั้งแต่วัยหนุ่มจนถึงเป็นรอสูล เสาะหะบะฮ์รับอิสลาม เหตุการณ์ อิจเราะฮ์ และคุละฟาอรรอซิดีน จริยวัตรของรอสูล(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่5) การศึกษา ค้นคว้า อภิปราย อธิบาย บรรยาย ความหมาย ความสำคัญ ความเป็นมา เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยท่าน นบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ)และรอสูล เกี่ยวกับการอิจเราะฮ์สู่มาดีนะห์ นบีมุฮัมมัด(ศ็อลฯ) กับการทำ สงคราม ผู้นำรัฐ สถาปนารัฐอิสลาม สนธิสัญญา นบีมุฮัมมัดสิ้นชีพ คุณลักษณะของรอสูล เสาะหะบะฮ์ และคุละฟาอรรอซิดีน(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่6) เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ชื่นชม ตระหนัก เห็นคุณค่า สามารถนำจริยวัตรและวิถีชีวิตของรอสูลมาใช้และนำไปเป็นแนวปฏิบัติ

สาระวิชาการเรียนรู้ศาสนประวัติทั้งสองช่วงชั้นสามารถอธิบายมาตรฐานการ เรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดังตาราง 12

ตาราง 12 มาตรฐานการเรียนรู้สาระวิชาศาสนประวัติ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3)	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6)
1. รู้และเข้าใจความสำคัญของประวัติในปีและ รอสูล	1. รู้และเข้าใจความหมาย ความ เป็นมา ความสำคัญ ของประวัติในปี รอสูล และคุละฟาอรรอซิดีน
2. เห็นความสำคัญของการศึกษาประวัติในปีและ รอสูล	2. เห็นความสำคัญของการศึกษาประวัติในปี รอสูล เสาะหะบะฮ์ และคุละฟาอรรอซิดีน

6. สาระวิชาการเรียนรู้จริยธรรม แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 1 และช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 2 ดังนี้

6.1 ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาความหมาย ความสำคัญ และคุณค่าของจริยธรรม เปรียบเทียบ ข้อดีข้อเสียของการปฏิบัติจริยธรรม ตามแบบอย่างของท่านรอสูล ศึกษาจริยธรรม อิฮซานที่ปรากฏในอัล-กุรอานและอัล-หะดีษเกี่ยวกับการ ให้สลาม มารยาทในการเล่น การอ่าน การรับประทานอาหาร เครื่องดื่ม การเข้า-ออกห้องน้ำ การ แต่งกาย ความสะอาดด้านร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย โรงเรียน ชุมชน มารยาทในการสนทนา การทำความเคารพพ่อแม่ ครูอาจารย์และการแสดงออกในอิริยาบถต่างๆ มาใช้อย่างเหมาะสม ศึกษา ฝึกอ่าน ท่องจำ อัล-กุรอาน อัล-หะดีษ และคูอาร์์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมอิสลาม (สำหรับนักเรียน ชั้นปีที่ 1) ศึกษาความหมาย ความสำคัญ และคุณค่าของจริยธรรม ประโยชน์การนำจริยธรรม อิสลามไปปฏิบัติต่อตนเอง และบุคคลอื่น ศึกษาจริยธรรม เรื่องกตัญญูต่อพ่อแม่ การเคารพต่อครู

อาจารย์ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และบุคคลอื่น มารยาทในการอ่านอัล-กุรอาน ผู้มาเยี่ยม การแสดงออกท่าทาง วาจา การนั่ง ยืน เดิน มารยาทต่อสถานหรือสาธารณะ ความสะอาด ศึกษาแบบอย่างของท่านรอซูลมาปฏิบัติตน เกี่ยวกับ ความกตัญญูต่อบุพการี ผู้มีพระคุณ การตรงต่อเวลา ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ศึกษา ฝึกอ่าน ท่องอัล-กุรอาน อัล-หะดีษ และคูอาร์บบาท(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 2) ศึกษาความหมาย ความสำคัญ และคุณค่าจริยธรรม ความเป็นมุสลิมกับจริยธรรมอิสลาม อิฮสาน ศึกษาจริยธรรม เกี่ยวกับการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรักษาสัญญา ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา มารยาทต่อเพื่อนบ้าน ผู้มาเยี่ยม การพูด การเคารพสถานที่ การประหยัด ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความไม่ประมาท การใฝ่รู้ มารยาทต่ออัล-กุรอาน มารยาทในการละหมาด การแต่งตัว ความสะอาดด้านร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม โรงเรียน ที่อยู่อาศัย การปฏิบัติต่อลูกกำพร้า มารยาทที่ดีต่อพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ผู้สูงอายุ และการปฏิบัติในระเบียบวินัย และข้อตกลงของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ศึกษาฝึกอ่าน ท่องจำ อัล-กุรอาน อัล-หะดีษ และคูอาร์บบาท(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 3) เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันได้

6.2 ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษา ความหมาย ความสำคัญของจริยธรรมอิสลาม ประโยชน์ของจริยธรรมอิสลามต่อการดำเนินชีวิต ศึกษาอัล-กุรอาน และอัล-หะดีษ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม แบบอย่างจริยธรรมของท่านรอซูล หลักจริยธรรมเกี่ยวกับความสะอาด การปฏิบัติตามที่ถูกต้องตามหลักจริยธรรม การรักษา คุณค่า ประโยชน์ การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยในบทบัญญัติอิสลาม แบบอย่างของบุคคลสำคัญในอิสลาม และฝึกท่องจำอัล-กุรอาน อัล-หะดีษ และคูอาร์บ(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 4) ศึกษาความหมาย ความสำคัญของจริยธรรมอิสลาม ประโยชน์ของจริยธรรมอิสลามต่อการดำเนินชีวิต หลักจริยธรรมของท่านรอซูล การใฝ่รู้ การเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ศึกษาอัล-กุรอาน และอัล-หะดีษ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมอิสลาม การเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ความขำเกรง การมีจิตสำนึก ความบริสุทธิ์ใจ มนุษยสัมพันธ์ หลักจริยธรรมเกี่ยวกับความสะอาดการปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม การรักษาคุณค่า ประโยชน์ การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยในบทบัญญัติอิสลาม หลักการจริยธรรมด้านมารยาท จากอัล-กุรอาน อัล-หะดีษและแบบอย่างของบุคคลสำคัญในศาสนาอิสลาม(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 5) ศึกษาความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ของจริยธรรมอิสลามต่อการดำเนินชีวิต ความตายของมุสลิม จริยธรรมของท่านรอซูล การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น กตัญญูต่อกตเวทิตา ความยุติธรรม ความกล้าหาญ ความรอบคอบ การรักษาศาสนธรรมสมบัติ การประหยัด ความไม่ประมาท รักษาสัญญา สามัคคี ศึกษาอัล-กุรอาน อัล-หะดีษ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมอิสลาม แบบอย่างจริยธรรมของท่านรอซูล ความรับผิดชอบ เมตตากรุณาความซื่อสัตย์ การรักถิ่นฐานบ้าน

เกิด มนุษย์สัมพันธ์ สิทธิและหน้าที่ หลักจริยธรรมอิสลาม การปฏิบัติในการเยี่ยมศพ การปฏิบัติตน ความมีระเบียบวินัย ชุมชน การเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี และการบำรุงรักษา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โรงเรียน และชุมชน (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 6) เพื่อนำมาปฏิบัติเป็นแบบอย่างและพัฒนาตนเอง เป็นแบบอย่างที่ดีต่อครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อมตามหลักจริยธรรมอิสลามและสามารถ นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สาระวิชาการเรียนรู้จริยธรรมทั้งสองช่วงชั้นสามารถอธิบายมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดังตาราง 13

ตาราง 13 มาตรฐานการเรียนรู้สาระวิชาจริยธรรม

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3)	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6)
1. รู้และเข้าใจจริยธรรมอิสลามตามที่ปรากฏในอัล-กุรอาน และอัล-หะดีษ	1. รู้ เข้าใจและตระหนักถึงหลักจริยธรรมอิสลามจากการศึกษาเปรียบเทียบในอัล-กุรอาน และอัล-หะดีษ
2. เห็นคุณค่าของการนำจริยธรรมอิสลามไปสู่การปฏิบัติต่อครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม	2. ปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมอิสลามเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตน ครอบครัวสังคม และสิ่งแวดล้อม
3. ปฏิบัติตนและบำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคมตามหลักจริยธรรมอิสลามเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	3. พัฒนาตนเป็นแบบอย่างที่ดี และบำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัวสังคม และสิ่งแวดล้อมตามหลักจริยธรรมอิสลามเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

7. สาระวิชาการเรียนรู้ภาษาอาหรับ แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 1 และช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 2 ดังนี้

7.1 ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาและฝึกทักษะกระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน ความหมายพยัญชนะอาหรับ สระ ประโยค เนื้อหาต่างๆ ของภาษาอาหรับ ได้แก่ การนับจำนวนเลข วันในรอบสัปดาห์ บทสนทนา กระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน ทักษะการใช้ภาษาอาหรับเพื่อเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 1) ศึกษาและฝึกทักษะ กระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน คำในภาษาอาหรับ สระ ประโยค เนื้อหาต่างๆ ของภาษาอาหรับ ได้แก่ การนับจำนวนเลข เดือนใน

ภาษาอาหรับ การแต่งประโยค บทสนทนา(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 2) ศึกษาและฝึกทักษะ กระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน คำในภาษาอาหรับ สระ ประโยค เนื้อหา ต่างๆ ของภาษาอาหรับ ได้แก่ อวัยวะต่างๆ ของร่างกาย ศัพท์เฉพาะ การนับเลข การแต่งประโยค และบทสนทนา (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 3) เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ กระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน เห็นคุณค่า และมีทักษะในการใช้ภาษาอาหรับ เพื่อการเรียนรู้ ค้นคว้า ตีความบทบัญญัติ อิสลามและสื่อความหมายในภาษาอาหรับ

7.2 ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาและฝึกทักษะ กระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน ความหมาย คำวลี ประโยค เนื้อหาต่างๆ ของภาษาอาหรับ ได้แก่ คำนาม คำกริยา คำสรรพนาม บทความ การแต่งประโยค และบทสนทนา (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 4) การศึกษาและฝึกทักษะ กระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน ความหมาย คำวลี ประโยค เนื้อหาต่างๆ ของภาษาอาหรับ ได้แก่ คำตรงข้าม ทิศต่างๆ บทความ การแต่งประโยค บทสนทนา และหลักการใช้ภาษาอาหรับ (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 5) การศึกษาและฝึกทักษะ กระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน ความหมาย คำวลี ประโยค เนื้อหาต่างๆ ของภาษาอาหรับ ได้แก่ บอกเวลา สีต่างๆ การท่องจำศัพท์ บทความ การแต่ง ประโยค บทสนทนา และหลักการใช้ภาษาอาหรับ(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 6) เพื่อให้มีความรู้ ความ เข้าใจ กระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน เห็นคุณค่าและมีทักษะในการใช้ภาษาอาหรับ เพื่อการ เรียนรู้ ค้นคว้า และการตีความบทบัญญัติ และสื่อความหมายอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ

สาระวิชาการเรียนรู้ภาษาอาหรับทั้งสองช่วงชั้นสามารถอธิบายมาตรฐานการ เรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดังตาราง 14

ตาราง 14 มาตรฐานการเรียนรู้สาระวิชาภาษาอาหรับ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3)	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6)
1. รู้และเข้าใจกระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน พยัญชนะ สระ คำ ประโยค และเนื้อหา ในภาษาอาหรับ เพื่อการเรียนรู้และสื่อ ความหมายในชีวิตประจำวัน	1. รู้ และเข้าใจกระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน พยัญชนะ สระ คำ ประโยค และเนื้อหา ใน ภาษาอาหรับ เพื่อการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน
2. เห็นคุณค่าในการใช้ภาษาอาหรับเพื่อการ เรียนรู้ค้นคว้า ตีความบทบัญญัติและสื่อ ความหมายที่ถูกต้อง	2. ตระหนักเห็นคุณค่าในการใช้ภาษาอาหรับ เพื่อการเรียนรู้ ค้นคว้า ตีความ บทบัญญัติ อิสลาม และ สื่อความหมาย ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

ตาราง 14 (ต่อ)

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3)	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6)
3. มีทักษะในการใช้ภาษาอาหรับเพื่อการเรียนรู้ คั่นคว้า ดีความบทยัญญ์ดีอิสลามอย่างถูกต้อง	3. มีทักษะในการใช้ภาษาอาหรับ เพื่อการเรียนรู้ คั่นคว้าดีความบทยัญญ์ดีอย่างสร้างสรรค์

8. สาระวิชาการเรียนรู้ภาษามลายู แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 1 และช่วงชั้นการเรียนรู้ที่ 2 ดังนี้

8.1 ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษาและฝึกทักษะกระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน พยัญชนะมลายู สระ ประโยค จำนวนนับ วัน เดือน และเนื้อหาง่ายๆ ในภาษามลายู (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 1) การศึกษาและฝึกทักษะกระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน เกี่ยวกับ คำ ประโยค และเนื้อหาในภาษามลายูที่เกี่ยวกับตนเอง บ้าน เพื่อน โรงเรียน และอาชีพ ประโยคและเนื้อหา ที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 2) การศึกษาและฝึกทักษะ กระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน เกี่ยวกับประโยค และเนื้อหาในภาษามลายู ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามและท้องถิ่น (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 3) เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า ความสำคัญและมีทักษะในการใช้คำและอ่านประโยค และเนื้อหาในภาษามลายูสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ

8.2 ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6) เนื้อหาการเรียนจะเกี่ยวกับการศึกษา คั่นคว้า ฝึกทักษะกระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน บอกความหมาย ความสำคัญของคำ กลุ่มคำ ประโยค เนื้อหา ของภาษามลายู ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนา (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 4) การศึกษา คั่นคว้า ฝึกทักษะ กระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน บอกความหมาย ความสำคัญของคำกลุ่มคำ ประโยค เนื้อหา ของภาษามลายูในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามและการใช้ในชีวิตประจำวัน (สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 5) การศึกษา คั่นคว้า ฝึกทักษะ กระบวนการทางภาษาเกี่ยวกับการฟัง พูด อ่าน และเขียน บอกความหมาย ความสำคัญของคำ กลุ่มคำ ประโยค เนื้อหา ของภาษามลายู ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และชีวิตประจำวันของมุสลิม(สำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 6) เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ กระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน เห็นคุณค่า และมีทักษะในการใช้ภาษาอาหรับ เพื่อการเรียนรู้ คั่นคว้า ดีความบทยัญญ์ดีอิสลามและสื่อความหมายอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ

สาระวิชาการเรียนรู้ภาษามลายูทั้งสองช่วงชั้นสามารถอธิบายมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดังตาราง 15

ตาราง 15 มาตรฐานการเรียนรู้สาระวิชาภาษามลายู

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ปีที่ 1-3)	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ปีที่ 4-6)
1. รู้และเข้าใจกระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน พยัญชนะ สระ คำ ประโยค และเนื้อหาต่างๆ ในภาษามลายู เพื่อการเรียนรู้และสื่อความหมายในชีวิตประจำวัน	1. รู้และเข้าใจกระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน พยัญชนะ สระ คำ ประโยค และเนื้อหาต่างๆ ในภาษามลายู เพื่อการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน
2. เห็นคุณค่าในการใช้ภาษามลายูเพื่อการเรียนรู้ สื่อความหมาย และค้นคว้า ความรู้ จากแหล่งวิทยาการเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม	2. ตระหนักคุณค่าในการใช้ภาษามลายูเพื่อการเรียนรู้ สื่อความหมายและค้นคว้าความรู้ จากแหล่งวิทยาการเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม
3. มีทักษะในการใช้ภาษาอาหรับเพื่อการเรียนรู้ ค้นคว้า ดีความบทรบบัญญัติอิสลาม และสื่อความหมายที่ถูกต้อง	3. มีทักษะในการใช้ภาษามลายู เพื่อการเรียนรู้ สื่อความหมาย และค้นคว้าความรู้จากแหล่งวิทยาการเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม สื่อความหมายอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้นสำหรับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดีน อาจจะไม่สามารถนำมาใช้ได้ทุกเนื้อหา หรือบางเนื้อหาที่จะต้องมีการเรียนรู้และสร้างเทคนิคเฉพาะสำหรับการสอนแก่นักเรียนซึ่งกระบวนการดังกล่าวที่เกิดขึ้นคือกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ทุกส่วนของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการสอนและได้เห็นพัฒนาการของลูกหลานของตนผ่านการเรียนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเสริมด้านสุขภาพ กิจกรรมด้านศาสนา กิจกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม เหล่านี้ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชนอย่างแท้จริง และแนวคิดดังกล่าวก็สอดคล้องกับคำกล่าวของนางกัลยา สาหาลายาตี (สัมภาษณ์) , 1 เมษายน 2553 กล่าวว่า “บางครั้งกิจกรรมของตาดีกาก็ให้ผู้ปกครองได้ร่วมกันจัด เช่น การจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม พ่อแม่ก็จะไปช่วยเรื่องอาหารการกินของเด็กๆ และครู ซึ่งก็จะทำให้ผู้ปกครองได้เห็นว่าคุณหลานของตนเรียนในตาดีกาเป็นอย่างไรบ้าง มีพัฒนาการอย่างไร มีความกล้าแสดงออกมากแค่ไหน ความเป็นผู้นำ ซึ่งบางทีเราก็เห็นว่าเขาก็เอามาใช้ที่บ้านนี่แหละ ถือว่าตรงนี้เป็นพื้นฐานได้ดี ให้รู้ว่าสิ่งไหนผิดสิ่งไหนถูกต้องตามศาสนาเมื่อโต

ขึ้นความคิดก็จะยิ่งสูงเข้าไปอีก เราก็ไม่ได้หวังพึ่งครูอย่างเดียว พ่อแม่ก็สำคัญเหมือนกันต้องคอยช่วยกันสั่งสอน สิ่งไหนดีไม่ดี สิ่งไหนบาป ไม่บาป ถ้าเด็กมันได้เรียนรู้ก็จะไม่ทำให้เราปวดหัว”

อาจกล่าวโดยสรุปว่า โครงสร้างการเรียนรู้และเนื้อหาวิชาในการสอนจะต้องให้มีการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการใช้เทคนิคการสอนตามแบบของหน่วยงานภาครัฐทั้งหมดแต่สำหรับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา)นั้นจุดดินนั้นได้มีการนำหลักสูตรซึ่งสามารถสอนได้ครบตามหลักสูตรในแต่ละภาคการศึกษาและตรงกับมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นมาประยุกต์ใช้กับชุมชนได้และเน้นให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา ซึ่งตาดีกาถือว่าการกำเนิดหรือมีจุดเริ่มต้นมาจากชุมชนนั้นให้ชุมชนยังคงเห็นคุณค่าและเป็นผู้ช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชนได้ จากการศึกษาพบว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการศึกษานั้นทำให้เห็นว่าการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกในการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการเรียนรู้ของลูกหลานของตนผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างความสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจในการเรียนการสอนของตาดีกาได้ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้คอยเชื่อมประสานการเรียนรู้ของเด็กเมื่ออยู่ที่บ้านได้ และทำให้เห็นพัฒนาการของลูกหลานของตนเอง เกิดความพยายามในการสนับสนุนและผลักดันให้เด็กได้ไปเรียนตามหลักสูตรจนจบการศึกษา

2.3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนของชุมชน

การจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นั้นจุดดิน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จากการศึกษาพบว่า เน้นกระบวนการเรียนการสอนเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตที่มีความศรัทธาในอัลลอฮ์องค์เดียวเป็นศูนย์รวมจิตใจให้มุสลิมได้ปฏิบัติทุกอย่างตามที่อิสลามกำหนด เน้นการศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายกับหลักการศาสนาที่ต้องเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต รากฐานสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนการสอนของสังคมนุสลิม จะต้องวางรากฐานการศึกษาด้วยความรู้ทางด้านศาสนา จากเนื้อหาสาระการเรียนรู้สามารถจำแนกกระบวนการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นั้นจุดดิน

2.3.1 การสอนศาสนาในเวลากลางคืน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา)นั้นจุดดิน นำรูปแบบการเรียนการสอนตามหลักอิสลามศึกษาตอนต้นซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่นักเรียนจะต้องได้รับในแต่ละช่วงชั้นควบคู่กับการจัดการเรียนการสอนผ่านประสบการณ์ชีวิต วิถีปฏิบัติของคนในชุมชนและการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งมี

กระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านศาสนาในชุมชนบ้านควนลังงา จึงเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้อัล-กุรอาน ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญของชีวิตมุสลิม เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติสู่ความสำเร็จสูงสุดทั้งในโลกนี้และโลกหน้า การศึกษาวิชาสำหรับเด็กในชุมชนบ้านควนลังงาจึงมิได้เรียนเฉพาะในช่วงการเปิดเรียนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เท่านั้น แต่ในช่วงกลางคืนของทุกวัน เด็กๆ จะต้องเรียนคัมภีร์อัล-กุรอาน ทุกวันเพื่อให้สามารถตอบคำถามหรือสามารถเข้าใจอัล-กุรอานได้ดียิ่งขึ้น สำหรับการเรียนวิชาอัล-กุรอานนั้นได้มีการจัดการเรียนการสอนในหมู่บ้านทุกเขตบ้าน จะมีสถานที่สำหรับเป็นที่เรียนอัล-กุรอานหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “การเรียนหะยี ” เช่น บ้านของ โต๊ะอิหม่าม บ้านของคอเต็บ บ้านของคณะกรรมการประจำมัสยิดบางท่าน บ้านของคณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) บางท่าน และบ้านของผู้รู้ทางด้านศาสนาในหมู่บ้านที่อาสาจะสอนเด็กได้เสียสละเวลาในช่วงกลางคืนเพื่อสอนทั้งในเรื่องการอ่านอัล-กุรอานอย่างถูกต้องตามหลักการอ่านกีรออาตี การฝึกการออกเสียง และการท่องจำอัล-กุรอานอย่างถูกต้อง จากการศึกษาพบว่า ผู้สอนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่างแก่คนในชุมชน ผู้ปกครองมีความเชื่อมั่นและให้ความเคารพ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่ทำการสอนมาเป็นเวลานาน ถือว่าเป็นวัฒนธรรมของคนในชุมชนที่มีความผูกพันกับศาสนาและไม่คิดว่าการศึกษาคือความยากลำบากแต่เป็นสิ่งที่ควรที่จะศึกษาให้มากในการใช้ชีวิตในโลกนี้ ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของนายหะยีอัลดุลละาะ หมัดดีมสา (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 กล่าวว่า “ การสอนหะยี หรือสอนอัล-กุรอาน ให้กับเด็กก็เพื่อให้เด็กได้มีพื้นฐานการอ่าน ท่องจำอัล-กุรอานได้ดี เพราะเมื่อไปเรียนที่โรงเรียนแขก(ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา)) เจ้ซูกี้จะได้ไม่ต้องเหนื่อยมาก เพราะเด็กมีพื้นฐานมาแล้วบางคนเรียนเก่งจนบางทีไปเรียนที่โรงเรียนแขกครูก็ไม่ต้องสอนมากให้ท่องก็ท่องได้ เรื่องเรียนนี้ถือว่าสำคัญมากสำหรับมุสลิมเราเพราะเกิดมาก็ต้องเรียนแล้ว ศาสนาก็ช่วยฝึกให้เราได้ออกทนและไม่เคยคิดว่าการศึกษาศาสนาจะเป็นเรื่องที่ลำบากเพราะมุสลิมทุกคนรู้ว่าเป็นเรื่องที่บังคับในทุกคนต้องทำอยู่แล้วอย่างน้อยแล้วเด็กทุกคนก็ต้องเคยผ่านตาดีกา ”

สำหรับการสอนอัล-กุรอานของชุมชนบ้านควนลังงานั้นจะมีการแบ่งเขตความรับผิดชอบอย่างชัดเจนว่าเด็กคนไหนจะต้องไปเรียนบ้านของครูสอนศาสนาคนไหน เมื่อเด็กมีอายุห้าถึงหกขวบผู้ปกครองก็จะให้ไปเรียนอัล-กุรอานกับครูสอนศาสนาในหมู่บ้านซึ่งโดยการส่งไปเรียนนั้นอาจจะเป็นในลักษณะของเครือญาติหรืออยู่ใกล้บริเวณบ้านที่เด็กสามารถเดินไปเรียนได้สะดวกช่วงเวลาการสอนคือ 19.00 – 20.00 นาฬิกา จะใช้เวลาสอนประมาณ 1 ชั่วโมง เด็กที่มาเรียนก็จะมีทุกช่วงอายุ เด็กๆ ที่มาเรียนก็จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับพยัญชนะภาษาอาหรับและการอ่าน แต่จะไม่มีการสอนฝึกเขียนจะเป็นลักษณะการฝึกท่องจำ เด็กๆ จะต้องฝึกท่องจำโองการอัล-กุรอานสั้น ๆ เพื่อใช้สำหรับการละหมาด และจะมีการเรียนอัล-กุรอานที่ยากขึ้นไปเรื่อยๆ ตามช่วงอายุ

นอกเหนือจากการสอนอัล-กุรอานแล้ว ก็จะมีการสอนเรื่องหลักปฏิบัติ หลักศรัทธา ข้อบัญญัติ ศาสนาอิสลาม เช่น การฝึกละหมาด เพราะเด็กที่มาเรียนอัล-กุรอานในช่วงกลางคืนจะต้องเตรียมผ้า สำหรับการละหมาดร่วมกับเพื่อนๆ ในช่วงการละหมาดอิซาฮ์(การละหมาดช่วงกลางคืนเวลา ตั้งแต่แสงแดดที่ขอบฟ้าไปเป็นเวลากลางคืน หมดเวลาเมื่อแสงอรุณจริงขึ้น) การถือศีลอด การ ประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกกะฮ์ บทขอพร ซึ่งสอดคล้องกับกล่าวของนางมารีเย สาหล่าสุหรี (สัมภาษณ์) , 20 มิถุนายน 2553 กล่าวว่า “นอกจากการสอนให้เด็กได้ท่องจำอัล-กุรอานแล้ว เราก็ ต้องสอนเรื่องศาสนาในส่วนอื่นด้วยให้เด็กได้เรียนรู้ควบคู่กันไป เช่น เรื่องการละหมาดนี้ก็ต้องทำ ตลอดอยู่แล้วก็ต้องฝึกตั้งแต่เด็กๆ เมื่อถึงเวลาต้องละหมาดจริงก็จะได้ทำได้ถูกต้อง ตอนนี้อย่างเด็กเราก็เห็นว่าผิดตรงไหน คำครูคนที่ทำคำก็รู้ว่าคำผิดตรงไหน บางเรื่องก็ไม่ต้องบอกให้เด็กมันเรียนรู้เองบอกแค่ครั้งสองครั้งแล้วต้องฝึกให้ลองทำเอง ก็สอนทุกอย่างนั้นแหละ ทั้งเรื่องการปฏิบัติ การ ศรัทธา บางทีก็ยกตัวอย่างให้เห็นจากการใช้ชีวิตของพวกเค้าเองเค้าจะได้มีภาพออกง่ายๆ เพราะ เด็กเล็กนี่เราจะสอนให้ยากไม่ได้ต้องพูดในเรื่องที่เค้าทำเค้าเห็นอยู่เป็นประจำเค้าจะได้เข้าใจศาสนา ง่ายๆ”

ส่วนใหญ่แล้วการเรียนศาสนาในช่วงกลางคืนครูสอนศาสนาจะมีความเข้มงวดในเรื่องวินัยของผู้เรียน เรื่องการแต่งกายก็ต้องแต่งกายให้ถูกต้องตามหลักการของอิสลาม การปฏิบัติต่อเพื่อนที่มาเรียนร่วมกันเนื่องจากการเรียนศาสนาช่วงกลางคืนจะใช้สถานที่บริเวณห้องโถงของบ้านผู้สอนเป็นสถานที่ในการสอนจึงไม่มีการแบ่งห้องเรียนเพราะฉะนั้นครูจึงต้องคอยดูแลพฤติกรรมของเด็กที่สอนไม่ให้มีการทะเลาะกันหรือแก่งัดกันได้ก็จะเป็นการช่วยฝึกเด็กให้เกิดการสร้างระเบียบวินัยให้ตนเอง ดังคำกล่าวของนางซารีปะ หวังหมัด (สัมภาษณ์) , 20 มิถุนายน 2553 กล่าวว่า “สอนหะยีมาหลายปีแล้วเห็นว่าเด็กบ้านควนลังงาเป็นอย่างไร เห็นทุกคน บางทีอาจจะรู้ นิสัยเด็กมากกว่าพ่อแม่อีก เพราะว่าเด็กมาอยู่กับเราทุกวันแม้จะวันละชั่วโมงแต่ก็คลุกคลีกับเค้าอยู่ ตลอด บางทีก็เลยต้องใช้ทั้งไม้แข็ง ไม้อ่อน คอยสั่งสอนเพราะถือว่าเป็นหน้าที่นะ เราเป็นครูก็ต้อง สอนให้มันได้ดีเห็นมันเก่ง รู้ศาสนาเราก็สบายใจพ่อแม่มันก็จะ ได้สบายใจด้วยเพราะส่วนใหญ่เป็น ลูกเป็นหลานทั้งนั้น”

สำหรับการแบ่งช่วงการสอนก็จะเริ่มการสอนตั้งแต่การทำความรู้จักกับภาษา อารับจนกระทั่งการท่องจำอัล-กุรอานได้ครบทุกโองการ ซึ่งระดับการสอนและความยากก็จะ ใช้อายุเป็นในการแบ่งการเรียนคือตั้งแต่การฝึกอ่านภาษาอารับ รู้จักอักษรอารับ จนกระทั่งการ อ่านอัล-กุรอานจบเป็นเล่มๆ ถ้าเปรียบช่วงชั้นของเด็กก็คือช่วงชั้นเดียวกันกับที่เรียนในระดับศูนย์ การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ดาดีกา) และการเรียนการสอนศาสนาในช่วงกลางคืนนี้ครูสอน ศาสนาได้มีการฝึกอ่านที่ที่มีความเก่งในอ่านและท่องจำแล้วครูก็จะทำการคัดเลือกเพื่อเป็นพี่เลี้ยง

สอนน้องๆ รุ่นเล็กๆ แต่หลังจากการสอนของรุ่นพี่แล้วทุกคนจะต้องไปทดสอบการอ่านให้กับครูสอนศาสนาได้ฟังในเรื่องของความถูกต้อง จากการศึกษา พบว่า การเรียนโดยวิธีการนี้จะช่วยให้เด็กสามารถท่องจำอัล-กุรอานได้เร็วขึ้น และสามารถอ่านพร้อมกันได้หลายๆ คนโดยไม่ผิดอักขระทางด้านภาษา ดังคำกล่าวของนางซารีปะะ หวังหมัด (สัมภาษณ์) , 20 มิถุนายน 2553 กล่าวว่า “รุ่นพี่เค้าก็เห็นว่าเราสอนไม่ทันบางครั้งเด็กตัวเล็กๆ ก็จะเสียงดังเค้าก็จะคอยสอนน้องก่อนให้อยู่เป็นระเบียบก็ช่วยให้เราหายเหนื่อยมากขึ้นและเด็กก็ได้เรียนทั่วถึงด้วย บางคนก็พัฒนาเร็วอ่านได้เร็วขึ้นเพราะเมื่อพี่สอนแล้วเค้าก็ต้องมาอ่านให้เราฟังอีกครั้งหนึ่งก็เหมือนเป็นการทำข้อสอบที่เด็กก็ต้องเตรียมตัวตลอดเวลา”

หลังจากที่ทุกคนได้มีการทดสอบการอ่านแก่ครูสอนแล้ว นักเรียนทุกคนก็จะมานั่งเรียงแถวกันเพื่อฟังการสอนเรื่องศาสนาจากครูสอนโดยส่วนใหญ่ก็จะนำมาจากคัมภีร์อัล-กุรอาน อัล-หะดีษ หรือซุนนะฮ์ (แบบอย่างของคำพูด การกระทำของศาสดามุฮัมมัดในช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่) มาพูดคุยและยกตัวอย่างให้เด็กได้คิดตามและตอบคำถาม และเมื่อถึงช่วงเวลาละหมาดหลังจากสิ้นสุดการเรียนเด็กๆ ก็จะต้องเตรียมตัวเพื่อละหมาดร่วมกัน โดยจะมีการสับเปลี่ยนกันเป็นโต๊ะอิหม่ามเพื่อนำการละหมาดแล้วหลังจากนั้นก็แสดงความขอบคุณครูผู้สอนและต่างก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

2.3.2 การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดิกา) นัจมุดดิน จะทำควบคู่กับการจัดกิจกรรมหรือการจัดงานบุญต่างๆ ของชุมชน จากการศึกษา พบว่า การจัดกิจกรรมจะมีความหลากหลายเพื่อเป็นการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ได้รับความสนุกสนาน เกิดความเพลิดเพลิน เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติตน สามารถแบ่งกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

2.3.2.1 กิจกรรมด้านวิชาการ

การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียวอาจจะทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่ายได้ง่าย และเกิดความจำเจกับทั้งเด็กและครูผู้สอนเองซึ่งบางครั้งก็อาจจะทำให้การเรียนไม่เกิดการสนองตอบทั้งสองฝ่าย ครูผู้สอนจึงมักจะมีกิจกรรมเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่นักเรียนโดยการนำนักเรียนไปเรียนรู้นอกห้องเรียนอยู่เป็นประจำ เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนจากประสบการณ์และสภาพความเป็นจริงของชุมชน และหลังจากนั้นก็สรุปเนื้อหาวิชาให้นักเรียนได้เข้าใจซึ่งจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและทำให้เกิดความเข้าใจสามารถอธิบายถึงเหตุผลของการกระทำต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาได้ดีมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการฝึกฝนให้เด็กเกิดความรับผิดชอบและสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น จากหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับ

คำกล่าวของนายมาเล็ก อาหวัง (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 กล่าวว่า “ถ้าสอนตามหนังสือตลอดก็ไม่ได้เพราะเด็กจะเบื่อ มันก็ต้องมีเทคนิคการสอน ก็ใช้การสอนคู่กับการสังเกตพฤติกรรมเด็กว่าชอบอะไร เพราะผมต้องสอนหลายชั้น ต้องสังเกตพฤติกรรมเด็ก ว่าคุณถ้าไม่คือก็ให้ทำสื่อการเรียนเด็กที่ไม่ชอบก็จำเป็นที่ต้องทำให้เสร็จ ให้ทำสื่อการละหมาดให้ทำคนละท่า วาดรูปแล้วก็เขียนอธิบายไว้เป็นตัวอย่างให้รุ่นน้อง แต่ว่าบางทีก็สอนในหนังสือแล้วยกตัวอย่างเปรียบเทียบจากประวัติของคนสมัยก่อนหรือใช้การยกชีวิตประจำวันมาสอดแทรกเข้าไป บางทีใช้การสอนพื้นที่จริง ไปสอนในกุโบว์(สุสาน) ส่วนมากเป็นชั้นก็จะพาเด็กชายไป อย่างเช่น ไปดูคนตายที่กุโบว์(สุสาน) ต้องใช้หลากหลายเทคนิค เมื่อก่อนผมสอนเรื่องละหมาดถ้าใครไม่มาละหมาดก็ตี เด็กมันจะมีความกลัวแต่ไม่เกรง เพราะกลัวกับเกรงมันต่างกัน ถ้าเกรง(กลัว) เด็กมันอยู่ลับหลังเรามันก็ทำยกตัวอย่างเมื่อ 2 ปีที่แล้วเขาก็มีจะเอาเด็กที่เรียบร้อยมาเป็นหัวหน้าห้อง ผมก็เลยเสนอใหม่มาให้เด็กที่หัวดีมาเป็นหัวหน้า ฝึกความรับผิดชอบให้กับเด็ก แล้วก็ควบคุมเด็กได้หมด แล้วบอกว่าถ้าใครไม่เชื่อก็ตีได้เลย แต่อย่าตีแรง ๆ เหมือนอัฟغان เมื่อก่อนนะเที่ยวเล่นไปทั่วคนจะละหมาดก็หนวากูไปหมด ผมเลยจัดการให้มารับผิดชอบเป็นหัวหน้ามาควบคุมการอาบน้ำละหมาด ช่วงนั้นเป็นเดือนที่ผมไม่ต้องทำ ชาวบ้านเห็นถึงความเปลี่ยนแปลง ผมก็มีไปแอบดูบ้าง บางทีก็ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ”

การจัดการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าวอาจจะเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากสำหรับครูผู้สอนแต่เมื่อเทียบกับความคุ้มค่าของการสอนแล้ว ทำให้การเรียนการสอนเกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น คำว่าตาดีกา จึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การเรียนที่ให้เด็ก ได้ท่องจำเป็นนกแก้วนกขุนทองแต่เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการให้เกิดการรับรู้ทั้งสองฝ่ายอีกทั้งทำให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจด้านคุณธรรมจริยธรรมจากการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เมื่อนำประเด็นการจัดการเรียนรู้ด้านวิชาการนี้มาเชื่อมโยงกับทฤษฎีที่เกี่ยวกับจริยธรรมและจริยธรรมอิสลาม พบว่า ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็ก ซึ่งเด็กเล็กๆ จะเรียนรู้อะไรดีอะไรชั่วจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิดซึ่งเป็นตัวแทนทางสังคม โดยใช้กระบวนการเทียบเคียงหรือจากสิ่งที่มองเห็น ซึ่งใช้กระบวนการสั่งสอนผ่านศาสนาที่มีความศรัทธาทางด้านศาสนาเป็นหลัก ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจและเกรงกลัวในการกระทำที่เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องของตนเองได้เพราะอาจจะกลายเป็นสิ่งที่แตกต่างจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตของชุมชน

2.3.2.2 กิจกรรมด้านสุขภาพ

เป้าหมายของการเรียนการสอนนอกเหนือจากการเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้แล้วนั้นการส่งเสริมทางด้านสุขภาพก็เป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดีน ซึ่งรูปแบบ

การจัดกิจกรรมด้านสุขภาพจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เด็กมีความต้องการมาเรียนมากขึ้น อีกทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดความใกล้ชิดกันมากขึ้นระหว่างชุมชนและศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน การจัดกิจกรรมด้านสุขภาพของชุมชนจะเป็นด้านการจัดแข่งขันกีฬาซึ่งจะมีทั้งการจัดกีฬาภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และการจัดกีฬาในกลุ่มภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ในตำบลซึ่งจะมีการร่วมจัดแข่งขันหมุนเวียนกันไปตามศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ในแต่ละศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จากการศึกษา พบว่า การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพนั้นเป็นส่วนช่วยให้เด็กมีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ตามวัย อีกทั้งยังเป็นการเปิดเวทีให้เด็กได้แสดงความสามารถซึ่งหลังจากสิ้นสุดการแข่งขันครูผู้สอนก็จะสามารถอธิบายหลักศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการดูแลร่างกายและการเสริมสร้างสุขภาพให้นักเรียนได้เข้าใจและสามารถยกตัวอย่างให้นักเรียนได้เข้าใจจากการผ่านกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายอับลอรอบ การเสริมยิมล่า (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 ได้กล่าวว่า “เรื่องกีฬา เราอยากจะทำเพราะศาสนาที่สอนให้มุสลิมรู้จักการดูแลสุขภาพให้มากๆ อย่าทำตนให้เป็นที่รังเกียจของคนอื่น การดูแลสุขภาพสะอาดพวกนี้ก็สำคัญ การจัดกีฬานี้เด็กจะมีส่วนร่วมมาก ผู้ปกครองจะช่วยครูตาดีกาได้มากเพราะเค้าจะช่วยออกแรงออกงบประมาณช่วยเหลือตลอด เพราะเห็นว่าเรื่องนี้สำคัญกับลูกหลานเค้า เห็นลูกหลานเค้ามีความสุขก็ดี เราก็สนุกกันด้วย อย่างผู้ปกครองที่เป็นผู้หญิงนี้มาช่วยทำกับข้าวเลี้ยงเด็ก พ่อกับเด็กผู้ชายก็ไปหาฟันกันก็เป็นเรื่องที่ดีนะเราก็ใช้กิจกรรมเป็นตัวกลางในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ หลังจากจบกิจกรรมเราก็สามารถนำมายกตัวอย่างให้เด็กได้เห็นถึงข้อดีข้อเสียได้อีก”

นอกเหนือจากการสร้างประโยชน์ทางด้านสุขภาพแล้วก็ยังทำให้เด็กได้เห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพและไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญและน่าเป็นห่วงสำหรับเยาวชนในพื้นที่ แต่จากแบบอย่างของผู้ใหญ่ทำให้เด็กได้นำมาเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตน ซึ่งชุมชนบ้านควนลังอาจจะมีแตกต่างจากชุมชนอื่นอยู่บ้าง และอาจจะมีจุดเด่นที่แตกต่างเพราะบริเวณสถานที่สำคัญชุมชนจะอยู่ในบริเวณเดียวกันคือบริเวณมัสยิด ไม่ว่าจะเป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ศาลาเอนกประสงค์ ลานกีฬา เป็นต้น เพราะช่วงเวลาตอนเย็นหลังจากที่คนในหมู่บ้านเสร็จสิ้นภารกิจจากการทำงานก็จะมารวมตัวกันที่หน้ามัสยิด ทั้งเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา ดังคำกล่าวของนายคลกาแดร์ หมัดแกแรต (สัมภาษณ์) , 4 เมษายน 2553 กล่าวว่า “คนบ้านควนลังงานี้มีพื้นที่ให้แสดงออกมาก และการจัดผิงหมู่บ้านก็สวยเพราะที่สำคัญก็อยู่จุดเดียวกันหมด เวลาจะทำอะไรจัดงานอะไรก็สะดวกสบาย อย่างวันเย็น (ตอนเย็น) นี้คนบ้านเราก็มีพื้นที่เล่นกีฬาไม่ต้องไปเล่นใน

นา (ทุ่งนา) เหมือนที่อื่น มันก็สบาย หวันเย็น (ตอนเย็น) ก็จะเห็นว่าคนที่ว่างๆ พามา นั่งเล่นที่หน้า มัสยิดก็สบายใจ พอถึงเวลาละหมาด ได้ยินคนบั่ง (เสียงอะซาน) แล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้าน ไป เตรียมตัวละหมาดมีแรงขึ้นมาทำงานได้อีก”

กิจกรรมด้านสุขภาพจึงเป็นกิจกรรมเพื่อเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน ระหว่างศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) และชุมชนได้เป็นอย่างดี ถือได้ว่าเป็น กระบวนการจัดการเขตละหมาดทางสังคมอิสลาม ผู้ที่สามารถทำหน้าที่ในกระบวนการจัดการเขตละหมาดทางสังคมมุสลิมตั้งแต่ พ่อ แม่ และผู้ใกล้ชิดในครอบครัว ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมเด็กในขั้นต้น ครูอาจารย์และผู้รู้ทางศาสนา รวมทั้งผู้ร่วมงาน และผู้ที่ต้องติดต่อด้วยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จาก การศึกษา พบว่า กิจกรรมด้านสุขภาพถือเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการ ใช้ชีวิตประจำวันของชุมชนบ้านควนลังงา ซึ่งในปัจจุบันทำให้เด็กและเยาวชนจากศูนย์การศึกษา อิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นักมุดดิน มีโอกาสได้เข้าร่วมแข่งขันกับชุมชนอื่นและสามารถแสดง ความสามารถด้านกีฬาได้เป็นอย่างดี

3.2.2.3 กิจกรรมด้านศาสนา

การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมด้านศาสนาและคุณธรรมจริยธรรมสามารถ ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และสามารถนำมาปฏิบัติในการใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างจริงจัง จาก การศึกษา พบว่า เด็กที่ได้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาของศูนย์การศึกษาอิสลาม ประจำมัสยิด(ตาดีกา) เช่น กิจกรรมการต้อนรับปีใหม่อิสลาม 1 มุฮัรอม (เดือนที่ 1 ตามปฏิทิน อิสลาม) กิจกรรมต้อนรับเดือนรอมฎอน กิจกรรมวันรอฮออีดิลฟิตรี รายออีดิลฮัจญ์ เป็นต้น เมื่อถึง ช่วงอายุที่ตนนั้นจะต้องปฏิบัติตนตามแบบอย่างที่ดีของมุสลิมก็จะสามารถปฏิบัติตนได้เป็นอย่างดี และสามารถเข้าใจเหตุผลของการกระทำเหล่านั้นผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำ กล่าวของนายคลฮาล์ สาหาล์สุหรี (สัมภาษณ์) , 20 มิถุนายน 2553 กล่าวว่ “เด็กที่เรียนตาดีกานั้น พอถึงเวลาละหมาดก็จะรู้แล้วว่าควรจะทำตัวอย่างไร อย่างบางคนนี่ก็จะเห็นพอถึงวันศุกร์ก็จะมา ละหมาดที่มัสยิด นี่ก็ทำให้เห็นว่าเด็กรู้ตัวเองดีว่าการปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีของมุสลิมนั้นต้องทำ ตัวอย่างไร และเมื่อถึงเดือนบวชเด็กที่มีอายุครบที่จะต้องถือบวชก็ต้องบวชนะ แล้วเมื่อถึงเวลาเรา จัดกิจกรรมวันรายอนี่ เด็กจะดีใจมากและภูมิใจตัวเองมากที่สามารถทำได้เหมือนคนอื่น รุ่นน้องเห็น รุ่นพี่ทำ พอถึงเวลา ก็จะทำตามกันเอง เพราะรู้ว่าเมื่อถึงเวลาที่เป็วันรายอนั้นจะมีความสุขแบบ ไหน เราก็จัดงานเต็มที่เลี้ยงกันให้ทุกคนได้อิ่มในบุญที่ได้ทำกับรางวัลที่ได้รับให้สมกับความอดทนและ ความยำเกรงที่มีให้กับอัลลอฮ์”

ในขณะที่เดียวกันการจัดกิจกรรมด้านศาสนาถือได้ว่าเป็นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริม ด้านการศึกษาด้านศาสนาได้เป็นอย่างดี เพราะอิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้

มุสลิมศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา และการศึกษาของอิสลามนั้นมิได้สนับสนุนให้มีการศึกษาแค่เพียงศาสตร์เดียวแต่สนับสนุนการศึกษาที่เน้นในทุกศาสตร์การเรียนและสามารถนำศาสตร์มาสั่งสอนแก่มุสลิมได้ทุกศาสตร์

2.3.2.4 กิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม

แม้การเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้นจะส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมของเด็กมุสลิม การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรก็ไม่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ได้ทั้งหมด จากการศึกษา พบว่า ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ได้พยายามจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนด้วยวิธีการจัดกิจกรรมการเข้าค่ายและการทัศนศึกษาเพื่อให้เด็กได้นำหลักวิชาการสาระการเรียนรู้มาปรับใช้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งผลจากการจัดกิจกรรม พบว่า นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน มีความเป็นผู้นำมากขึ้นและนักเรียนสามารถนำสาระการเรียนรู้ที่ได้เรียนในชั้นเรียนมาใช้ในการอยู่ค่ายจริงๆ เพราะการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน เป็นการเข้าค่ายที่อบรมให้เด็กได้เรียนรู้การใช้ชีวิตจริงต้องลงมือทำเองทุกอย่างเพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามที่ตั้งไว้ ไม่ว่าจะเป็นการทำอาหาร การจัดสถานที่ การจัดกลุ่มเพื่ออ่านหนังสือ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถนำประสบการณ์จากการใช้ชีวิตประจำวันของครอบครัวมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรม อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาแนวความคิดด้านความฉลาดแก่เด็กให้เกิดการรู้จักคิดแก้ปัญหาต่างๆ ตามโจทย์ที่ครูผู้สอนได้จัดขึ้นเป็นหลักสูตรเพื่อใช้ในการอบรม ผลที่ออกมาทำให้เด็กได้รับรู้และเพิ่มความมั่นใจในการทำดีและปฏิบัติตนตามหลักศาสนาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนางกัลยา สาหาลยาตี (สัมภาษณ์) , 1 เมษายน 2553 กล่าวว่า “การจัดค่ายจริยธรรมจะจัดช่วงปิดเทอมเพราะเด็กจะไม่มีภาระเรื่องเรียนของโรงเรียนประถมก็สามารถมาอยู่ที่ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ได้เต็มที่ ครูก็ได้แบ่งพื้นที่เพื่อให้เด็กผู้หญิงกับเด็กผู้ชายแยกกันอยู่ ให้เรียนรู้ทุกเรื่อง ทั้งเรื่องการแต่งกายจากที่เคยแต่งกายปกติก็ต้องเป็นแบบมุสลิมที่ดี การปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ก็ตรงเวลาทุกช่วง แล้วยังต้องให้เด็กได้ช่วยกันทำอาหารกินเอง พ่อแม่เห็นก็มาช่วยบ้าง เขาก็ช่วยมาบ้าง เราก็เห็นน้ำใจของชาวบ้าน เด็กก็ได้รู้จักช่วยตัวเองเพราะเด็กเดี๋ยวนี้มีความสะดวกสบายแต่เราจะสอนให้สบายไม่ได้ก็ต้องให้ได้ทำกิจกรรมมากๆ จะได้เห็นคุณค่าของทุกสิ่งที่ทำว่ากว่าจะได้อะไรมามันไม่ได้ง่ายๆ”

การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมถือว่าจำเป็นที่จะต้องสั่งสอนตั้งแต่เด็กเพราะเมื่อเป็นเด็กการรับรู้เรื่องที่ดีงามก็จะดีกว่าช่วงวัยอื่นและส่งผลให้เห็นต่อไปในอนาคตได้ จากประเด็นการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อจะได้มาซึ่งวิธีการเพื่อจะให้

ได้ผลที่ดีที่สุดเกิดขึ้นกับเด็กนั้นสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนการสอนด้านคุณธรรมของสังคมมุสลิม คือนักเรียนได้เรียนรู้หลักปฏิบัติและหลักศรัทธา ซึ่งเนื้อหาการอบรมในการอยู่ค่ายนั้นส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อหาที่นำมาจากสาระการเรียนรู้ทั้งแปดสาระการเรียนรู้และนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรให้เด็กได้เรียนรู้ในช่วงการอยู่ค่ายตั้งแต่วันแรกจนวันสุดท้าย พบว่าเด็กมีพัฒนาการของเด็กในการใช้ชีวิตซึ่งบางคนเมื่อออกจากค่ายก็เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการใช้ชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นตามการดำเนินชีวิตแบบมุสลิมและบางคนก็เป็นแบบอย่างให้คนอื่นได้

2.3.2.5 กิจกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้

นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทางด้านศาสนาแล้วศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดีน ยังให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมอื่นซึ่งจะสามารถช่วยเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนได้มากยิ่งขึ้น เช่น การจัดงานวันเด็ก การจัดกิจกรรมทัศนศึกษา จากการศึกษา พบว่า การจัดกิจกรรมเหล่านี้จะเน้นเรื่องการนำหลักวิชาการและการปฏิบัติมาใช้กับกิจกรรม ทั้งในด้านการจัดเวทีประกวดการอ่านอัล-กุรอาน การกล่าวอะซานและการนำละหมาด การประกวดวาดภาพวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น ถือเป็นสิ่งที่สามารถทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ศาสนาอิสลามผ่านกิจกรรมที่ทำได้แสดงออกในความสามารถของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายหะยีอับดุลเลาะ หมัดดิมสา (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 กล่าวว่ “บางครั้งเราไม่บอกเด็ก เด็กก็ไม่รู้ว่าตัวเองสำคัญอย่างไรแต่จะอธิบายอย่างไรก็ต้องอธิบายผ่านกิจกรรมเพราะจะทำให้เด็กได้รู้ว่าตนเองถนัดอะไร ซึ่งเราก็พยายามคิดถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและไม่ขัดกับหลักศาสนาให้เด็กได้แสดงความสามารถได้เต็มที่แล้วเค้าก็รู้ว่าสิ่งที่เค้าทำเป็นอย่างไร อย่างเด็กบางคนเรายู่ปกติก็ไม่รู้ว่าเค้าสามารถอ่านอัล-กุรอานได้เก่ง บางทีก็เก่ง และเสียงเพราะกว่าคนแก่หลายคนก็มี”

นอกจากนี้การจัดกิจกรรมเสริมทักษะสามารถสะท้อนความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ทุกคนจะมีส่วนร่วมกันช่วยจัดงานทั้งในด้านอาหารสถานที่ มาช่วยครูดาดีกา แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องส่วนรวมอยู่และสามารถจะหาแนวทางเพื่อจัดการบริหารให้กิจกรรมของส่วนรวมบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายมาเล็ก อาหวัง (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 กล่าวว่ “บางครั้งครูดาดีกาที่เกรงใจที่จะขอความช่วยเหลือแต่ก็ประกาศให้ทราบแต่คนบ้านเรานี้ยังกระตือรือร้นในงานศาสนาอยู่เพราะเมื่อตาดีกามีงานก็จะมาช่วยกันหมด รู้หน้าที่กัน จนบางครั้งครูดาดีกาที่สบายใจและหายเหนื่อยได้ แต่ก็เพราะก่อนจะจัดงานเราก็ได้ปรึกษากับทุกคนว่าจะจัดงานนี้ละ ให้มาช่วยกันยังไงบ้างเค้าก็จะเข้าใจและให้ความร่วมมือดีตลอดมา”

อาจกล่าวโดยสรุปว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดิกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จะเน้นการกระบวนการสอนทั้งทางทฤษฎีควบคู่กับการปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และสามารถใช้ชีวิตได้ตามเป้าหมายของการเป็นมุสลิมที่ดี เช่น การสอนศาสนาของชุมชน ซึ่งสามารถทำการสอนควบคู่กับการเรียนของนักเรียนตามปกติและถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและเป็นแนวทางในการสร้างแนวคิดด้านการเรียนทั้งในระบบ โรงเรียนและการเรียนตามอัธยาศัยมาบูรณาการร่วมกันได้ ซึ่งเด็กที่เรียนศาสนากับชุมชนและเด็กที่เรียนรู้ที่ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดิกา) ก็เป็นบุคคลเดียวกัน การรับรู้อย่างต่อเนื่องและอย่างสม่ำเสมอจึงถือว่าเป็นจะสามารถส่งผลดีต่อพัฒนาการด้านการเรียนของเด็กมากกว่าด้านลบ อีกทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมคุณธรรมจริยธรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดิกา) นัจมุดดีน ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่เน้นให้เด็กเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้เสริมทักษะและพัฒนาการที่สามารถเป็นส่วนช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจตนเอง มีเหตุผลในการตัดสินใจ และเข้าใจด้านศาสนาซึ่งการจะทำความเข้าใจนั้นไม่สามารถทำได้ง่ายนักแต่การใช้กิจกรรมปลูกฝังให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้และเปรียบเทียบได้ จะสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจรูปแบบการใช้ชีวิตแบบอิสลามได้ดียิ่งขึ้น

2.4 บทบาทต่อการพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชน

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดิกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นสถาบันการศึกษาของชุมชนที่มีพัฒนาการด้านการสอนศาสนาและเป็นสถานที่ในการบ่มเพาะคนบ้านควนลังงามาหลายช่วงอายุ คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจหลักการศาสนาอิสลาม เกิดทักษะในการเรียนรู้ และปฏิบัติตามหลักการอิสลามในชีวิตประจำวัน จากการศึกษา พบว่า ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดิกา) นัจมุดดีนเป็น โครงสร้างทางสังคมของชุมชนบ้านควนลังงาที่มีความสำคัญด้านการศึกษา ในการทำหน้าที่เพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมทางด้านศาสนาแก่เยาวชนในชุมชนสามารถดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของมุสลิมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ดังคำกล่าวของนายหะยีดรอหมาน สาหาล่าสุหรี (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 กล่าวว่า “ตาดิกาก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนะที่คอยเป็นเสาหลักให้เด็กบ้านเรานี้ได้รู้ศาสนา ได้อ่านหนังสือแขก (อ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน) ได้ เพราะตั้งแต่จำความได้ก็ได้อ่านหนังสือ รู้ศาสนาก็เพราะตาดิกานี้แหละ พื้นฐานตรงนี้ทำให้คนมุสลิมได้เรียนรู้มากเกี่ยวกับศาสนาแล้วถ้าบางคนขยันเรียนศาสนาก็ได้อาตาดิกาเป็นพื้นฐานไปเรียนในปอเนาะได้อีก บางคนได้ศีก์มาจากตาดิกานี้แหละ ได้เป็น โต๊ะครูบ้าง เป็นบาบอบ้างก็มีหลายคนเหมือนกัน”

ในขณะที่เดียวกันศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดิกา)นัจมุดดิน ถือได้ว่าเป็นสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ทั้งในด้านการสนับสนุนด้านการศึกษา ด้านการประพฤติปฏิบัติ ด้านการอบรมสั่งสอน และฝึกให้เด็กเยาวชนรู้จักนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนตาดิกา มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เหมาะสม เป็นลักษณะบทบาทที่แสดงออกจากการเรียนการสอนภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดิกา)นัจมุดดิน ที่จะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของเด็กเป็นหลักให้เด็กเกิดจินตนาการและสามารถนำความรู้ด้านศาสนาไปปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนางฮามีละ สาหัสสาอิ (สัมภษณ์) , 1 เมษายน 2553 กล่าวว่า “ตาดิกามีส่วนช่วยเด็กบ้านเรามากเพราะเด็ยนี้เรื่องปัญหาสังคมมันมีมาก บางครั้งแม่สอนเด็กก็ไม่ฟังแต่ถ้าครูบอกบางทีเด็กจะฟังมากกว่าเพราะเด็กเชื่อครูแต่บางทีกับพ่อแม่ไม่เชื่อเพราะอยู่กันทุกวัน อย่างเรื่องการบ้านแบบนี้ก็ต้องทำส่งเพราะครูว่าถ้าใครไม่ส่งก็ไม่ได้คะแนนและก็จะซ้ำชั้นได้เด็กมันก็เชื่อเพราะเห็นตัวอย่างแล้วครูเค้าก็จะมีเทคนิคที่ทำให้ลูกเรามีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ก็ถือว่าตรงนี้สำคัญเพราะตาดิกาพ่อแม่ทุกคนก็เคยผ่านมา ก่อนก็เห็นว่าสำคัญแล้วตอนนี้ก็พัฒนาไปมากเราก็เห็นว่าดีน่าภูมิใจแทนลูกหลานที่ไปเรียนก็จะได้เรียนรู้อะไรใหม่ๆ ตลอด อย่างเด็ยนี้ก็มีจักกายบ้างเด็กก็กระตือรือร้นจะไปเรียนเพราะเด็กก็สนุก พ่อแม่ก็สนุกได้ช่วยกับลูกก็ดี”

ในขณะที่เดียวกันแม่ชุมชนบ้านควนลังจะมีความเข้มแข็งในการพัฒนาชุมชนในทุกๆ ด้าน แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธความทันสมัยของสังคมยุคปัจจุบันได้ เทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่องท่ามกลางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งถือว่าเป็นภัยเงียบที่ชุมชนไม่สามารถรับรู้ได้และค่อยๆ หล่อหลอมและเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กให้เปลี่ยนแปลงไป ชุมชนบ้านควนลังก็เป็นเช่นเดียวกับชุมชนอื่นที่ต้องพบกับสภาพปัญหาดังกล่าว แต่ชุมชนแห่งนี้ก็พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาและสามารถข้ามผ่านวิกฤตินั้นมาได้ เพราะความพยายามของทุกฝ่ายในการจัดการปัญหา และเห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและสร้างจิตสำนึกของชุมชน โดยเฉพาะเด็กซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญของสังคมมุสลิมในการพัฒนาชุมชน คณะกรรมการและผู้ปกครองจึงได้ร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนา โดยได้มีการจัดการเรียนการสอนด้านศาสนาอิสลามในชุมชนเพราะเล็งเห็นว่าเมื่อคนในชุมชนเห็นความสำคัญของศาสนาก็จะสามารถเข้าใจความถูกต้องของการใช้ชีวิตตามแบบอย่างของมุสลิมที่ดีได้ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสอนศาสนาของสัปบุรุษทั้งชายและหญิง โดยจะใช้ช่วงเวลากลางคืนหลังจากที่ทุกคนเสร็จสิ้นภารกิจแล้วมาเรียนศาสนาที่มัสยิดในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งจะให้เรียนสัปดาห์ละ 1 วันทั้งชายและหญิง ก็จะสามารเป็นครูให้แก่ลูกหลานของตนเองได้ด้วย การสอนศาสนาของเด็กและเยาวชน และการจัดกิจกรรมงานบุญต่างๆ ที่ทำกันมาอย่างต่อเนื่องทำให้คนในชุมชนมี

ช่วงเวลาในการใช้ชีวิตกับศาสนามากกว่าการรับรู้ความทันสมัยซึ่งบางครั้งก็ถือว่ามีอันตรายมากกว่าประโยชน์ จากสภาพดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของนายดลภาเดร์ หมัดแกเรต สัมภาษณ์) , 4 เมษายน 2553 กล่าวว่า “เดี๋ยวนี้โทรทัศน์มีกันทุกบ้าน เราก็ต้องช่วยบอกพ่อแม่ไม่ให้เด็กดูให้น้อยๆ วันเสาร์อาทิตย์ก็ต้องพยายามให้มาเรียนตาดีกา พ่อแม่ก็คอยดูบางคนก็มาไม่ถึงโรงเรียนเราก็ต้องบอกผู้ปกครองให้รู้เพราะเด็กบางคนก็ไปแวะเล่นอยู่กลางทางบ้าง ก็เลยคิดกันนะว่าจะทำอย่างไรให้เด็กมันมาเรียนโดยไม่ถูกบังคับเราก็ต้องเริ่มจากการสอนพ่อแม่ก่อนให้เค้าได้เข้าใจศาสนาให้ดีเค้าก็จะได้ไปบอกลูกเค้าถูก แต่เด็กบ้านเราก็ไม่ค่อยมีปัญหาตรงนั้นเท่าไร เพราะต้องเรียนตลอดเวลา อย่างวันจันทร์ถึงวันศุกร์ก็เรียน โรงเรียนประถม เสาร์อาทิตย์ก็เรียนตาดีกา กลางคืนก็เรียนหะยี (อัล-กุรอาน) อีกรู้ไม่ค่อยจะเห็นปัญหาแต่เราก็ต้องมองอนาคตให้มากเพราะเด็กสมัยนี้มันเก่งกว่าเรามากต้องระวังสอนให้ถูก”

ปัญหาที่สำคัญในชุมชนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นกับเยาวชนคือปัญหา ยาเสพติด ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าก่อให้เกิดผลกระทบที่ร้ายแรงตามมาหลายประการ ซึ่งภายในชุมชนบ้านควนลังงาก็ประสบกับปัญหาดังกล่าวเช่นเดียวกันแม้ในปัจจุบันปัญหาดังกล่าวยังไม่ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญมากนักแต่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนก็ได้ให้ความสำคัญและพยายามหาทางออกที่ถูกต้องให้มากที่สุด จากการศึกษา พบว่า ชุมชนได้วางแนวทางในการแก้ปัญหาพร้อมกับครูตาดีกา และคณะกรรมการประจำมัสยิดในการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดของชุมชน โดยใช้ระบบการตัดสินของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งผู้ที่กระทำความผิดก็ต้องยอมรับความจริงให้ได้ และในส่วนของผู้ปกครองก็ต้องคอยดูแลบุตรหลานของตนเองให้ดีถ้าเกิดปัญหาขึ้นมาถือว่าผู้ปกครองก็เป็นผู้ที่ร่วมกระทำความผิดด้วยเช่นกัน เช่นการสูบบุหรี่ ในบริเวณมัสยิดก็มีข้อห้ามเด็ดขาดซึ่งก็ไม่มีผู้ใดฝ่าฝืนการกระทำสำหรับการอบรมเยาวชนนั้นครูตาดีกาและคณะกรรมการประจำมัสยิดได้ร่วมมือกันในการจัดการสอนศาสนาแก่เยาวชนในชุมชนที่ไม่ได้ศึกษาต่อได้เข้าใจเรื่องศาสนามากยิ่งขึ้นและสามารถผลักดันกลุ่มเยาวชนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนายมาเล็ก อาหวัง (สัมภาษณ์) , 31 มีนาคม 2553 กล่าวว่า “การที่เด็กจะเป็นแบบไหนก็ขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่ในชุมชนแสดงให้เห็นแบบนั้น ถ้าเราอยาก让孩子เล่นกีฬาเราก็ต้องเล่นกีฬาให้เด็กดูก่อนไม่ใช่พูดเพียงอย่างเดียวเพราะเดี๋ยวนี้พูดอย่างเดียวหรือว่าแค่พูดก็ไม่เกรง (กลัว) เราต้องทำให้เห็นและให้เห็นว่าสิ่งที่เราทำมันสนุกด้วยไม่ใช่ทำแล้วเครียด อย่างเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ก็เหมือนกัน เช่น เรื่องขยะแบบนี้ครูเห็นจะต้องถามว่านี่ขยะใคร ถ้าไม่มีใครรับก็บอกไปว่าขยะนี้น่าจะมาจากมาเลเซีย เด็กก็จะรู้ว่าจริงๆ แล้วขยะนี้เป็นของพวกเขาเองเค้าทิ้งเอง ซึ่งบางครั้งก็ต้องเก็บให้เด็กเก็บก็จะเก็บตาม ครูที่ทำให้เด็กกลัวกับให้เด็กเคารพนะความรู้สึกมันจะต่างกัน ครูต้องใช้นิสัยที่ดีให้เด็กดู เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กในทุก ๆ เรื่องทั้งเรื่องการกิน การเป็นอยู่

เหมือนว่าเวลาที่ครูบอกว่าเวลากินนะต้องกล่าวแบบนี้ละ ครูก็ต้องเป็นคนทำเป็นตัวอย่างให้เด็กดูก่อน ครูอิสลาม คือ ครูจะสอนแล้วทำให้เห็นแล้วเด็กก็จะทำเป็นตัวอย่าง”

จากการศึกษาบทบาทในการพัฒนาพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชนในวันนี้ อาจกล่าวโดยสรุปว่า ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดิน ถือเป็นสถาบันหนึ่งของชุมชนบ้านควนลังงาซึ่งถ้าไม่มีการจัดการการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) แห่งนี้ในการเป็นส่วนหนึ่งด้านการศึกษาศาสนาของชุมชนก็อาจจะทำให้ชุมชนเกิดผลกระทบในหลายด้าน เช่น ด้านการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนที่อาจจะหลงผิดและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมโลกาภิวัตน์ได้ เพราะไม่มีพื้นฐานทางศาสนาที่ถูกต้องและไม่รู้จักการใช้ชีวิตตามแนวทางที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลามได้ หรือแม้กระทั่งผู้ปกครองและคนในชุมชนเองก็อาจจะไม่สามารถหาแนวทางในการพัฒนาจิตใจและสั่งสอนบุตรหลานของตนเองให้เข้าใจวิถีแห่งการปฏิบัติตนตามหลักการของศาสนาอิสลามได้ เมื่อพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนแล้วจึงถือว่าบทบาทของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดินแห่งนี้มีการจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนมาเป็นเวลานานแล้ว โดยผ่านรูปแบบด้านการสอนทางด้านศาสนาซึ่งเปรียบเสมือนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ถ่ายทอดความรู้ผ่านประสบการณ์และวิชาการต่างๆ ที่จะติดตัวผู้เรียนไปพร้อมกับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แม้ปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อวิถีชีวิตของมุสลิมที่ปฏิบัติ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนตามแนวทางการพัฒนาของรัฐบาลอาจจะเป็นการสร้างปัญหาอื่นๆ ที่ตามมาให้เกิดขึ้นในชุมชน ความทันสมัยต่างๆ การรับรู้ข่าวสารที่รวดเร็วขึ้น ซึ่งความทันสมัยในบางเรื่องก็อาจจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตแบบมุสลิมได้เช่นกัน เช่น การที่แต่ละบ้านมีวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น การแก้ปัญหาของชุมชนโดยการยึดสถาบันการศึกษาด้านศาสนาของชุมชนเป็นหลักในการแก้ปัญหาจะมีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนและคนในชุมชน เป็นเครื่องเตือนสติให้คนในชุมชนได้ปฏิบัติตามความถูกต้องตามหลักการดำเนินชีวิตที่แท้จริงของมุสลิมได้ และถือว่าเป็นสถาบันที่สามารถส่งเสริมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน